

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

514

177-124

P.M.

627.97
sl

Angaaende
Opførelsen af
Fyrtaarnet paa Vanstholsn
og Forhandlingerne herom
saavel i technisk som i juridisk Henseende.

Tilligemed
en Kritik over det nu opførte Taarn.

Af
Capitain G. H. Sibbern,
Muurmester og Borgerrepræsentant.

Med to lithographerede Tabeller.

Kjøbenhavn, 1844.

Trykt hos Directeur Jens Høstrup Schults,
Kongelig og Universitets-Bogtrykker.

Handwritten text at the top of the page.

Handwritten text in the upper middle section.

Large handwritten text spanning the width of the page.

Handwritten text in the middle section.

Handwritten text in the middle section.

Small handwritten text in the middle section.

Handwritten text in the middle section.

Handwritten text in the lower middle section.

Handwritten text at the bottom of the page.

Fortale.

Man vil erindre sig, at der i Sommeren 1842 paa Havnholm paa Nørre-Jyllands nordvestlige Kyst opførtes et Fyrtaarn, men at man, da Lanterne i Slutningen af samme Aars October Maaned skulde anbringes, saa sig ved visse Ulemper nødsaget til at opgive dette, saa at intet Fyr kom til at brænde i Vinteren 1842—1843, hvilket heller ikke var bleven lovet offentlig, thi fra Generaltoldkammer-Collegiets Side havde ingen officiel Bekjendtgjørelse angaaende, naar et saadant Fyr vilde vorde tændt, fundet Sted. I Foraaret 1843 blev derpaa Fyrtaarnet revet ned, og ligesaa Grunden af et nyt opført.

Begge Aarne bleve, **hvad Bygningsarbeidet angaaer**, opførte ved mig; det første ifølge en simpel Contract, det andet ifølge en, efterat flere Forhandlinger imellem Generaltoldkammeret og mig havde fundet Sted og en Proces var paa Veie til at opstaae, afsluttet mindelig Overenskomst imellem Collegiet og mig. Hvad jeg, denne Sag angaaende, i nærværende Skrift har oplyst, bestaaer fornemmelig i Følgende:

1. At jeg **aldeles ikke har** havt noget at gjøre med at bestemme, **hvorledes** det i Aaret 1842 opførte Taarn **skulde være**, men blot havt at **udføre det**, **saaledes som det var bestemt** i den med mig afsluttede Contract og den dermed følgende Tegning, og det endda saa, at det stod den paa Collegiets Begne paa Havnholmen tilstedeværende Tilsynshavende frit for, midt under Arbeidet at anordne en eller anden Forandring, uden forud at correspondere med mig derom, hvoraf **end mere** vil sees, at jeg **ei** var Den, som stod for det hele Foretagende. — Den, der paa Collegiets Begne stod for samme, var Hr. Statsraad Koch.

2. At den Anklage, som fra Collegiets Side førtes mod mig, da de ovenfor nævnte Ulemper indtraadte, hovedsageligen beroede paa, at jeg havde forstaaet Contracten paa en anden Maade, end som Collegiet, efterat det Hele var færdigt, vilde have den forstaaet; og at altsaa Sagen, hvis den var kommet for Retten, vilde beroet dels paa Spørgsmaalet om Contractens rette Forstaaelse, dels paa det Spørgsmaal, enten det var Collegiet eller mig der burde have sørget for en klarere og bestemtere Affattelse, og altsaa burde bære Følgerne af Affattelsens Unøjagtighed.

3. Hvorledes jeg, uagtet Sagen aabenbar stod saa tvivlsom for Collegiet, bestemtes til, efterat have gjort flere forgjæves Forsøg paa at faae en formelig Forligsmægling bragt i Gang, at gjøre det Tilbud, at ville paa egen Bekostning rive hele Taarnet ned og atter føre det op med de Dimensioner m. v., som Collegiet antog for at være de i Contracten meente, saa at det kunde aldeles blive **saaledes, som det vilde have staaet paa Havnsholmen** i Aaret 1842, dersom jeg i Gæt og Alt havde fulgt Contractens Bestemmelser saaledes, som Collegiet vilde have dem forstaaede.

4. Hvorledes jeg forsaavidt opnaaede min Hensigt med dette Tilbud, som jeg afsnødte Bedkommende den Erkjendelse, at man dermed ei kunde være tjent, hvoraf da fremgik, at Zeilen maatte ligge i ganske Andet og Mere, end hvad man vilde anklage mig for, hvilket ogsaa det nu opførte Taarn, naar det sammenlignes med Tegningen til det forrige, noksom beviser; men derimod ikke opnaaede min Hensigt, forsaavidt jeg meente, at denne Erkjendelse maatte medføre, at man maatte søge ved et Forlig med mig at faae mig til at bære en vis Andeel af Skaden, hvortil jeg viiste mig villig, og saa forskaffe sig frie Hænder, til at føre det nye Taarn op efter en ganske anden Construction, end den i Aaret 1842 antagne, hvilket, jeg meente, let maatte indsees at være nødvendigt.

5. Hvorledes da nu en mindelig Overeenskomst med mig blev afsluttet, hvorunder man viiste sig saa nærgaaende imod mig, som mueligt, i Henseende til Pengetabet, men derfor ogsaa maatte indgaae Betingelser, hvorved man bandt sig saare meget i Henseende til de Forbedringer, man maatte kunne ønske, men hvorledes dette da havde til Følge, at Bygmesteren, uagtet Forliget ikke var bleven indgaaet uden efter hans Erklæringer, gik meget ud over samme, og tilsidesatte det saa, at jeg nu mener mig berettiget til herpaa at grunde en Fordring paa en vis Sum, som Godtgørelse herfor.

6. Hvorledes endelig Resultatet af det Hele er bleven, at det Taarn, som nu er opført, (og med hvilket jeg i Henseende til Bestemmelsen af, hvorledes det skulde være, har, medens det for en stor Deel opførtes paa min Bekostning, havt saa lidet at gjøre, at jeg ei engang har faaet Tegningen dertil mig meddeelt, førend et Par Maaneder efter, at hele Arbeidet var begyndt og Taarnet næsten halvt var fuldført), **ingenlunde svarer til hvad det burde være**, ja er saa langt fra at kunne udholde nogen grundig Kritik, at det tværtimod indeholder Constructioner, hvis U hensigtsmæssighed er saare paafaldende, og desuden **ikke lyser i det Omfang, det burde.**

Vil man spørge mig, hvorfor jeg er traadt frem med nærværende Skrift, saa har jeg flere Ting at svare: **først** meente jeg at skyldte mig selv at lade Publicum erfare, hvorledes det var gaaet til med denne Fyrtaarnsbygning, som i sin Tid var Gjenstand for Manges Dmtale; **der-næst** har jeg ogsaa tænkt mig, at der i nærværende Sags hele Gang turde være Udskilligt, som kunde foranledige Een og Anden saavel blandt Regjeringens Mænd, som blandt mine Medborgere, især mine Laugsbrødre, til en Eftertanke, der ei skulde kunne blive til Skade for den Stand, hvortil

jeg henholder. Men **fremdeles** maatte jeg især stærkt tilskyndes til at træde frem med nærværende Skrift ved den Tanke, at jo mueligviis den jydsk Stænderforsamling, som i indeværende Sommer skulde samles, ikke vilde lade denne hele Sag urørt, men, om ei i anden Anledning, saa ved at gennemgaae Statsregnskabet for 1842 og Statsbudgettet for 1843, vilde begjære Oplysning om, hvorledes det var gaaet til med Hansholmstaarnets Opførelse; det var mig klart, at, vilde jeg da ei kunne undgaae, at jo denne Sag, som jeg havde havt saamegen Part i, blev offentlig omhandlet, saa gjorde jeg bedst i at træde frem, førend det kom saavidt, især da jeg jo ellers let kunde komme bagefter. **Endelig** har jeg ogsaa maattet tænke paa, at en Orkan, tidlig eller sildigt, mueligt allerede i indeværende Aar, hvis man nemlig lader Taarnet blive som det er, vil kunne lære, at Taarnet ei har den Styrke, det bør have, og at man da maaskee, — thi Vignende er hændtes mig, — kunde ville skyde en Deel af Skylden over paa mig, der dog tværtimod har været den Første, som har seet Manglerne i dette Taarn, hvis Tegning og Construction jeg, som anført, ei har havt mindste Andeel i. Jeg tør da nu ikke opsætte at offentliggjøre min Kritik derover, som forresten vel tør komme uventet for alle Bedkommende, da jeg ikke har gjort nogen Æneste bekendt hermed, undtagen min nærmeste juridiske Consulent.

Og her har jeg tillige angivet Grunden, hvorfor jeg ikke har biet med at udgive nærværende Skrift, indtil mit Mellemværende med Collegiet, angaaende saavel mit Regningskrav, som den Godtgjørelse, jeg desforuden, paa Grund af Forligets formeentlige Overtrædelse, gjør Fordring paa, er bleven afgjort. Havde de jydsk Stænder ikke skullet samles i denne Sommer, og kunde jeg havt Visshed for, at ingen Orkan i Aar vilde komme, havde jeg vel nok kunnet bie, men Stænderne skulde jo samles, og naar Orkaner ville komme, kan Ingen vide. Forresten er det nu lige tre Maaneder siden, at jeg indsendte mit Svar paa de imod min Regning gjorte Indvendinger, og jeg har i al denne Tid ikke hørt det Mindste fra Collegiet angaaende dette Mellemværende, undtagen at jeg for nylig, i Anledning af, at jeg skriftlig bragte denne Sag i Erindring, har faaet Underretning om, at den ligger hos Kammeradvocaten.

Mueligt, at mit nærværende Skrift kan faae en mindre gunstig Indflydelse paa hiint Mellemværendes Afgjørelse, men **mueligt ogsaa**, at det netop kan bidrage til, at man ikke nægter mig den fordrede Godtgjørelse. Men hvad jeg veed, er, at vi jo glæde os ved at leve i et Land, hvor Domstolene paa ingen Maade kjende Noget til det Slags Persons-Anseelse, hvorved det tages i Betragtning, hvad enten en Proces føres med en Privatmand eller med et kongeligt Collegium, og jeg tilføier, at, Kan det bestaae med Collegiets Værdighed, med statsretlig Anstand og Sammelighed, med den Retfærdighed og Billighed, hvormed Kongens Undersaatter ønskes behandlede af Regjeringscollegierne, og med den strengt juridiske Retfærdighed i Danmark, at hiin Godtgjørelse nægtes mig, saa kan jeg for min Deel ogsaa taale at give Afkald paa den, og det saa meget lettere, som den Satisfaction, jeg ved nærværende Skrift forskaffer mig, er mig langt vigtigere, end de

1500 Rbd.

Tilfaldst maa jeg endnu omtale den Misbrug af Ordet **Entrepreneur**, som jeg veed at have fundet Sted i denne Sag, hvad enten den nu har havt sin Grund i Vedkommendes egen Genfoldighed eller i sammes for store Tillid til Andres Genfoldighed. Jeg er bleven kaldet Entrepreneur, fordi jeg har været Entrepreneur for Udførelsen af det Muur- og øvrige Arbeide, som udfordredes, efter derom affluttet Contract, men ingenlunde har jeg været Entrepreneur i den Forstand af Ordet, hvori det betegner Den, som staaer for et Foretagende, og **anordner, hvorledes det skal være**, og hvad man kan sige om Den, som i **denne** Ordets Betydning har været Entrepreneur, **vedkommer ikke mig**.

Tovrigt har jeg i nærværende Skrift ladet mig det være magtpaaliggende, Intet at fremføre, uden hvad jeg meente med fuld Sandhed at kunne sige, og har desuden, saa meget jeg kunde, sat Læseren istand til at dømme selvstændigt. Jeg har derfor ladet alle Actstykker, forsaavidt jeg var i Besiddelse af dem, aftrykke ganske nøiagtigt (kun at jeg paa enkelte Steder har ladet Noget trykkes med udmærket Tryk, som ei var understreget i Originalerne), samt har leveret alle fornødne Tegninger. Forresten gjør jeg ikke Andet, end hvad enhver dansk Borger er saa lykkelig at vide sig berettiget til at gjøre, idet jeg, til at fikkre mit Renommee og offentlig at oplyse en mig nær vedkommende Sag, benytter en Trykkefrihed, der jo vel for en stor Deel er givet, for at Den, som anseer sig for at være urettelig behandlet, deri kan vide sig at have et Værn og en Støtte.

Kjøbenhavn, den 20de Juli 1844.

G. H. Sibbern.

Indhold.

I.	Om Opførelsen af Taarnet i 1842; de indtrufne Ulemper; Stevning; Forligstilbud	Pag. 1.
II.	Forhandlingerne angaaende Forliget og sammes Afslutning	— 8.
III.	Sagens videre Gang. — Forholdet imellem det nye Taarn og det i Aaret 1842 afforderede. — Hvorledes Forliget viiste sig høiligen at være overtraadt	— 12.
IV.	Kritik over det i Aaret 1843 paa Gansstholm opførte Taarn	— 16.

Bilag.

Litr. A. **Contract** af 17/21 Mai 1842 med tilhørende Overslag.

- B. Skrivelse fra Generaltoldkammeret af 20de December 1842.
- C. Skrivelse til Høisamme af 31te Januar 1843.
- D. Skrivelse til Kammeradvocaten af 27de Februar f. A.
- E. Skrivelse til Kammeradvocaten af 3die Marts f. A.
- F. Privat-Skrivelse til Kammeradvocaten af f. D.
- G. **Stevning** af 28de Februar f. A.
- H. Skrivelse til Generaltoldkammeret af 16de Marts f. A.
- I. Skrivelse fra Generaltoldkammerets tredie Section af 18de Marts f. A.
- K. Skrivelse til Generaltoldkammeret af 28de Marts f. A.
- L. Gjenpart af det Kongelige Generaltoldkammer- og Commerce-Collegii Skrivelse til Hr. Kammeradvocaten af 4de April f. A.
- M. Skrivelse til General-Toldkammeret af 8de April f. A.
- N. Gjenpart af det Kongelige Generaltoldkammer- og Commerce-Collegii Skrivelse til Hr. Kammeradvocaten af 8de April f. A.
- O. Skrivelse til Generaltoldkammeret af 10de April f. A.
- P. Generaltoldkammerets Skrivelse af 11te April f. A.
- Q. Skrivelse fra Hr. Kammeradvocaten af 24de April f. A.
- R. Concept til Tillægsbestemmelser til Contracten af 17/21 Mai 1842.

- Litr. S. Skrivelse til Hr. Kammeradvocaten af 27de April 1843.
- T. Skrivelse til Generaltoldkammeret af 28de April f. A.
 - U. Skrivelse til Hr. Architect, Bygningsconducteur Jacobsen af 29de April f. A.
 - V. Svar fra Hr. Architect Jacobsen.
 - X. Skrivelse, hvormed Tillægsbestemmelserne tilsendtes.
 - Y. **Tillægsbestemmelser til Contracten** af 17/21 Mai 1842.
 - Z. Skrivelse fra Generaltoldkammerets tredje Section af 4de Juli 1843.
 - AA. Skrivelse til Generaltoldkammeret af 25de September f. A.
 - BB. Skrivelse til Højsamme af 28de September f. A.
 - CC. Skrivelse fra Generaltoldkammerets tredje Section af 17de October f. A.
 - DD. Skrivelse til Generaltoldkammeret af 18de October f. A.
 - EE. Generaltoldkammer-Skrivelse af 8de November f. A.
 - FF. Hr. Jacobsens Attest for Taarnets Modtagelse.
 - GG. Skrivelse fra Generaltoldkammerets tredje Section af 5te Marts 1844.
 - HH. Slutningen af en Skrivelse til Generaltoldkammeret af 20de April f. A.

I.

Om Opførelsen af Taarnet i 1842; de indtrufne Ulemper; Stevning; Forligstilbud.

Efter en af Hr. Etatsraad Koch foranstaltet forfattet Tegning til et Fyretablisement paa Hansholmen, bestaaende foruden Fyrtaarnet af Inspecteurbolig med 2de Udbygninger med tilhørende Indhegninger m. m., blev der af mig forlangt Overslag over Muur- og Steenhuggerarbeidet hertil. Da imidlertid Hovedberegningen over hele Etablisementets Bekostning, med Undtagelse af Lanterne og Apparater, androg circa 30,000 Rbd., og denne Bekostning befandtes meget for betydelig, bleve, atter ved Hr. Etatsraad Kochs Foranstaltning, andre Tegninger forfattede, og herved Etablisementet endeel indskrænket, men da Summen derved endnu ei kunde bringes langt nok ned, bleve, ved senere Modificationer, Muurtykkelserne, ikke allene i Inspecteurboligen, men ogsaa i Taarnet, ved den skriftlige Contract betingede svagere, end Tegningerne angave, foruden at nogle andre Besparelser, der vare af ringe Betydning, bleve gjorte, medens derimod de tvende Udbygninger bestemtes at skulle være af Grundmuur, istedetfor at de kun havde været beregnede til Bindingsværk. Contracten findes i Bilagene under Litr. A, tilligemed de til samme hørende Overslag. Disse ere beregnede til en Sum af 24,000 Rbd., hvorfra imidlertid maae fragaas 450 Rbd. for Tegningerne og Arbeidets Bestyrelse, samt 293 Rbd. for andre Udgifter, hvilke af mig ei skulde bæres; men derimod maa tilføies 1,450 Rbd. for Søe- og Landtransporter, for hvilke for en stor Deel Intet var anført, hvorefter da Summen vilde beløbe sig til 24,707 Rbd. Men denne Sum nedsattes til de 22,000 Rbd., hvorpaa Contracten lyder, og Muurtykkelsernes Formindsfelse skulde saaledes fornemmelig opveie ei allene de fradragne 2,707 Rbd., men ogsaa den forlangte Grundmuur i Udbygningerne, hvilken jeg havde beregnet at ville koste 700 Rbd. mere, end Bindingsværket; saa at det blev en Sum af 3,407 Rbd., som Forskjellen udgjorde, da Summen tilsidst nedsattes til de 22,000 Rbd. — Nye Overslag og nye Tegninger bleve ikke gjorte.

Ligesom jeg aldeles ikke havde havt noget med Tegningernes Forfattelse at gjøre, eller med Projectet, det vil sige Maaden, hvorpaa Bygningerne og Taarnet skulde construeres eller indrettes, saaledes havde jeg heller ikke havt det Mindste med Hovedberegningens Forfattelse at gjøre, kun at jeg, som foranført, havde beregnet Muur- og Steenhuggerarbeidet. Blandt det sidste havde jeg beregnet Taarnets Sandsteens Platform Fig. 1 a b og Fig. 2 a b, Tab. I, at udstrække sig over hele Taarnet, ikke allene udenfor Lanteren, men gennemført over hele Taarnet, ogsaa inden i Lanteren; see Tab. II, Fig. 1. Ligeledes var i disse Overslag til Lanternens Brystningsmuur *) (Tab. I, Fig. 1, c d e f) beregnet en udsveifet Sandsteens Dækplade; thi ligesom Lanternens Jernstolper ved at gaas igjennem denne erholde et Sammenhold om deres Midte, erholdt de, ved at gaas ned igjennem Brystningsmurens Muurværk, ned i Platformen, (hvilket bedst kan sees i Profil, Tab. I, Fig. 2, hvor Jernstolpen fra m gennem Dækpladen ved d sees at gaas ned til n), faste Hvile- og Bærepuncter. Istedetfor den af mig fremsendte Beregning over Steenhuggerarbeidet blev der vedlagt Contracten en anden, i hvilken den

*) Det vil sige den ringformige Muur, hvori Lanteren, som danner en tolvkantet Polygon, (see Tab. I, Fig. 4), ved sine 12 nedadgaande Jernstolper er befæstet, og som altsaa danner dens Bodstykke.

omstrevne Sandsteens Dækplade aldeles var udeladt og Platformen ikke beregnet gjennemgaaende, see Tab. II, Fig. 4. Denne hele Besparelse var 559 Rbd. 3 Mk. 10 s. Nærmere herom kan sees i min Skrivelse til Collegiet af 31te Jan. 1843 (Bilag Litr. C), hvoraf ogsaa vil erfares, at jeg foranstaltede en bedre Platform, som, i Forbindelse med det øvrige Steenhuggerarbejde, kostede mig circa 150 Rbd. mere, end efter Contracten; den sees Tab. II, Fig. 3.

Ifølge Contractens § 5 (see Bilag Litr. A) skulde Taarnet være saa vidt færdigt til Udgangen af August, at Fyrlanternen med Apparat uden Hinder kunde opsættes, og hele Arbeidet være fuldført inden Slutningen af September. Lanterne og Apparat udebleve imidlertid, og dette gav formodentlig den af Collegiet ansatte bygningskyndige Tilsynshavende, hvem man uden Tvivl ikke havde gjort bekendt med Apparatets Construction, Anledning til, at lade Hvalvingen mure saaledes, som angivet i Tab. I, Fig. 9, hvortil han, ifølge Contractens § 3, var berettiget, og hvorefter min Polerer var forpligtet at rette sig. Denne Foranstaltning synes Collegiet endnu i December 1842 ikke at have været vidende om, da den i Sammes Skrivelse, af 20de December 1842, (see Bilag Litr. B) anføres imellem de Puncter, der lægges mig til Last; men efterat jeg i min forebemeldte Skrivelse af 31te Januar 1843 (Bilag Pag. XIII og XVI) havde gjort opmærksom herpaa, har der ikke siden været Tale om dette Punct under Forhandlingerne imellem Collegiet og mig.

Hadde Platformen, som af mig beregnet og angivet, udstrakt sig over hele Taarnet, ikke allene udenom Lanteren, men igjennemført ogsaa inden i denne, da var det ikke blevet mueligt at give Hvalvingen den angivne Form ved Udførelsen. Denne Forandring, saavel som, at ei heller den af mig beregnede udveifede Sandsteens Dækplade til Lanternens Brystningsmure (see ovenfor) blev anskaffet, maatte, tilligemed den Omstændighed, at Lanteren under uroligt, ja stormende, Veirigt opsattes i October Maaned, til hvilken Tid den først ankom, paa et Sted som Hantholm gjøre Opsætningen umuelig, hvortil kom, at man ikkun havde ladet den Trappebygning, see Tab. I, Fig. 2, g h i k, som væsentlig skulde støtte Lanteren, opføre til Brystningshøiden (sef. Tab. I, Fig. 9, g h i k), hvorved Lanteren tabte en betydelig Deel af den Støtte, som den under de givne Omstændigheder ikke kunde undvære.

Disse Omstændigheder tilsammentagne maa det tilskrives, at Lanternens Instabilitet strax efter Opsætningen blev saa stor, at man bestemte sig til at tage den ned igjen, især da den, ved at røkke under Størmene, frembragte en, dog ubetydelig, Rids under hvert af de fire Vinduer; see Tab. I, Fig. 2 og 9. Disse Rids maatte fra først af være blevne foraarsagede ved den voldsomme Fremgangsmaade mod det friske Muurværk, som var en Folge af den af den Tilsynshavende foretagne ovenfor omtalte Forandring af Hvalvingen og det derover anbragte Tømmerværk, hvori en Bøsning til Apparatets Anbringelse skulde hamres ned. Videre herom findes i min Skrivelse af 31te Januar, Bilag Pag. XIV.

Efter en af Hr. Etatsraad Koch foranstaltet, ved en privat dertil udnævnt bygningskyndig Mand herfra Byen foretagen, Besigtigelse, der hverken var eller skulde gjælde for at være et lovformeligt Syn, og som jeg ikke havde Tid og Leilighed til at deeltage i, samt efter en i Genhold dertil afgiven Erklæring til General-toldkammeret fra Hr. Etatsraad Koch, erholdt jeg den fornævnte Skrivelse fra Collegiet af 20de Decbr. 1842, (Bilag Litr. B) hvori man især vilde tillægge mig Skylden for de indtrufne Misligheder ved Opsættelsen, idet man dels paaberaabte sig den allerede forhen omtalte Forandring af Hvalvingen, dels formeente, at Taarnets Mure ikke havde den contractmæssige Tykkelse. Forsaa vidt man nævnte Hvalvingens Forandring, havde man vistnok Ret i, at den var en vigtig Medaarssag til Lanternens Instabilitet, men denne var, som ovenfor er bleven anført, uden mit Vidende foranstaltet af Collegiets bygningskyndige Tilsynshavende. Hvad Muurtykkelserne

angik, da viiste det sig, at Contracten var affattet med saa liden Noiagtighed, at jeg havde forstaaet den anderledes, end Collegiet nu vilde have den forstaaet.

I mit udførlige Svar af 31te Januar 1843 (Bilag Pag. XV) oplyste jeg, hvorledes jeg for min Deel havde forstaaet Contracten, og at Murene havde en hertil svarende Tykkelse *), med Forskjel af circa 1 à 1½ Tomme, i Henseende til hvilken hoist ubetydelige Forskjellighed min nævnte Skrivelse giver en, skulde jeg mene, tilfredsstillende Forklaring (Pag. XV.)

Min fornævnte Skrivelse blev af Collegiet tilsendt Hr. Etatsraad Koch til Erklæring. Hvad Hr. Etatsraaden desangaaende har yttret for Collegiet, har jeg ikke saaledes faaet Kundskab om, at jeg enten har kunnet svare derpaa under Forhandlingerne, eller nu offentlig derom her paa dette Sted kan yttre mig; men det vil formodentlig erfares, dersom Hr. Etatsraad Koch skulde finde Grund til at tage til Gjenmæle imod mit nærværende Skrift. Jeg for min Deel erfoer Intet, førend jeg i Slutningen af Februar s. A. underrettedes af Kammeradvocaten om, at han var bleven beordret til at udtage Stevning imod mig til et Syn, som skulde afholdes over Laarnet paa Hansholmen. Dette foranledigede mig til, i en Skrivelse til ham af 27de Februar 1843 (see Bilag Litr. D), at anmode ham om, at forskaffe mig for en meget kort Tid fra Collegiet ublaant alle Sagen vedkommende Documenter, med Undtagelse af Contracten, hvoraf jeg havde en Afsskrift. Jeg vilde benytte disse, for desto bedre at kunne gjøre et Forslag til Forlig, hvilket det ikke var Kammeradvocaten mindre magtpaaliggende **) at see istandbragt, end mig. Det var mig især om at gjøre, at erholde Etatsraad Kochs Erklæring over min Skrivelse af 31te Januar 1843, for derved at bane mig Vej til at erfare Collegiets Anskuelser, paa det at jeg kunde tage tilstrækkeligt Hensyn til disse; men jeg erholdt kun netop Contracten med Overslagene i en verificeret Gjenpart, og ingen videre Oplysning om Noget. Jeg gjorde imidlertid et Forslag til et Forlig, i en Skrivelse til Hr. Kammeradvocaten af 3die Marts, hvilken findes meddeelt i Bilagene under Litr. E. Hvad jeg deri allermeest gjorde opmærksom paa og havde for Die, var, at det Offentliges Bedste foredrode, og at det derfor maatte være Collegiet magtpaaliggende, at der paa Hansholmen maatte komme til at staae et Fyrtaarn af ganske anden Styrke, end det vilde have været, om jeg i Eet og Alt havde forstaaet og opfyldt Contracten saaledes, som Collegiet vilde have den forstaaet, og at det derfor maatte være Collegiet kjær, at der kunde underhandles med mig om, hvor stor en Andeel af Skaden jeg vilde bære, og hvor stort et Bidrag jeg derfor vilde paatage mig til det nye Taarn, angaaende hvilket jeg ogsaa gjorde et foreløbigt Forslag, idet jeg tillige tilbød mig at opoffre Halvparten og under visse Betingelser endogsaa Mere af de 2000 Rbd., jeg endnu havde tilgode hos Collegiet, men som ifølge Contractens § 6 endnu ikke vare mig udbetalte.

Imidlertid fik jeg under 6te Marts Stevningen, der lød paa, at Synet skulde afholdes den 25de April. Den findes i Bilagene under Litr. G. Man vil let see, at den er affattet paa en saadan Maade, at den maatte fremkalde Tvivl om, at man havde givet Hr. Kammeradvocaten Tid og Leilighed til at sætte sig ordentligt og heelt ind i Sagen og at man til den Ende tilligemed de øvrige Documenter havde meddeelt ham min Skrivelse af 31te Januar 1843, ved hvilken han sikkert maatte være bleven gjort opmærksom paa, hvilke Indsigelser og Bidtlostigheder en Stevning, affattet som den, der fremkom, maatte fremkalde. Man burde aabenbar ladet Synsmændenes Skjøn indskrænke sig til det Eneste, som kunde være Gjenstand for saadanne Mænds Skjøn,

*) Gfr. desuden Noten til Litr. A og de andre Steder i Bilagene, hvortil den henviser.

**) At Kammeradvocaten indsaae, at Sagen var en for Collegiet vanskelig Sag, kan jeg ikke tvivle om. Han gjorde sig idetmindste megen Umage for at overtale mig til, ved Eftergivenhed at fremme et mindeligt Forlig, skjønt han rigtignok ikke gjorde mig nogen Proposition til et saadant, eller indledede nogen egentlig Forligsmægling.

nemlig den factiske Tilstand, eller Taarnets hele Tilstand, saaledes som det stod, sammenlignet med Tegningen, med Observation af Overslagene, uden at fordrø af dem, at de skulde fortolke Contracten og indlade sig paa de Retspørgsmaal, som derved kunde opstaae, eller afgjøre, hvorvidt Taarnets Afvigelse fra Tegningen og Contracten, alt eftersom den blev at forstaae saa eller saa, var at tilskrive mig, eller at tilskrive den Tilsynsførende, som paa Collegiets Begne havde været tilstede, og ifølge Contractens § 3 var bemyndiget til under Arbeidet at anordne Forandringer. Man vil let see, at, naar Synsmændene opfordres til at erklære, "om og hvorvidt Bestemmelserne i den meernævnte Contract med tilhørende Tegning og øvrige Documenter ere opfyldte", saa, da det jo var et Stridsspørgsmaal, hvad Contracten bestemmer, bliver herved et juridiskt Spørgsmaal forelagt Synsmændene, og det endda et saadant, ved hvis endelige Afgjørelse det kunde komme i Betragtning, hvo der af de to Contrahenter, Collegiet eller jeg, burde sørget for Contractens nøiagtige Affattelse. Hvad især det Spørgsmaal angaaer, hvorledes Bygningskyndige, under de givne Forhold, vilde mene, at det Udtryk: "Taarnets nederste Deel" naturligt var at forstaae, da maatte det dog blive Bygningskyndige i Kjøbenhavn, der jo var det Sted, hvor Contracten var affattet og afsluttet, som herom maatte adspørges, og dette Punct kunde dog ei beroe paa de Begreber, som herom vilde danne sig i Egnen af Thisted. Man vil fremdeles let see, at det jo er en Umuelighed at erklære sig over, om en Bygning er opført i Overensstemmelse med en vis Contract, naar denne Contract indrømmer en Tilsynshavende Ret til at anordne Forandringer, altsaa at gaae udenfor Tegningen, og det ikke forud er oplyst og afgjort, hvorvidt han har benyttet denne Ret. Denne Bemærkning bringes man især til at gjøre, naar man seer, at endog Hvalvingens Overensstemmelse eller Ikke-Overensstemmelse med det Contractmæssige skal være Gjenstand for Skjønnets, og det saa at ogsaa hertil skal tages Hensyn ved at domme om, hvorvidt nogen Misligholdelse af Contracten fra min Side havde fundet Sted; thi det var jo givet og vist, at den opførte Hvalvings Afvigelse fra Tegningen netop var anordnet af den Tilsynshavende. Og hvad overhovedet Spørgsmaalet om Contractens muelige Misligholdelse og dennes Retsvirkning angaaer, da kom jo derved endnu det Spørgsmaal i Betragtning, af hvad Retsvirkning, naar Sagen toges reent juridiskt, den under Opførelsen tilstedeværende Tilsynshavendes Stilletienhed maatte være, især naar sees hen til, at jeg ei var eller kunde være tilstede, og min Polerer ifølge Contracten maatte være beordret til at rette sig efter den Tilsynshavendes Anordninger. — Jeg behøver vel ei at tilføie Mere, for at vise, at det ikke uden Grund er bleven bemærket i min Skrivelse til Generaltoldkammeret af 16de Marts (Litr. H), at Stevningen maatte fremkalde store Indsigelser. — Men et Punct af en anden Natur maa jeg endnu omtale. Stevningen indeholder det Mærkelige, at endog Tårnarnets Beskaffenhed og Godhed i det Hele, altsaa selve det af Collegiets Bygmester foranstaltede og af Collegiet approberede Project, altsaa selve de contractmæssige Bestemmelsers Tjenlighed til Diemedet, næsten uundgaaeligen maatte blive Gjenstand for Synsmændenes Skjønn, saafremt de virkelig vilde indlade sig paa alt Det, Stevningen omfattede. Thi, naar de skulde domme om, hvorvidt nogen Misligholdelse af Contracten fra min Side maatte medføre, at Taarnet maatte rives ned, eller om det, uagtet samme, maatte kunne blive staaende, og naar de herunder skulde domme om, om Tårnarnet kunde være "svarende til dets Diemed", saa kunde de neppe undlade overhovedet at tage i Overveielse, af hvad Styrke et saadant Taarn burde være. Fandt de, at Taarnet burde nedbrydes, vilde jeg have fuldkommen Ret, formener jeg, til at fordrø, at de skulde erklære, om de meente, at Taarnet burde nedbrydes ene og allene paa Grund af saadan formeentlig Misligholdelse, eller tillige af andre Grunde, altsaa om de meente, at, hvis saadan formeentlig Misligholdelse ei havde fundet Sted, vilde Taarnet svare til

Diemedet. Jeg var idetmindste belavet paa, ogsaa i denne Henseende at fremføre det Fornødne, naar Stevningen faldt i Rette.

Jeg maa overhovedet i Henseende til denne hele Sag beklage, at jeg ikke fandt Noget for mig blandt Dem, jeg havde at forhandle med, paa Collegiets Side, som viiste, at han, baade i technisk og i juridisk Henseende, aldeles havde sat sig ind i Sagen, førend Generaltoldkammerets nye Chef var ankommet, hvilket skeede i Begyndelsen af Marts, altsaa efterat Stevningen var foranstaltet. Collegiets forrige Chef, som allerede for længere siden havde været bestemt til at træde over i et andet meget vigtigt Embede, har vist ikke kunnet tage sig noget af denne Sag, med hvis Videreførelse og Tilendebringelse han jo ei vilde faae at gjøre. Man havde vist paa Collegiets Side gjort vel i, om man, istedetfor i Slutningen af Februar ved Kammeradvocaten at foranstalte Stevning, havde biet den korte Tid til Ankomsten af den nye Chef, som jo skulde tiltræde med Martsmaanedes Begyndelse, især da man jo maatte vide, at man i ham ikke allene faae en dygtig og kraftig og tillige fuldkommen retsdyndig Mand imøde, men tillige en Mand, som netop havde været Stiftamtmand i det Stift, hvori Taarnet var opført, og maatte antages allerede at have henvendt sin Opmærksomhed paa denne Gjenstand (og som man desuden allerede strax fra Begyndelsen af, da Fyretablisementet paataantes, burde have raadfort sig med, da man saa vilde have erfaret Noget om den saakaldte Bleg, som Ingen af os her, hverken Bygmesteren eller vedkommende i Collegiet, eller jeg kjendte Noget til, førend vi ved Hr. Kammerdirecteur Bluhme underrettedes om dette Naturforhold; — see Bilagene Lit. T, Pag. XXX, Lit. Y, Pag. XXXII). Man burde jo desuden betænke, at den nye Chef nødvendigviis vilde faae med Sagens Videreførelse og Tilendebringelse at gjøre, og det er da vist forunderligt, at man hastede saa meget (hvorved man da kom til at forhaste sig). Den nye Chef fandt nu Sagen ført hen til et Punkt, hvor den var saa langt fra at ligge reent og heelt, at den — især derved, at man istedetfor at indlade sig i mindelige Forhandlinger med mig, var skredet til at lade udtage hiin saa besynderlige Stevning, der syntes at forudsætte, at man slet ikke havde agtet min Skrivelse af 31te Jan. 1843, — havde faaet en Bending, som maatte opforde mig til at indrette Alt, hvad jeg foretog, med stadig Hensyn til den Proces, der muelligen forestod, og beregne alle mine Forholdsregler derefter, og allerede ogsaa belave mig paa at træde frem for Publicitetens Domstol, for ikke at tale om al Slags rørig Snak, som kastedes ud i Publicum, medens jeg, endog med mine nærmeste Bekjendtere, iagttog den bestemteste Tausked.

Medens Sagen stod saaledes, og jeg dels fik Leilighed til, af mundtlige Uttringer at erfare Noget om nærmest Vedkommendes Anskuelser og Planer, dels mere og mere betænkte, hvad det Offentliges sande Bedste i denne Sag fordrede, samt hvad der ogsaa for min Person bedst vilde klare Sagen og fremskynde dens Tilendebringelse, fattede jeg den Beslutning, at gjøre et decisivt Skridt, ved at erklære, at jeg paa min Bekostning vilde lade Taarnet rive ned indtil den sidste Steen, og lade det føre op igjen ganske saaledes, som det vilde have staaet paa Zangstholm, dersom jeg i Henseende til Muurtykkelser og i Let og Alt havde forstaaet og opfyldt Contracten saaledes, som Collegiet vilde have den forstaaet.

Til at fatte denne Beslutning havde jeg følgende Grunde, af hvilke jeg vil anføre den meest i Sagen indgribende Grund, hvilken jeg især ønsker Opmærksomheden henvendt paa, tilsidst.

1) Stevningen til mig paa Synet lod paa 25de April; da skulde, efterat fra min Side de Protestationer og Reservationer, som Stevningen saa heiligen maatte fremkalde, vare fremførte, og det Fornødne desangaaende forhandlet, Synsmænd udnævnes. Disse skulde derpaa foretage Synet, give det beskrevet o. s. v. Dermed vilde hengaae en lang Tid, og efter al Sandsynlighed vilde endda et Oversyn worde forlangt. Skulde saa først et Forlig imellem Collegiet og mig bringes istand, eller og Sagen gaae til Proces, vilde

der ingen Udsigt være til at faae det fornødne Fyr til at brænde inden Efteraaret 1843. Imidlertid bemærkede jeg, at man paa Collegiets Side holdt fast ved den Tanke, at Syn burde afholdes, forinden der kunde blive Tale om endelig Overenskomst. Denne Sag foruroligede mig naturligviis; thi blev Taarnet ei færdigt til den bestemte Tid i Efteraaret 1843, og kom der imidlertid Storme, som forarsagede Ulykker, for hvilke Mangelen af det forventede Fyrtaarn kunde angives som Medaarsag, da kunde jo Ingen begrebe det Ansvar, som derved kunde komme til at tynges paa hver Den, som havde havt sin Andeel med i Forsinkelsen af Fyrets Istandbringelse. Jeg kunde derfor ei føle mig rolig, førend jeg kunde sige: Nu har jeg gjort alt Mit til, at et nyt Taarn skal komme til at staae paa Høstholmen til rette Tid i 1843.

- 2) Egnende Betragtninger maatte man naturligviis paa Collegiets Side anstille. Det var derfor ganske naturligt, at der hos Vedkommende var opstaaet den Tanke, om man ikke, imedens der procederedes om det opførte Taarn, kunde bygge et andet i en kort Afstand derfra, og, naar det var færdigt, roligere oppebie Processens Udfald. Herimod vare nu rigtignok tvende Ting at indvende. For det Første, at man derved vilde defigurere Etablissementet for alle tilkommende Tider, idet Taarnet da vilde komme til at ligge skjævt for Inspecteurboligen og mindre bekvemt for Tilsynet, *cfr. Tab. II, Fig. 5*, ikke at tale om, at det neppe lod sig gjøre at anbringe det andet Taarn, naar det ei skulde fjærnes for meget fra Inspecteurs Tilsyn, saaledes, at jo det første, saa længe det stod, vilde i een eller anden Retning hindre hiint fra at blive færdigt fra ethvert Punkt i Søen, hvorfra det burde kunne sees. Dernæst, at Collegiet dog, forinden det, istedetfor at gjøre Sit til at komme til Forlig med mig, greb til en saadan Udvei, maatte have en bestemt og tilstrækkelig Sandsynlighed for, at det vilde kunne vinde Processen imod mig; men denne kunde det aldeles ikke have, efter Alt hvad jeg har oplyst i min fornævnte Skrivelse (*Bilag C, Pag. XV*), hvormed Noterne *Pag. III, VI* bedes sammenholdte. — Havde det været aabenbart, at jeg havde opført et andet Taarn, end det, jeg havde paataget mig, saa kunde man vistnok faaet mig simpelthen dømt til at tage mit Taarn tilbage igjen, ligesom andet Arbejde, der ei svarer til en færdig Bestilling; men beroede Alt derimod paa Forstaaelsen af en Contract, som Enhver, der sammenligner Ordene med Tegningen, vel vil indrømme langt snarere er at forståe, som jeg har antaget, end som Collegiet vilde have den forstået, og hvis nøiagtigere Affattelse dog vel Collegiet og ikke jeg maatte ansees forpligtet til at burde have sørget for, og var Arbejdet endda udført under Tilsynet af en Tilsynshavende, hvis Tilstedeværelse Collegiet i selve Contracten havde udbetinget sig, og som derfor vel maatte have erholdt den fornødne Instruction fra Collegiets Bygmester, men som havde tiet til Det, der var færdigt, saa stod Sagen, naar den toges reent juridisk, ganske anderledes, og Collegiet kunde da tilsidst have funden sig belempret med det gamle Taarn, som det da selv havde maattet lade nedrive. Det havde da vist været meget rettere for Collegiet, at faae et Forlig med mig istand, saasnart mueligt, hvortil jeg jo havde viist mig villig, og saa baade at frie sig for en Proces, der dog for Collegiet frembød adskillige Misligheder, og at faae Hænderne frie til at haandtere med Taarnet, som man fandt bedst, medens man fik mit Tilskud til Omkostningerne. Men jeg kunde nok indsee, hvorledes der i flere Henseender kunde staae Meget i Veien i denne Henseende; blandt Andet, at adskilligt Slags Skin maaskee skulde reddes, og jeg kunde dog ei være sikker paa, om man ikke vilde søge at sætte hiint Project, at føre et andet Taarn op i en vis Afstand fra det forrige, igjen; og den kjedsommelige Sag, som jeg vuskede snarest mueligt at komme ud af, havde da kunnet staae paa for mig i meget lang Tid. Det vilde jeg da reent afstjære; thi fra det Dieblif, jeg havde gjort hiint Tilbud, var der jo Intet mere at procedere om med mig. Alt hvad man kunde fordr, tilbød jeg

jo da selv. Jeg har derfor ei kunnet Andet end smile ad hver Den, som senere har villet bringe de to Taarne paa Bane igjen. Havde man opført det nye, medens det forrige endnu stod, da havde man enten bygget det netop saaledes, som man paastod, at det efter Contracten af 1842 skulde have været, men da havde man jo ei gjort Andet, end hvad jeg havde tilbudt, og havde altsaa ei havt Behov at desfigurere Etatsblisfementet for alle tilkommende Tider; eller og man havde, som man burde, bygget det anderledes og stærkere, saaledes som man nu har gjort det, da vilde Enhver have havt Anledning til at troe, at man havde ladet det gamle Taarn staae, for at Enhver kunde reise hen og see, at Bygmesteren havde erkjendt, at hans forrige Project ikke havde været godt nok, og at han derfor nu havde fulgt et andet; men Enhver vilde da tillige have spurgt, hvorfor man ikke, istedetfor at spille en saadan Comedie, havde faaet et ordentligt Forlig i Stand med mig, der snart skulde have oplyst, hvormeget villig jeg dertil havde viist mig, og hvor billige mine Tilbud havde været.

- 3) Fremdeles ansaae jeg ovennævnte Tilbud for det simpleste Middel til, for min Person at komme løs fra mine tidligere, forresten vistnok kun betingelsesviis og med Forbeholdenhed, i Skrivelse af 3die Marts (Bil. E) fremsatte Tilbud, der gik ud paa, ved visse nye Constructioner at skaffe Taarnet en tilstrækkelig Styrke. Jeg var nemlig, ved mere og mere at beskæftige mig med de, om end kun faa og ufuldkomne, Hjælpe-midler *), jeg var kommen i Besiddelse af, til Underretning om Fyrtaarne paa andre Steder, der ere ligesaa meget udsatte for Storme, som Havnsholmen, kommen til den Overbeviisning, at en Forestilling, jeg tidligere havde næret og bygget paa, var aldeles feilagtig. Jeg havde nemlig antaget, at Hr. Etatsraad Koch, der jo maatte have Afgang til alle de Actstykker, som Collegiet maatte være i Besiddelse af, baade i Henseende til alle danske Fyrtaarne og i Henseende til flere fremmede, som Collegiet maa antages at have vidst at skaffe sig Oplysninger om, ved sit Project til det i Aaret 1842 opførte Taarn, tilstrækkeligen havde havt for Die, at give det al fornøden Styrke, saa at den forøgede Styrke, det maatte trænge til, ei kunde være meget stor. Nu derimod var jeg efterhaanden mere og mere kommen til den Erkjendelse, at jeg, ved at gaae ud fra denne Forestilling, havde taget Feil, og at der paa Havnsholm burde bygges et Taarn efter en ganske anden Tegning og Construction, end den, som Collegiet efter den af Hr. Etatsraad Koch foranstaltede Tegning havde approberet, og hvormed jeg, som ovenfor oplyst, ikke havde havt Andet at gjøre, end at udføre Taarnet saaledes, som det af Collegiet var forlangt. Jeg maatte altsaa antage, at Taarnet maatte bygges fra Grunden af om efter en ganske ny Construction, og at Etatsraad Koch vilde komme til den samme Erkjendelse, da han jo nu maatte indsee, i hvor høj Grad han i denne Sag vilde komme til at bære Ansvar for den hele kommende Tid, med Hensyn til alle de Orkaner, der kunde indtræffe. Ogsaa Collegiet, meente jeg, vilde, naar det gjordes opmærksom herpaa, tage Sagen i en saadan Overveielse, at det reent vilde opgive al Tanke paa et Taarn efter Contracten af Aaret 1842, efter hvilken det omtvistede Taarn var opført. At jeg heri paa en besynderlig Maade baade tog Feil og ikke tog Feil, vil det Følgende lære. At opoffre den hele Sum, som Tilbudet, hvis det antoges, kunde koste mig, tænkte jeg i Sandhed ei; thi jeg stolede paa, at Collegiet ei kunde tage ligesvem imod mit Tilbud. Og her kommer jeg da til det vigtigste Punkt:

*) Jeg kan ikke tvivle om, at Collegiet er i Besiddelse af mange og fortrinlige saadanne Hjælpe-midler, dels litteraire, dels ad officiel Vej fremskaffede Tegninger og Beskrivelser, saavel af Landets egne, som af fremmede Fyrtaarne. Lige er Intet heraf nogensinde meddeelt.

4) Min Hensigt var at afnøde Collegiet den Tilkjendegivelse, at det aldeles ikke kunde være tjent med, at jeg efter mit Tilbud lod Taarnet nedrive, og opførte et andet ganske saaledes, som det vilde have staaet paa Hansholmen, dersom jeg i Fæd og Alt havde gjort, hvad der i Mæret 1842 var forlangt, saaledes som man nu fordrede det forstaaet, hvorved det da maatte blive klart, at Hovedfeilen ved det opførte Taarn ikke kunde ligge i Det, man havde gjort til Gjenstand for de Anker, man havde fremsat mod mig. Denne Tilkjendegivelse har jeg ogsaa, om end ei med rene Ord, saa dog indirecte, paa den eclatanteste Maade erholdt, saavel under de paafølgende Forhandlinger som ved Alt, hvad der senere er foretaget; thi, istedetfor simpelthen at tage imod mit Tilbud, viiste man, at man onskede at faae frie Hænder til at bygge Taarnet anderledes end ovenfor angivet, saa at man altsaa ikke vilde have Taarnet saaledes, som man i 1842 havde forlangt det opført af mig, men vilde have det saaledes, som man nu i 1843 troede at indsee, at det burde være. I den Henseende er endogsaa det allervigtigste Actstykke nu at finde paa Hansholm, nemlig det nu opførte Taarn, der i mange Henseender er et ganske andet end det, hvorom der i Mæret 1842 sluttedes Contract med mig, hvilket man vil see ved Sammenligning af begge Taarnene, saaledes som de ere fremstillede Tab. I. Imidlertid lagde man dog tillige an paa, saavidt mueligt, at faae sit nye Taarn opført ved Hjælp af mine Penge; og maatte jeg da erfare, hvad jeg ikke vil nægte, at der under alle Forhandlingerne især har forundret mig, og hvad jeg har haft Bamselighed med at fatte, nemlig, at, naar i forrige Tider det Princip fulgtes, at hvor det kun kom an paa nogle Penge, maatte Staten eller et Rgl. Collegium hellere lide Tab, end at det skulde kunne endog blot faae Udseende af, som om en Auctoritet var gaaet en Borger altfor nær, saa vare Tiderne nu blevne andre*).

De frie Hænder, som man, ved at indlade sig i en mere naturlig og passende mindelig Afgjørelse med mig, vilde have kunnet faae, kunde man naturligvis dog ei erholde. Resultatet blev da, at hvor vel clausuleret det Forlig blev sluttet, som tilsidst med mig blev indgaaet, blev det dog snart overtraadt af Bygmesteren, og har nu i det Dieblig, jeg skriver dette, givet mig en stor Ret til at gjøre Paastand paa en extraordinair Godtgjørelse, hvorom længere hen vil erfares det Fornødne.

II.

Forhandlingerne angaaende Forliget og sammes Afslutning.

Jeg gaaer nu videre i at berette Sagens Gang. Mit ovenomtalte Tilbud var gjort i en Skrivelse af 16de Marts 1843. Anden Dagen efter, nemlig den 18de Marts, modtog jeg fra Generaltoldkammerets 3die Section en Skrivelse (see Bilag Litr. I), hvori jeg anmodedes om at indfinde mig hos Hr. Etatsraad Koch Dagen efter om Formiddagen Kl. 9, "for at conferere om denne Sag". Jeg indfandt mig ganske præcise til

*) Ved en femte Grund, hvilken man vil finde paaapeget i Bilaget Litr. F (Pag. XIX), samt hvad der videre lod sig seie til samme, nemlig med Hensyn til Uvissheden om, hvilke Synsmænd man i slige Sager faaer, vil jeg her ei opholde mig, skjøndt det, under de givne Forhold, for mig var af ikke ringe Vægt, ogsaa at see hen hertil.

den bestemte Tid, i det Haab, at enten Kammeradvocaten eller nogen Anden paa Generaltoldkammerets Begne vilde være tilstede, men det viiste sig, at derpaa var der slet ikke tænkt. Jeg traf Hr. Etatsraad Koch besjæftiget med at klæde sig paa, da han skulde ud i et Grinde i den anden Ende af Byen, hvorhen jeg ledsagede ham, saa at der af den bestemte Conferents, hvortil jeg saa formeligen var, endog ved en Skrivelse fra selve Collegiet, bleven indbudet, ikke kom Andet ud end en løs Samtale, som ikke førte til Noget, undtagen forsaavidt den bestyrkede mig i det Forsæt, at holde min muelige, men dog meget omtvistelige, Andeel i det paa Hansholm indtrufne Uheld, paa det Bestemteste adskilt fra Collegiets Bygmesters Andeel deri, saa at min Sag og hans Sag aldeles ikke bleve sammenblandede, og jeg ikke fik noget Fælledsskab med ham i denne Henseende. Jeg har iøvrigt senere meget maattet beklage, at der saaledes ikke blev noget af en Conferents, der, hvis den havde været ordentlig afholdt, maaskee meget kunde have fremmet et godt Udfald af Sagen. Havde en Tredie som Mellemmand været tilstede, vilde jeg maaskee være kommen til at overbevise denne Trediemand om, at det nye Taarn paa Hansholm burde blive baade udvortes og indvortes saa forskjelligt fra det forrige, at det maatte aldeles være i det Offentliges Interesse, at Collegiet forskaffede saavel sig som sin Bygmester aldeles frie Hænder, ved at gaae tilbage til et tidligere Forslag af mig, nemlig det af 3die Marts, hvilket lod paa, at jeg vilde bære en vis Andeel af Skaden, ved at opoffre en Deel af de 2000 Rbd., som jeg havde tilgode hos Collegiet, og dermed være udenfor Alt. Jeg undlod iøvrigt ikke fremdeles at gøre Mit til at føre Sagen hen til dette, i mine Tanker eneste for Collegiet tjenlige Punct. Jeg henviser i denne Henseende til min i Bilagene under Lit. K meddelte Skrivelse af 28de Marts, hvori jeg tilbyder at ville lade mig afforte 1500 Rbd. af de 2000 Rbd., og søger at gøre Collegiet opmærksom paa, at man, uden at lade sig binde ved Det, som i Maret 1842 var skeet, maatte gaae tilbage til det Hovedspørgsmaal: hvorledes et Taarn, som skulde staae paa et for Storme saa udsat Sted, som Hansholmen, burde være, for at faae al den fornødne Styrke; og at man derfor maatte sørge for, at man ei heller fandt sig bunden ved mig. Men derpaa vilde man ikke gaae ind. Tage imod mit Tilbud af 16de Marts ganske ligesom kunde man imidlertid ikke, og underhandlede derfor med mig om, at jeg skulde indrømme, at under det nye Taarns Opførelse Bygmesteren fik den samme Frihed, som i Maret 1842 var hjemlet ham ved den da oprettede Contracts § 3, altsaa at tillade ham ved Hjælp af mine Penge at opføre et andet Taarn paa Hansholmen, end det, der vilde staaet der, dersom jeg havde forstaaet Contracten, som Collegiet vilde have den forstaaet, og Collegiet selvfølgelig ikke vilde kunne have havt den mindste Fordring paa mig.

Disse Underhandlinger bleve førte baade skriftlig og mundtlig, tildeels i formelig Conferents med nogle af Collegieherrene i Generaltoldkammerets Locale, og bidrog især Generaltoldkammerets nye Chef, der først nogle Uger i Forveien var blevet udnævnt og kommen til Kjøbenhavn, Hans Høivelbaarenhed Hr. Kammerdirecteur Bluhme, ved den ligesomme og humane Maade, hvorpaa han tog Sagen hver Gang jeg enten i privat Audients eller under hine Conferentser havde den Ære at tale med ham, særdeles til, at Generaltoldkammerets 3die Section i Forbindelse med dets Bygmester af mig opnaaede, hvad man forlangte, kun at det Fornødne iagttoges til min Betryggelse. Jeg vil nemlig ikke nægte, at, skjøndt jeg af al Magt attraaede, at Sagen kunde være mindelig afgjort, saa at Arbeidet paa Hansholm snart kunde begynde, og der kunde være sikre Udsigter til, at et nyt og stærkere Taarn vilde komme til at staae paa Hansholm betids nok, for at Fyret kunde komme til at brænde i rette Tid i Efteraaret 1843, saa begyndte jeg dog mere og mere at give efter for min nærmeste juridiske Consulents idelige Opmuntringer til, at lade det komme til Syn og folgeligen til Proces, og da at see til, hvad Collegiet saavel som dets Bygmester i den Forlegenhed, hvori de da vilde komme, vilde gøre. Processen meente han, at jeg med stor Sikkerhed kunde indlade mig paa, efterat jeg havde gjort et Tilbud, om hvis juri-

disse Tilstræffelighed der ikke var gjort mig nogen eneste Indvending, og vist heller ikke kunde gjøres nogen. Det var ogsaa kommet saavidt fra min Side, at jeg havde soiet alle Anstalter til at indfinde mig ifølge Stevningen til den bestemte Tid, i Selskab med et Par Mænd, der i juridisk Henseende kunde varetage min Interesse. Der var til den Ende endog allerede forelobigen skrevet til en særdeles duelig Procurator i Viborg, og med min Sagfører her i Kjøbenhavn var allerede det Fornødne forelobigen aftalt i Henseende til de Indsigelser, vi havde at fremføre, og de Protestationer vi maatte være beredte paa, med Hensyn til hvad der mueligen fra Contrapartens Side maatte blive fremført *). Men endelig kom den mindelige Overeenskomst i Stand.

Da de i Bilagene under Lit. H til P aftrykte Skrivelser meget let sætte Læserne ind i Forhandlingernes hele Gang, vil jeg forsaavidt henvise til dem. Resultatet blev, at Contracten af 1842 skulde betragtes som den Contract, hvorefter jeg ogsaa nu i Aaret 1843 skulde, ifølge mit Tilbud, paa min Bekostning, efter at have ladet det gamle Taarn rive ned, opføre et nyt, saaledes at den Frihed, der i bemeldte Contracts § 3 var forbeholdt Bygmesteren, ogsaa nu aldeles skulde indrømmes ham; men at der dog til hiin Contract skulde føies visse Tillægsbestemmelser, hvori visse af mig fremhævede Puncter skulde optages. Stevningen blev nu strax tilbagekaldt og nogle af mine Folk assendte til Havnholmene for at paabegynde Nedrivelsen af Taarnet.

Imidlertid skulde Tillægsbestemmelserne affattes, og Forhandlingerne herom havde nær ført til, at hele Forliget igjen havde forvandlet sig til en ny Strid, saa at Sagen, naagtet det sluttede Forlig, saae ud til at ville komme til en Proces, under Forhold, som vare endnu gunstigere for mig, end de forrige.

Man vil see, at det var en stor Estergivenhed, der fra min Side havde fundet Sted. For det Første stod jo dog hele Sagen fra først af langt mere tvivlsom for Collegiet, end for mig, og man kunde vist paa ingen Maade sige, at, hvad jeg frivillig havde tilbudt, ikke var Andet, end hvad jeg, dersom det var kommet til Proces, vilde være bleven dømt til, ikke at tale om, at det vel overhovedet maatte være Collegiet meget ufsjært, at see en Proces med mig i denne Sag inøde. Men om det nu ogsaa antages, at jeg kunde være bleven forpligtet til at bygge hele Taarnet om, i Overeensstemmelse med den Maade, paa hvilken Collegiet fordrede Contracten forstaaet, saa mener jeg dog, at det hverken kunde bestaae med Retfærdighed eller med Billighed, at jeg skulde tilskyde den hele Sum, som hiin Ombygning vilde koste, for at Collegiet ved Hjælp af den kunde faae et nyt Taarn opført med vigtige Forandringer og Forbedringer, paa hvilke man i Aaret 1842 slet ikke havde tænkt; ja jeg maa vedblivende formene, at en vis Værdigheds og Sammeligheds Fordringer fra Vedkommandes Side i denne Henseende altfor lidet ere blevne paaagtede. Imidlertid blev Resultatet, at hiin hele Sum fra min Side blev lovet og af Collegiet modtaget, til ved Hjælp deraf at bygge et nyt Taarn med alle saadanne Forandringer, som man i Aaret 1842 kunde have foretaget, om Man dengang under Arbeidet havde paatænkt dem. Videre gik dog ifølge den allerklarste Overeenskomst Collegiets og dets Bygmesters Ret ikke, og begge vare altsaa dog indskrænkede til, i det Hele at lade Taarnet forblive som det i Aaret 1842 havde været. Men da det dog var at ansee som afgjort, at flere Forandringer vilde blive foretagne, maatte dette bestemme mig til at drage Omjorg for, at det, i de ovenomtalte Tillægsbestemmelser, blev saa nøiagtigt som mueligt fastsat, hvorledes den mig tilkommende Erstatning for de forøgede Omkostninger, der ved hine Forandringer vilde forarsages, skulde beregnes.

Da det var bleven overdraget Hr. Bygningsconducteur Jacobsen som Bygningskyndig at føre det specielle Tilsyn paa Stedet paa Collegiets Vegne, samlede Hr. Jacobsen og jeg i Toldkammeret, efter Opfordring,

*) Sefr. ovenfor Pag. 4—5.

med Formanden for 3die Section, hvor jeg, med Hensyn til, at det af Forhandlingerne blev mig mere og mere klart, at man vilde anvende § 3 i en meget udstrakt Betydning, formeente, at det baade var nødvendigt og lovligt, at jeg erholdt en Tegning, saaledes som Taarnet skulde opføres, da uægtelig en ny Beregning vilde blive nødvendig, om jeg ikke efter Opførelsen skulde komme ind paa nye Forviklinger med Collegiet; ligesom en Tegning ogsaa i økonomisk Henseende maatte være mig af Bigtighed, hvorimod dens Nægtelse vilde kunne volde mig foregede Udgifter (hvilket ogsaa virkelig er bleven Tilfældet). Imidlertid nægtede man mig Tegning og altsaa Udgang til Beregning, og endsskjønt det i den ovennævnte directe Skrivelse fra Collegiet til mig af 11te April hedder, at mit Tilbud var antaget og at det Fornødne var communiceret Kammeradvocaten angaaende denne Sags mindelige Afgjørelse, saa bragte man dog Sags-Anlæggelse og Opførelsen af et andet Taarn igjen paa Bane. Hans Høivelbaarenhed Hr. Kammerdirecteur Bluhme tiltraadte imidlertid, og ved hans mæglende Mellemkomst opnaaedes ifølge mit Forslag en Norm for Betalingen af den Deel, der var vanskeligt at bestemme i Tiden, nemlig det foregede Muurarbeide, og var denne Omstændighed Aarsag i, at Sagen blev bilagt, og at ikke en heel ny Strid af megen Vidtløftighed opstod, hvilket sikkert var bleven Tilfældet, naar jeg var kommen til at conferere med mine juridiske Consulenter, og disse havde gjort mig opmærksomme paa Cøt og Andet, som jeg senere blev vaer; saa at det da kunde have faaet langt Udseende med en endelig Afgjørelse. At Følgen af, at al Tegning nægtedes, vilde kunne blive den, at Bygmesteren vilde i høi Grad overskride den indgaaede Overeenskomst, er vel ligesaa lidet faldet Nogen af de tilstedeværende Collegieherrer ind, som jeg tænkte mig det. Som Grund, hvorfor jeg ingen Tegning kunde erholde, blev anført, at Hr. Jacobsen skulde udarbeide samme paa selve Stedet; hvorimod jeg indvendte, at jeg antog, at en Tegning til et saadant Værk vistnok bedst udarbejdedes her, hvor Udgang havde til Rilderne. Overhovedet maa jeg tilstaae, at, da nu Forhandlingerne havde været flere Maanedes, og da der jo desuden imidlertid havde været Tale om, at lade et andet Taarn opføre i nogen Afstand fra det, som stod paa Hansholmen, hvorom jeg ovenfor Pag. 6-7 har talt, saa maatte jo Hr. Etatsraad Koch vel nu, ved Slutningen af April Maaned 1843, være kommen saavidt, at han idetmindste maatte kunne fremlægge et Udcast til en Tegning, som kunde lade see, hvad han havde i Sinde at gjøre, ikke at tale om, at han jo burde instruere Hr. Jacobsen om, hvorledes hele Tegningen skulde være. Thi, at han nu tilsidst skulde ville skyde det hele vigtige Over fra sig og skyde det over paa en anden endda meget yngre Mand, var jo dog vel Noget, som hverken han kunde ville, eller Collegiet kunde tillade ham.

Jeg fik altsaa ingen Tegning, og ingen Underretning om, hvad Collegiets Bygmester vilde lade foretage; og saa skeede det da, at man strax fra først af gik langt ud over Contracten, og ved mine Folk og mine Materialierovre i Jylland lod opføre et Taarn, som Contractens § 3 paa ingen Maade kunde hjemle Ret til, i det man, istedetfor "under Arbeidet" at foretage "en eller anden Forandring", ikke allene gav hele Taarnet fra nederst til overst en større Muurtykkelse, end den contractmæssige, men ogsaa i Henseende til alle Tømmerconstructionerne, ja saa godt som i Cøt og Alt, naar undtages den udvortes Form, byggede et ganske andet Taarn, hvilket jeg først meget seent erfoer.

Og her viser sig nu især den Omstændighed (som i denne Sag maaskee er forekommet Mange af mine Læsere som det Frappanteste af Alt) i et saare forunderligt Lys, nemlig den Omstændighed, at Bygmesteren vægrede sig ved ei allene at meddele mig en Tegning, men endog at fremlægge nogen Tegning for Collegiet selv; thi da der, som foranført, som Grund angaves, at saadan Tegning førstovre paa Hansholmen skulde udarbejdes, maa jeg antage, at der heller ingen Tegning, eller Udcast til en Tegning, er bleven forelagt Collegiet. Dette har idetmindste den største Sandsynlighed for sig; ja flere Data, som jeg i Bilagene

i Noter under Texten har gjort opmærksom paa, bestyrke dette næsten til fuldkommen Visshed. Man see Bilagene Pag. XXIX, XXXIII. — Jeg vil iøvrigt i det Følgende komme til at tale nærmere om denne hele Sag.

Endnu maa jeg bemærke, at, da det ei kunde være mig ligegyldigt, hvorledes der domtes om det Arbeide, jeg i Aaret 1842 havde udført, holdt jeg det, til min Betryggelse, for det Retteste, i en Skrivelse til General-toldkammeret at udbede mig, at der under Rebbrydningen af Rogen paa Collegiets Begne maatte blive givet Agt paa, om ikke gode Bygningsmaterialier vare bleven anvendte, og gik jeg ved samme Leilighed nogle Erindringer imøde, som vel ikke under Forhandlingerne vare bleven fremsorte, men som jeg dog havde hørt yttre. Man see Bilag T, hvormed man ville conferere Bilag U.

III.

Sagens videre Gang. — Forholdet imellem det nye Taarn og det i Aaret 1842 afforderede. — Hvorledes Forliget viiste sig høiligen at være overtraadt.

S Juni Maaned erholdt jeg en Skrivelse fra min Polerer, hvori han underrettede mig om, at Arbeidet ved Taarnet var saavidt fremmet, at man var raff i Gang med første Etages Fuldførelse. Mig syntes nu, at det dog kunde være paa Tiden, at jeg ved en Tegning lærte at kjende, hvorledes det Taarn blev opført, som ved mine Folk og for en stor Deel for min Beføstning blev bygget. Jeg henvendte mig desaarfag til Bedkommende i General-Toldkammeret. Man fandt nu det Billige heri, og jeg erholdt en Gjenpart af Tegningen ved en Skrivelse af 4de Juli (see Bilag Litr. Z). Tegningen indeholdt Alt hvad man finder Tab. I. fra Fig. 12 til 20, kun at de Forandringer, som under Opførelsen have fundet Sted, her ere angivne, saa at disse Tegninger nu vise Taarnet, som det virkelig er opført.

I Begyndelsen af September Maaned underrettede min Polerer mig om, at Platformen var henlagt og Lanterne reist. Jeg tilskrev da General-Toldkammeret under 25de og 28de September (see Bilagene Litr. AA & BB) i Henhold til Tillægsbestemmelserne, om at aflevere Taarnet, hvilken Aflevering, jeg underrettede Høisamme om, jeg havde bemyndiget min Polerer at fuldføre paa mine Begne, og jeg imødesaae derfor snarest muligt den stipulerede Modtagelse. Imidlertid fandt den ikke Sted. Jeg erholdt derimod den 17de October den Skrivelse fra General-Toldkammerets 3die Section, som findes i Bilagene Litr. CC, hvortil jeg her vil henvise, saavelsom til mit Svar af 18de October (see Bilag Litr. DD), paa hvilket jeg intet Gjensvar erholdt, saa at Afleveringen og Attesten for samme ei fremkom, førend længe efter. Jeg maa ansee det for et Held, at denne Omstændighed ikke siden voldte Bryderier. Men det kunde ei andet end forundre mig, at man fra Collegiets Side var saa ligegyldig ved sine indgangne Forpligtelsers Opfyldelse. Først under 8de November erholdt jeg ved en General-Toldkammer-Skrivelse Attesten for Afleveringen, som var af 2den November; begge findes under Litr. EE & FF.

Da jeg, som anført, ingen Tegning havde over, hvorledes der skulde bygges, forinden Alt var i Gang og alle Materialier indkjøbte, saavelsom de øvrige Requisitioner for største Delen bragte til Stedet, havde jeg naturligtvis fra først af og navnlig i den Tid, Alt skulde foranstalles, ikke directe kunnet lede dette Arbeide, hvilket i økonomisk Henseende var til Tab for mig, men havde maattet overlade dette deels til Hr. Jacobsens gode, velvillige Hjælp, deels til min Muurpolerer, i hvem jeg havde en mig hengiven, erfaren, dygtig og paalidelig Mand.

En Regnings Forsættelse fra min Side fordrede derfor Tid og Overlæg, da jeg skulde sætte mig ind i en saa at sige for mig fremmed Sag, og det var mig magtpaaliggende at forfatte Regningen saaledes, at man med Billighed Intet kunde indvende imod den; thi ligesom jeg i ingen Henseende under de bestaaende Forhold kunde vente eller ønske nogen Faveur, saaledes vilde jeg fra min Side ikke heller udsætte mig for, at Noget i Regningen blev opført, som det ikke kunde komme Collegiet til at betale.

Regningen, der af mig blev indsendt den 22de Januar 1844, men ifølge senere Oplysninger af mig blev nedsat noget under dens oprindelige Beløb, andrager nu 5,823 Rbd. 3 Mk. 3 $\frac{1}{2}$ sk., hvoraf 5,132 Rbd. 2 Mk. 11 $\frac{1}{2}$ sk. ere allene for Tillægsarbejder ved Taarnets Ombygning. De øvrige omtrent 700 Rbd. ere for noget den nærværende Sag uvedkommende Arbejde, nemlig ved Fyrinspectorens Bolig med tilhørende Udbygninger, hvilket, foruden nogle Smaaforandringer, bestod i, at Bygningerne for en stor Deel bleve afpuddede med Cement, for at tilvejebringe den Luimhed i Hovedbygningen, som savnedes paa Grund af, at man ogsaa her af økonomiske Hensyn havde gjort Murene mindre tykke, end i Projectet oprindelig var angivet.

Den beregnede Sum for Taarnets Opførelse andrager i Overlaget, som var vedheftet den med mig oprettede Contract af 1842, — naar fradrages Beløbet for Steenhuggerarbejde, Gelænder, Vinduer og Døre, hvilket Alt igjen er anvendt i det nye opførte Taarn, — 8,864 Rbd. Sammenligner man denne Sum med de 5,132 Rbd. 2 Mk. 11 $\frac{1}{2}$ sk., som Tillægsarbejderne ved Taarnet andrage, da bliver Beføstningen paa det nu opførte Taarn at anslaae til henimod 60 Procent mere, end for det ældre Taarn var bestemt, og her er endda ikke fra Summen 8,864 Rbd. den Decourt, som maatte blive en Følge af den fra først af accorderede Sums Nedsættelse, fradraget. I bemeldte Sum vil nu rigtignok Collegiet have affortet omtrent $\frac{1}{3}$, og denne Sag staaer endnu uafgjort imellem Collegiet og mig, da jeg ingenlunde kan indbømme en saadan Afkortning; men ansætte vi ogsaa Summen til 4,200 Rbd., bliver dog altid den forøgede Beføstning paa Taarnet henimod 50 Procent.

Lage vi det forøgede Bygningsarbejde enkeltviis, da viser sig Følgende:

Det ældre Taarn skulde i sit Muurværk, efter Collegiets Fortolkning af Contracten og regnet paa allerhøieste Maade, indeholde 1,539 Cubitalen. Det nye indeholder 2,097 Cubitalen. Altsaa har Taarnet ved Muurconstructionerne allene vundet circa 33 Procent, og ligesaa Meget maa da Taarnet antages at være gjort stærkere nu, end som det vilde have staaet paa Havnholmen 1842, hvis jeg i Eet og Alt havde forstaaet Contracten, som Collegiet.

Jeg havde, som før anført, i min Beregning over Muur- og Steenhuggerarbejdet til det ældre Taarn beregnet en Sandsteens Dækplade paa Brystningsmuren (see Tab. I, Fig. 1, d, og Fig. 2, d); man udelod den i Hovedberegningen, og den blev altsaa ikke anbragt, endskjøndt jeg fandt den nødvendig til Lanternens Stabilitet.

Nu har man ikke allene anbragt en saadan, men endog en dobbelt, nemlig i 2de Tykkelser, saaledes at den øverste dækker den understes Fuger, og alt dobbelt forklamret, hvilket alt er vundet for Lanternens Stabilitet, see Tab. I, Fig. 13 og 20.

Hvad Tømmerarbejdet angaaer, da var til det ældre Taarn i Tegningen (see Tab. I, Fig. 2) angivet 2 Bjælkelag; i det i 1842 virkelig opførte bleve anbragte 3 Bjælkelag, see Tab. I, Fig. 5, 6, 7 og 8, som ifølge Beregningen skulde være 8 Tom. Tømmer. Nu ere indlagte 5 Bjælkelag, nemlig 4 i Taarnet og 1 under Lanternen, see Tab. I, Fig. 13 til 19, alle med betydelige Constructioner og Jernankersforbindinger, og desuden Tømmerconstructioner imellem Bjælkelagene, Alt af 9 og 10 Tom. Fyrretømmer, og det øverste Bjælkelag af Egetømmer, hvoraf noget 12 Tom., hvorved naturligtviis Taarnet har vundet betydeligt i Styrke. Ved Sammenligning af Tegningerne til det ældre og det nu opførte Taarn er dette strax stærkt iøiesaldende;

Lommerarbeidet var i 1842 beregnet til 590 Rbd. 1 Mk. Udgifterne til samme have nu været 1200 Rbd. 3 Mk. 4 $\frac{1}{2}$, foruden at nogle af de ældre Lommermaterialier ere anvendte, altsaa er der i denne Henseende vundet over 100 Procent, hvilken Forøgelse har skullet løbe med under Navn af "en eller anden Forandring under Arbeidet."

Man vil erindre, at deslige Forandringer udtryffeligt betingedes kun at skulle erstattes mig, dersom de medførte væsentlige Beføstninger. Man seer, at disse forøgede Beføstninger for Lommerværkets Vedkommende have udgjort Mere, end den hele for samme først beregnede Sum.

Jeg vil ikke undlade endnu at nævne de betydelige Jernankere og Jernklammere, som ere anbragte, hvis Beføstning ifølge Regning er 279 Rbd. 11 $\frac{1}{2}$, og endda ere de betydelige Forandringer, som udgaae fra Lanternens Stolper, hvorved disse ere befæstede i Egetræesforbindingen samt i Sandsteens-Platformen (see Tab. I, Fig. 14, ab og cd, og Fig. 19, ab, cd, v. s. v.), ikke opførte med i Regningen for Taarnet, men i Regningen for Lanternen, og andrage, saavidt mig bekjendt, circa 300 Rbd. I Beregningen, som var vedlagt Contracten af 1842, var for Muuranke til Taarnet kun ansat 16 Rbd.

Al Anførte fremgaaer, hvor betydeligt det Taarn, til hvis Ombygning man søgte at faae saa Meget af mig, som muligt, medens man yttrede sig anderledes, end man senere har handlet, har vundet i Styrke, og hvorledes man altsaa har benyttet mine Penge til Det, jeg paa ingen Maade kunde være forpligtet til at give dem til, selv forudsat, at Collegiets Fortolkning af Contracten havde været den uomtvisteligste; thi jeg kunde da dog kun været forpligtet til at opføre det Taarn, man i Aaret 1842 havde forlangt, og ikke til at give de samme Penge til Hjælp til et ganske andet Taarns Opførelse. I al Fald vil man let see, at den mindelige Overeenskomst, eller Forliget, er bleven aldeles tilsidefat. Havde man forud sagt, at man vilde foretage saa store Forandringer, vilde jeg have opstillet ganske andre Vilkaar fra min Side.

Man vil iøvrigt tillige see, at Collegiets Bygmester i høi Grad er kommen til den Erkjendelse, at han i Aaret 1842 ei havde givet sit Taarn den fornødne Styrke, men med alt dette er den Styrke, det nuværende har, efter min Formening for endel kun imaginair, hvilket længere hen skal blive oplyst.

Efter at have indsendt min Regning for Tillægsarbejder ved Taarnet m. m. under 22de Januar 1844, erholdt jeg Hr. Jacobsens Erindringer imod samme tilligemed en Skrivelse fra Generaltoldkammer-Collegiets 3die Section; denne sidste findes aftrykt i Bilagene under Lit. G G.

Da Hr. Jacobsens Erindringer for største Delen angik Regningens enkelte Poster og mit Svar for en stor Deel ligeledes, saa har jeg ikke funden Grund til at meddele noget af hine Erindringer, og har af mit Svar, see Bilag Lit. H H, kun ladet aftrykke Det, som hænger sammen med den Paastand, jeg fandt mig foranlediget til at gjøre, betræffende en særdeles Erstatning fordi Contracten med Tillægsbestemmelserne var bleven overtraadt, idet Bygmesteren havde tilladt sig Meget, som dels ligefrem stod i Strid med Contractens og Tillægsbestemmelsernes Ord, dels med sammes aabenbare Mening, og med Alt, hvad de Actstykker, som udvise Forhandlingernes hele Gang, paa det Bestemteste oplyse. Jeg har ovenfor Pag. 11 omtalt denne Sag, der endnu i dette Dieblif staaer uafgjort imellem Collegiet og mig. Idet jeg nu nærmere skal oplyse den, maa jeg allerførst henvise til bemeldte under Lit. H H meddelte Skrivelse, hvilken jeg beder Læserne at skænke deres Opmærksomhed. Jeg troer, at man her vil finde Nok, for at overbevise sig om, at jeg med 3die har maattet betragte Contracten som saaledes tilsidefat og overtraadt, at der derfor maatte tilkomme mig en særdeles Godtgørelse, hvilken jeg mener at have ansat billigt ved at anslaae den til 1500 Rbd. Imidlertid maa jeg her endnu bemærke Følgende, især med Hensyn til Lommerconstructionerne:

J min under Litr. M aftryffede Skrivelse gjorde jeg, i sammes Indgang, paa den udtryffeliggste Maade opmærksom paa, at jeg antog, at Meningen af at fordre den forrige Contracts § 3 (see Litr. A) opretholdt, maatte være den, at i den Overenskomst, som skulde slttes, en Bestemmelse optoges af samme Tendents, som den forrige Contracts § 3, men med en ganske anden Bestemthed og Noiagtighed, hvorved jeg troer, at have givet Anledning nok til at tage bemeldte Contract frem og at betænke, hvad dens § 3 maatte hjemle, hvad ikke. Jeg fremsatte dernæst flere Puncter, som jeg meente, udtryffelig maatte optages i den nye Contract, og nævnte derunder (Litr. c), at jeg vilde indrømme, "at flere Bjelkelag indlægges med forandret Construction" m. v., men jeg erklærede længere hen, at jeg udbetingede mig, at der tilstikkedes mig en tilstrækkelig anstændig og god Betaling for alt Det, jeg maatte kunne fordre Betaling for, og jeg tilføiede endda, at der ved opstaaende Spørgsmaal om, hvad der skulde betales mig, hvad ikke, ei maatte lægges nogen mig disforabel Forudsætning til Grund. Alt dette udbetingede jeg mig ikke allene, men forlangte det som Noget, der skulde tilstikkes mig (hvilket naturligviis bedst kunde skee ved et forudgaaende Overslag, som blev antaget og gjaldt som Regel); og jeg havde herved den Hensigt at forskaffe mig en Godtgjørelse for mine Concessioner; hvilket jeg ei heller havde undladt mundtligt at lade forstaae, idet jeg antog, at en vis Form saaledes maaskee bedst kunde opretholdes, uden at jeg kom til at betale den. — Ved alt Dette mener jeg dog, at Vedkommende maatte være noksom gjorde opmærksomme paa, at, naar de ei vilde gaae ind paa nogen Forhandling af denne Natur, men simpelhen vilde blive staaende ved den forrige Contracts § 3, (hvilken jeg beder Læserne her at see efter), da maatte de nu ogsaa virkelig blive indenfor dens Skranke, og ikke troe stiltiende at kunne gjøre store Hovedforandringer, f. Ex. med hele Tømmerværket, efterat jeg saa udtryffelig havde viist, at jeg ingenlunde ansaae saadanne Hovedforandringer for hjemlede ved hiin § 3 (se ogsaa min Skrivelse Litr. K), men henregnede dem til de Indrømmelser, for hvilke jeg forlangte mig tilstikket en anstændig og god Betaling, og endda saa, at alt Tvivlsomt herved skulde tages fra en mig favorabel Side. Seer man nu hen til Collegiets Svar (Litr. N), da finder man, at Collegiet ikke gjør nogen anden Fordring end den, at Tårnet skal "opføres efter den vedtagne Tegning og overensstemmende med Contracten af 17/21 Mai f. A., navnlig dennes § 3."*) Man lægge især Mærke til, at det udtryffelig antages, at Tegningen bliver den i 1842 vedtagne, og længere hen tales der ogsaa kun om, hvad "Collegiets Tilsynsfører under Arbeidet maatte forlange udenfor Tegningen." En heel ny Tegning forudsættes altsaa ikke at skulle behøves, og da jeg senere paastod en saadan, kom der ingen frem; ja der angaves jo som Grund, at den først paa Havnholm skulde udarbejdes af den Tilsynshavende; hvilket dog vel ogsaa viser, at hverken jeg eller Collegiet kunde tænke paa, at den hele Tegning i Let og Alt skulde ombyttes med en anden, hvori næsten Intet af hiin blev uforandret, naar undtages den ottekantede Form, hvorfor ogsaa Tillægsbestemmelserne i deres Indgang (Litr. Y, Pag. XXXII første Spalte nederst og anden Spalte øverst) endnu udtryffeligen angive, at Tårnet skal opføres "overensstemmende med meerbemeldte Contract og den til samme henhørende Tegning og Overslag", ligesom de ogsaa længere hen holde denne Forudsætning fast. Seer man nu derimod hen til Det, som virkelig er bleven udført, og den Tegning, som er bleven fulgt, saa seer man, at saa godt som Intet af den forrige Tegning er bleven, som det var, og at Overslagene til samme, om saadanne havde været affattede, maatte heelt igjennem være blevene andre. Muurtykkelserne ere heelt igjennem andre — Tømmerconstructionerne ere ganske andre, heelt igjennem, aldeles efter en ny Tegning — Svælvingen anderledes — Lanternen sanket — Trappehuset

*) Collegiet har vel maattet antage, at, naar dets Bygmester ei forlangte Mere, saa burde det paa den ene Side ikke tage imod større Indrømmelser af mig, og paa den anden Side ikke binde ham indenfor hiin Sphære.

et andet o. s. v. Næst den ottekantede udvortes Form vidste jeg fast Intet at nævne, som var bleven uforandret, undtagen Platformen, Gelænder, Indgangsdøren og Vinduerne. Man sammenligne Tegningen Tab. I, Fig. 1 til 4 med Fig. 12—20.

IV.

Kritik over det i Aaret 1843 paa Hantholm opførte Taarn.

Den Opgave, man ved at opføre et Fyrtaarn paa Hantholmen maatte stille sig, og som vel ogsaa Hr. Statsraad Koch har opstillet sig, maatte naturligtvis blive:

- 1) At tilvejebringe et Taarn, som man havde gjort Alt for at give en saadan Styrke, at det, saavel i sine enkelte Dele som i sin Heelhed, kunde modstaae svære Storme og Orkaner uden at rystes eller roffes af dem.
- 2) At anbringe og befæste Lanterne saaledes til Taarnet, at heller ikke den kunde vige for Stormene, i hvilket Tilfælde den jo ogsaa, ligesom i 1842, vilde have en skadelig Indflydelse paa Taarnet.
- 3) At opføre Taarnet med Hensyn til dets Høide og Constructioner saaledes, at Apparatets Flamme lyste i den Høide over Vandspeilet, som fra først af var angivet, samt at den nævnte Flamme lyste ud i Horizonten paa samme Maade, som de norske og franske Fyr af samme Construction, som Hantholmen, og saaledes som ogsaa med Hensyn til Hantholmens Fyr senest var antaget og udført i 1842, nemlig at udsprede sit Lys i alle Retninger, ikke allene ud over Havet, men ogsaa ind over Landet. Saaledes maa det nemlig, i Aaret 1842, dog først under Arbeidet, uden Tvivl være bleven forlangt af vedkommende Autoritet; dertil var ogsaa Lanterne indrettet og saaledes skede ogsaa Udførelsen *).

Det nu opførte Fyrtaarn paa Hantholm opfylder ikke disse Fordringer hvad 1 og 3 angaaer, og ikke hensigtsmæssigt hvad 2 angaaer.

Ad 1. Jeg maa her allerførst gjøre opmærksom paa de Fordele, som et koniskt Taarn frembyder. **) De ere isiesfaldende nok. Idet det gaaer op i en pyramidal Form, afgiver dets Grundslade den største Diameter og dets Platform den mindste. Idet Storme og Orkaner bryde sig paa den runde Form, (som jo tillige er den stærkeste), maae de strax rulle af til Siderne, og den pyramidale Form byder Vindene, alt som man kommer høiere op, en mindre Masse at virke paa; og med det Samme falder dog dets Tyngdepunct lavere nede. Dets runde Form afgiver eens Modstand i alle dets Dele og til alle Sider, saaledes at et voldsomt Vindstød lettere modtages af hele Taarnets Masse: Alt under Forudsætning af, at Taarnet enten er opført med meget massive Mure, som de norske, eller med indvendige murede Constructioner, som af mig foreslaaet, hvilke ogsaa med Hensyn til vore Bygningsmaterialier bedst egne sig her. Sommerconstructioner vilde her ikke være hensigtsmæssige. Et Taarn, som Hantholms derimod, med lodrette plane Sider, stiller altid een eller tvende Sider plat for Veiret. Staaer een Side

*) Grundene til denne Fordring har jeg ikke erfaret Noget om, men da den Strækning af 5 Mill, i hvilken Fyret skal kunne sees, omfatter endeel af Limfjorden, har man maaskee havt Hensyn til, at Fyret ogsaa, forsaavidt mellemlygende høiere Dele af Landet, ei forhindrede det, burde kunne komme de Søfarende i hine Dele af Limfjorden til Nytte; see Tab. II, Fig. 6, hvor den punterede Cirkellinie angiver hvad der falder indenfor 5 Mills Afstand fra Taarnet.

**) I min Skrivelse af 31te Januar 1843, Bilag C, ere de for en Deel omtalte.

plat for Veiret, da virker Vinden lige ind paa den hele Glade; træffes tvende Sider af Vinden, da kommer vel Vindstødet til at virke skjævt og løber lettere af, men virker da ogsaa paa en større Masse. Imod Vindens voldsomme Virkning paa de enkelte Glader afgiver et Taarn, som Hantsholms, især med Træconstructioner og navnlig saadanne, som de anbragte, ikke en eensformig samlet Modstand, og falder nu endda Taarnets Tyngdepunkt ikke tilstrækkeligt nede i Taarnets underste Deel, da kan Taarnets Stilling i en Orkan være meget mislig. Overhovedet ere herved tre Ting at bemærke: først, at Taarnet i sin Heelhed staaer saa fast som mueligt, og her bliver det da af Bigtighed, at Taarnet har en forholdsvis bred Basis, og at dets Tyngdepunkt falder lavt; dernæst, at Taarnets øverste Deel ikke faaer for svær en Masse i Forhold til det Øvrige, da saa Taarnet let kan komme i en vis svaiende Bevægelse, der, om den og kun er meget ringe, dog let kan blive stor nok til at ryste Lanterne for meget; endelig maa der sørges for, at det Stød, som en Orkan kan give en vis Deel af Muren, kan, ifølge Taarnets hele Construction, fordele sig paa hele Taarnets Masse, saa at det i sin Heelhed kan staae et saadant Stød imod. I ingen af disse tre Henseender synes Bygmesteren grundigen at have betænkt det Fornødne og at have iagttaget hvad der var at iagttage, selv forudsat, at man, være det nu for Skinnets Skyld, eller for den Overenskomst's Skyld, man vilde have istandbragt med mig, vilde beholde den gamle Form i det Udvortes, altsaa blive ved den ottekantede lodrette Form.

See vi for det Første hen til hele Taarnets Tyngdepunkt, idet vi tage det hele Taarn som en samlet Masse, hvilket vi her maae, da finde vi, at Tyngdepunktet ikke engang falder, som det dog idetmindste burde, nedenfor Midterlinien af Taarnets Hovedmasse. Deler man fra Fundamentstenens Underkant til Platformens Overkant Taarnet efter Høiden i 2de lige store Dele ved Linien AB, Tab 1, Fig. 14, og beregnes nu Muurværkets Cubikindhold af den nederste og af den øverste Deel, da udgjør det for hin circa 1047 Cubikalen og for denne 938 Cubikalen. De samlede Tømmerconstructioner, som falde i Taarnets 3de første Etager, opveie omtrent hinanden for begge Delene, ligeledes Vindue- og Dørrum; men i den øverste Deel falder desuden den svære Egetræsforbinding med sine betydelige Jern-Muurankere og sine Jern-Forankringer til Lanternens Anbringelse; endvidere den større Vægt, som den Sandstens Platform, der er medtaget i Høidemaalet, indeholder, som omtrent er det Dobbelte imod Muur; endelig er endnu Lanterne med Apparatet, 2de Jernovne, (see Tab. I, Fig. 14, g h og Fig. 20 h) Brystningsmuren og Trappehuset at tage med i Beregning for Taarnets halve øverste Høide. Seer man hen til alt Dette, da maa man vel erkjende, at Taarnets Vægt oven over Linien AB idetmindste maa være i Lighed med circa 1150 Cubikalen Muur, og saaledes falder da Tyngdepunktet ovenover Linien AB, istedetfor at det burde falde ikke lidet neden for denne.

See vi dernæst hen til de enkelte Parti's cubiske Indhold, (see Tab. I, Fig. 14), da bemærke vi, hvad Muurværket angaaer, følgende Forhold, efter den ved Regningens Opgjørelse til Grund lagte Specification (som ogsaa ovenfor er fulgt):

Fundamentets underste Deel fra C til D, udgjør	277	Cubik-Alen
Den næste Deel til E	181	—
Den næste Deel til F	114	—
Den næste Deel indtil Overkanten af Cordongesimsen ved G	398	—
Derfra til Overkanten af det 4de Bjelkelag ved H	475	—

Derfra til Linien IK 265 Cubit-Men

Derfra til Overkanten af Platformen ved L 276 — *)

Man vil heraf see, at vistnok Massen, overensstemmende med alle Bygningsregler, aftager gradvis fra Fundamentet til Overkanten af øverste Bjelkelag ved Litr. H, men derimod tiltager den igjen betydeligt til Overkanten af Platformen. Den øverste Deel, fra K til L, som er $3\frac{1}{4}$ Alen høj, udgjør 276 Cubit-Men,

medens den nederste Deel fra C til D, som ligeledes er $3\frac{1}{4}$ Alen høj, udgjør . . . 277 —

men den øverste Deel indbefatter desuden den Egetræs-Forbinding med sine betydelige Jern-Muuranker og Jern-Forankringer, samt den Sandsteens Platform, og betynges desuden med Brystningsmuren, Trappehuset, Lanternen og Apparatet, m. v. Man vil heraf see, at det øverste Partie, i lige Afstand fra Midterlinien, endog har en stor Overvægt i Sammenligning med det nederste.

Saavidt angaaende Lyngdepunktet i Taarnet, naar Taarnet betragtes som en heel samlet Masse. Men endnu betænkeligere viser sig den svære Masse, Taarnet har i sit øverste Partie, naar man tænker paa den mulige svaiende Bevægelse, og nu seer hen til den Styrke Taarnet har over sin Midte, til at modvirke den ufordeeltige Indflydelse, som hiin svære Masse øverst vil kunne medføre. Her maae vi da tage det Bjelkeværk og de Tommerforbindinger, som skulde give Taarnet den større Styrke, i Betragtning, og her vil da især den Rydige have Marsag til at falde i Forundring.

Da Hr. Etatsraad Koch, ved at lægge sig efter Bygningskunst, i sin Tid særlig lagde sig efter Tommermandskunsten, havde man al Anledning til at vente at finde fortrinlige Tommerconstructioner, især da det jo ikke kunde undgaae Hr. Etatsraad Koch, ved videnskabelig Overveielse og Gjennemtænkning af Sagen, især med Hensyn til, at de af ham valgte Muurconstructioner maatte give Taarnet saa stor en Masse i dets øverste Deel, at Tommerconstructionerne ikke allene skulde tilveiebringe og give Murene den Styrke, som han, ved at anbringe saadanne Constructioner, selv indrømmede Murene og Taarnet i det Hele savnede, men at de tillige ved særlig Styrke skulde have det Mislige i, at Massen var saa svær øverst.

Taarnets Tommerconstructioner bestaae, foruden den Egetræsforbinding, hvortil Lanternen er befæstet, af 4 Bjelkelage, i 3 Etager, imellem disse Krydsbaand og Skraaestiver, deels til at bære Bjelkelagene, deels til Hjælp og Stiuning for Murene imod Stormes Paavirkning. Idet en Storm virker paa Murene, og Bjelkelagene i Forening med Tommerconstructionerne gjøre Modstand, forplanter Tryk-
ket, som herved opstaaer, sig tilligemed Vægten af alle 3de Etagers Bjelkelage og Forstotninger ned igjennem Taarnet til dets underste Bjelkelag, hvor det concentrerer sig paa dette Bjelkelag, og selvfølgelig maatte dette Bjelkelag være anbragt paa et Fundament, som kunde være tilstrækkeligt til at modtage det omtalte Tryk og den omtalte Vægt. Men her er jo intet saadant Fundament — nei sandelig her er intet saadant Fundament. Det nederste Bjelkelag mangler al Understøtning, og maa ikke allene ene bære Vægten af Tommerconstructionerne i de 3de Etager, men ogsaa imodtage de Tryk, som Constructionerne ved Stormens Indvirkning paa Taarnet modtage, og vil man let see, at det Intet gjør til Sagen, hvad enten her er en Kjelder, eller, som først bestemt var, ingen Kjelder. Det er vel ubestrideligt, at der i Forening med Taarnets Fundament maatte været opført en tvergaaende massiv Fundamentmuur, til Understøtning for den hele Construction. Herom skal jeg strax længere hen tale nærmere.

*) De tre sidste Summer ere udregnede efter de i Specificationen indeholdte Data.

Indvendig imellem Taarnets parallelle Sider er $7\frac{1}{2}$ Alen; hvert af Taarnets 4 Bjelkelage have 3de Hovedbjelker, iøvrigt Stifbjelker, Alt stærkt forklamret med Jern. Imellem Hovedbjelkerne, ja endogsaa imellem disse og Stifbjelkerne, ere fra Etage til Etage de før omtalte Krydsbaand og Stiver anbragte, isolerede fra Bjelke til Bjelke, uden at der under Bjelkelagene ere anbragte Dragere med Stolper og Baand eller anden Forbinding, der i Forening med Muurlægter kunde give hvert Bjelkelag for sig et ligeligt Leie og et Sammenhold under Midten og den hele Construction en samlet Stabilitet. Thi skjøndt Bjelkelagene indbyrdes ere stærkt forklamrede med Jernklammere, navnlig Stifbjelkerne til de 2de Hovedbjelker, saa maae dog ene Hovedbjelkerne, ifølge den hele Construction, saaledes som anført, hver isoleret for sig modtage sin Deel af Bægten og Trykket. Trappernes Anbringelse maa naturlignvis underordnes Constructionerne, og kan saaledes disses Anbringelse imellem Hovedbjelkerne ikke blive noget Motiv for en umotiveret Construction, da deres Plads maa søges paa anden Maade.

At Stormene indvirke paa Taarnet, bragtes alt i Erfaring ved de almindelige Efteraarstorme i September og October afvigte Aar. Disse vare en Dag ikke stærkere, end at mine Folk bleve ved at arbejde udvendig ved Lanternens Formuring. Idet min Polerer samme Dag gik ned af Taarnets Trappe, blev han opmærksom paa en Vibreren i denne, og efter en Undersøgelse ved Lommerconstructionerne i Taarnets 3de Etager, befandtes det, at Vibreringen overalt i Lommerconstructionerne var tilstede, dog at den var stærkest i den mellemste Etage, mindre i underste og i tredie Etage. I Taarnets overste Deel under Hvelvingen var den ikke saa stor, at den ved simpel Berøring kunde spores. Vinden var Nord-Nordvest, stik imod Stiverne i mellemste Etage. Disse afgave, som anført, den største Vibreren, og maatte ogsaa give den, da Vinden virkede paa disse Constructioner. Heraf maa da fremgaae, at Vindstød paa et enkelt Partie af Udmurene ikke fordele sig lige meget over hele Taarnet, og at dette altsaa i denne Henseende ikke noksom virker som en Heelhed, og det er ei at undres over, thi Lommerconstructionerne maae nødvendigvis føre en saadan Ulighed med sig.

Idet Hr. Etatsraad Koch anbringer Træconstructioner, indrømmer han jo, at Taarnets Mure ikke have tilstrækkelig Tykkelse og Styrke til at kunne modstaae Stormene, og i Lommerconstructionerne maa man da søge og finde et samlet med Plan igjennemført Heelt, der i sit Princip udvikler sin Styrke eens imod alle Taarnets 8 Sider, samt tillige i sin Construction indeholder en saadan Styrke, at det ikke giver efter for Stormenes Paavirkning; thi skeer dette, da fremkommer en indvortes Brydning imellem Taarnets Hovedelementer, Muur og Lommer, og den indvortes Forbinding, de have til hinanden ved Bjelker og Ankere, vil ved Taarnets gjentagne Bevægelser for Stormene, snart til een snart til en anden Side, Tid efter anden løsnes i sit Sammenhold.

Det er mig ubegribeligt, hvorledes Hr. Etatsraad Koch, idet han vilde føre sin Villie igjennem og bibeholde Taarnet udvendig i en ottekantet Form, og aldeles ikke vilde indlade sig i Forhandlinger om Constructionerne, nu ved Udførelsen er kommen frem med disse Lommerconstructioner. Naar Hr. Etatsraad Koch ved Lommerconstructioner vilde give Taarnet den manglende Stabilitet, og tillige have det Mislige i, at i Taarnets overste Deel en saa stor Masse er anbragt, da maatte upaatvivlelig Taarnets Fundament i dets indvendige Side have været anlagt og opført saa meget tykkere, at der indvendig imod Taarnets Mure kunde været anbragt en Fod i ottekantet Form af Lommer med passende Dimension, og herpaa en ottekantet Lommerconstruction, med 8 Hovedstolper igjennem Taarnets 3 Etager, afbundne med Mellemstiver og Baand, og Bjelkelagene afbundne i Forening med denne

Construction, og under og imellem disse maatte været Dragere, Stolper, Stiver, Baand og Krydsforbindinger, Alt baseret paa Taarnets Fundament og en tværgaaende massiv Fundamentmur, saaledes at det havde afgivet et uroffeligt Heelt, som kunde dannet Taarnets Kjerne, og hermed Taarnets Mur under Opførelsen været forbunden ved Forankringer, for at tilvejebringe en Heelhed i den combinerede Bygningsmaade. Men langt bedre havde det været, at Taarnet, saaledes som jeg havde foreslaaet, ene var kommen til at bestaae af Muurværk, saa at naturligtvis dets Kjerne ogsaa ene var blevet Mur.

Det er mig bekjendt, at Skagens Fyr i sin Tid er opført i en serkantet lodret Form; men at man, — da det bragtes i Erfaring, at Taarnet under Stormene vibrerede — i Anledning af Anbringelsen af en anden Lanterne, hvorved Taarnet noget forhoiedes, anbragte Piller eller saakaldte Contraforcer udvendig op imod Taarnets 6 Hjørner, for at disse skulde give Taarnet den Fasthed, det manglede, hvorved ogsaa dets Tyngdepunkt (som iøvrigt faldt i en passende Høide), bragtes end mere ned til dets nederste Deel. Det burde man have tænkt paa ved Havnholms Fyr. I mundtlige Forhandlinger har jeg gjort opmærksom paa det Foranførte; men Hr. Etatsraad Koch har aldrig villet gaae ind paa mine Bemærkninger. — Paa mine fornyede Erindringer i Skrivelse af 28de Marts 1843 (see Litr. K) om, at Taarnet burde bygges i en anden Character, hvortil jeg tillige viiste mig villig til at fremkomme med Plan og Tegninger og fornødne Beregninger, blev der slet ikke reflecteret, da man allerede den Gang tænkte, ikke at ville gaae ud over den forrige Contracts § 3.

Et Taarn, gennemført ene af Muurværk, har den ikke uvæsentlige Fordeel, at det, — om det i en heftig Orkan røffes eller bevæges, — i sit ene Material, Mur, besidder Elasticitet, og saaledes kan give noget efter uden indvortes Brydninger. Et combineret Taarn af Mur med indvendige Træconstructioner, hvilke ere satte i Forbindelse med Murene ved Jernankere, kan ikke dette. Dertilmod, naar Stormen eller Orkanen knuger Taarnet, da har Lommerconstructionen en for Taarnet skadelig Indvirkning paa Muren. Desuden er et Taarn med Lommerconstructioner udsat for Jld. Ogsaa herpaa har jeg gjort opmærksom i en af mine Skrivelser (see Bilag Litr. T, Pag. XXXI). Naamte dette Element Havnholms Taarn, blev det tilintetgjort. Et Taarn, gennemført ene af Mur, indeholder intet Træ, med Undtagelse af Vinduer og Døre og andre Ubetydeligheder.

Ad. 2. Lanternen er anbragt i en Egetræs Lommerforbinding, som ganske er formuret. Som bekjendt i Bygningsfaget, søger man paa forskjellige Maader at conservere det Lommer, som i en Bygning under Opførelsen ifølge Constructionen maa formures, navnlig t. Ex. Bjelkehovederne, for at den Fugtighed, Formuringen medbringer, ikke skal indvirke skadeligt paa Træet, og ligesom man under Formuringen paa forskellige Maader søger at afholde Fugtigheden fra de Dele af Lommeret, som maae formures, saaledes faaer Lommeret i dets øvrige Dele, som i en Bygning udgjør den største Deel, ved sammes Beliggenhed fri Afgang til at udvikle den Fugtighed og de Gaster, det endnu indeholder. I Taarnet paa Havnholm er alt Træet af den Egetræs Lommerforbinding formuret; den danner Kernen i det ikke ubetydelige Muurværk imellem Hvalving og Platform, og er saaledes indesluttet af en Murmasse, som indeholder betydelige Vædsfer og Vanddele. Den blev formuret i Efteraaret, og kan saaledes ikke nær have udviklet de betydelige Vanddele, den indeholdt. Den kan vel altsaa være udsat for Træets Styrke oplosende Udviklinger; idetmindste har man ingen Sikkerhed for, at det ei vil skee. Imidlertid er det dog netop dette Træværk, hvori Lanternens Stolper ere forankrede. Angribes dette,

da taber Lanternen sin fundamentale Sikkerhed. Vel bleve disse Træconstructioner overtjærede, men denne Tjæring er for Intet at regne. Ved ethvert med Omhyggelighed udført Murerarbejde, hvor man vil tilveiebringe den størst muelige Consolidation, spares ikke paa Vand, men ethvert Skifte holdes under Arbeidet vaadt. Ligesom dette af min Polerer var iagttaget i 1842, saaledes blev det ogsaa i størst muelige Grad udført 1843; og vil Tjæringen desaaarsag alt under Arbeidet være opløst og tilintetgjort.

Ad. 3. Ifølge den ældre Tegning, hvorpaa der var anbragt et høit Trappehuus, vilde Lanternen kun være bleven synlig til Søes, ikke ind ad Landet til, men dog paa 270 Grader om i Horizonten, og Glimtene vilde have virket i en Omkreds af 240 Grader. Smidlertid blev under Arbeidets Udførelse den Fordring gjort, som ovenfor Pag. 16 er bemærket, at Fyret skulde lyse hele Horizonten rundt, og man gjorde derfor, uden at agte, hvormeget man derved svækkede Stabiliteten, Trappehuset neppe halvt saa høit, som bestemt var, see Tab. I, Fig. 9, hvoraf fremlyser, hvilken høi Grad af Vægt, man tillagde hiin Fordring. Bygmesteren burde da vist i Aaret 1843, da nu Taarnet skulde bygges heelt om, lagt sin Plan saaledes, at han kunde have opfyldt bemeldte Fordring, uden at Trappehuset traadte i Veien herfor; thi saa meget end Trappehusets Formindskelse skade Stabiliteten i 1842, eftersom Hvalvingen dengang var, havde det dog i sig selv ikke behøvedes, at føre det op til saadan Høide, naar Alt havde været anordnet derefter. Collegiet havde derfor fuldkommen Ret, naar det i sin Skrivelse af 20de Decbr. 1842 (see Lit. B, Pag. XI) siger: "Da kan det ikke drages i Tvivl, at naar blot Taarnet og den i samme anbragte Hvalving vare blevne construerede overeensstemmende med Tegningen *) og Contracten, vilde det vistnok have ladet sig gjøre paa en betryggende Maade at befæste Lanternen til Fyrtaarnet paa Hansholm uden Tilbygning af et høit Trappehuus, hvilket Forstøtningsmiddel heller ikke bruges hverken paa de franske eller norske Fyrtaarne, der paa mangt et Sted ligge ligesaa udsatte for Veirets Paavirkning som det paa Hansholm."

Smidlertid er det nu saa langt fra, at man har opgivet dette Forstøtningsmiddel, at man endog har gjort det saa meget større, end efter den oprindelige Tegning, at Lanternen i det Hele nu kun kan lyse i en Omkreds af 240 Grader, og at Glimtene, paa hvilke det især kommer an, kun kunne virke i en Omkreds af 210 Grader.

Fyret er nemlig et Lindsefy. Apparatet, som er anbragt i Midten af den tolvkantede Lanternen, er ligeledes i dets Peripherie deelt i 12 Dele. I Midten af Lanternens Gulv, see Tab. I, Fig. 13, er anbragt en Bøsning ved g, i hvilken den nederste Deel af Apparatets Arel bevæger sig, ligesom den øverste i et Gestel, ved h, som udgaaer fra Underkanten af Lanternens Ruppel. Apparatet sættes i Gang af et Uhrværk, i. I de 12 Juddelinger af Apparatets Peripherie ved k, er paa hvert Sted en Construction af forskjellige Lindser anbragt, der danne et Lindsepartie, hvorpaa saavel Lyset fra Flammen l, der udgaaer fra en Argantiff Lampe, som og Reflexerne fra Speilene, der ere anbragte oven og neden under Lindserne ved m og n, falde, hvilket Alt i Forening udsender et samlet Lys i en horizontal Retning, der kun sees af Tilskueren, naar det kommer lige for hans Die; hvoraf bliver en Følge, at Glimtene bestandigen komme frem og forsvinde, atter komme frem og atter for-

*) Dette er dog ikke at forstaae ganske bogstaveligt, thi Bygningskyndige ville vel give mig Ret i, at Hvalvingen, saaledes som den er angivet i den originale Tegning (Tab. I, Fig. 2 og samme Tabel Fig. 5), ikke lod sig udføre. Meningen er: naar blot den i Taarnet anbragte Hvalving var bleven construeret saaledes, som det havde været min Agt at gjøre det, og som det ved den puncterede Linie i Halvcirkelform er angivet Tab. I, Fig. 2.

svinde *). Naar nu Apparatet gaaer rundt og et Lindsepartie kommer frem bag ved Lanternens Trappehuus ved a, Tab. I, Fig. 20, udkaster det først sit fulde Glimt, naar det hele Partie er kommen frem udenfor a, og altsaa efter den puncterede Linie AC. Idet et Lindsepartie igjen ved den modsatte Side er kommet til b med sit første Hjørne, udkaster det sit sidste Glimt efter Linien BC, forinden det igjen træder bag Trappehuset, og selvfølgelig meddeles Glimtene fra Apparatet kun fra Linien AC om til Linien BC. Deraf vil sees, at Trappehuset, som indtager $\frac{1}{3}$ Deel af Lanternens Peripherie, nemlig 120 Grader, medfører, at Fyret kun kan sees i en Omfreds af 210 Grader, nemlig imellem de to omhandlede Linier, hvoraf følger, at den øvrige Deel af Cirkelen, bagved Lanternens Trappehuus, imellem de 2 nævnte Linier, ligger i Mørke, hvad Glimtene angaaer.

Ligesom Fyret paa lang Distance udsender sit fulde og stærkeste Lys i en horizontal Retning, hvilket da bliver seet, hvergang det totale eller samlede Lys kommer lige for Tilskueren, og saaledes skal veilede de Søfarende ved sine Glimt, saaledes antager jeg ogsaa, at den oplyste Lanterne skal veilede dem, naar de komme saa langt nærmere hen til Land, at de komme ind under Glimtene, samt at de Søfarende i begge Tilfælde burde, hvor de end ere, enten paa lang Distance, eller nærmere Taarnet, kunne see enten Fyrets Glimt eller den oplyste Lanterne ubeskaaren fra den sydvestlige Strand, (see Tab. II, Fig. 6), noget norden for Agger, til heelt ind i Vigsoebugt paa den østlige Side. Thi det Solest, Trappehuset maatte affjære, maatte dog være den Deel, som aldeles vender ind mod Landet, naar man ikke vilde, efter Opgaven (see ovenfor Pag. 16), lade det lyse heelt rundt.

Disse Fordringer kan imidlertid Fyret ikke opfylde. Fyret kan kun vise sine Glimt fra den puncterede Linie AC til den puncterede Linie BC, Tab. I, Fig. 20; thi Glimtet sees ikke, før Lindsepartiet kommer lige for denne Linie. Jeg kan ikke afsætte den stumpe Vinkel, som Linierne AC og BC beskrive saaledes i Kortet, som den netop falder paa Stedet, da jeg ikke ganske noie kjender Trappehusets Stilling med Hensyn til Ost- og Vestpunktet; men da det synes, at man aldeles ikke har taget Hensyn paa de Skibe, som skulle ind til Byerne paa selve Kysten indenfor den før omtalte puncterede Linie i Fig. 6, saa er jeg gaaet ud fra, at de Skibe, som nordfra ville passere Farvandet, efterat de have passeret Skagen, og i haardt Veir blive satte ind under Kysten, naar de holde sonder paa og komme i Nærheden af Bolbjerg, maae idetmindste kunne see Fyret, naar de ere ovenfor Linien BC, hvorved da vistnok hele Vigsoe Bugt vil komme til at ligge i Mørke, men dog heller ikke Mere paa denne Side. Men gaaer man ud herfra, da giver den før omtalte stumpe Vinkel Linien AC, og Skibe, som komme Sønder fra, navnlig fra Holsteen, Hamborg og Holland, og komme op under Landet, saavel som Skibe der komme fra Canalen og med en haard Nordvest komme ind under den jydsk Kyst, ville, naar de ikke idetmindste holde over 1 Mil fra Landet, ikke kunne see Fyrets Glimt. Skulde ogsaa Linien AC muelig ligge Landet noget nærmere, og saaledes Linien AB noget

*) I Handelskibenden den 14de November 1843 læses følgende:

Til Efterretning for Søfarende.

Den 15de December d. A. vil der paa Ganstholmen, den nordvestligste Huk af Jylland, under $8^{\circ} 36' 10''$ Længde og $57^{\circ} 6' 50''$ Brede, blive tændt et roterende Lindsefyrt af 2den Orden, der er anbragt i et Taarn, 58 Fod over Grunden og 212 Fod over Havfladen. Fyret vil hvert halve Minut give et Glimt, som varer omtrent 15 Secunder og vil saaledes kunne adskilles saavel fra Skagens Fyrt, der er fast, som fra det norske Fyrt paa Drøe, der er varieret ved Glimt, som sees hvert 4de Minut. Dette Fyrt vil være synligt tilføes i en Afstand af 4—5 Mil; det vil blive tændt hver Aften saa tidligt, at det kan være i fuld Brand fra Foraars- til Efteraars-Jevndøgn en Time og fra Efteraars- til Foraars-Jevndøgn en halv Time efter Solens Nedgang, og blive holdt brændende indtil Solens Dygang."

høiere, da kan det ikke være meget, thi Sofarende paa Stedet have sagt, at Fyret ikke kunde sees, naar man kom sonder fra, og seilede op ad Kysten, og at Skibe, som kom i denne Retning, lige saa meget vare udsatte for at strande nu, som før, da de, som anført, Intet kunde see, medmindre de vare temmelig ude til Søes fra Kysten. I al Fald maa, hvis Fyret sonderpaa kan sees nær ind under Land, tabes saa meget Mere nordpaa. Flere af Byerne paa Kysten, navnlig Vigsoe, Hænsted, Klitmøller m. fl. drive ved Smaaagter Handel, iblandt andet paa Norge, ved at udføre Landets Producter og at hjemtage Lommerlast; men det er vist, at ligesom Fyret ikke veileder de fremmede Sofarende i Nærheden af Kysterne, saaledes have de Sofarende, som boe i de benævnte Byer eller andensteds paa Kysten, indenfor den betegnede Linie, ingen Veiledning, naar de ere i Nærheden af deres Hjem.

Da Lanternen er sænket henved 3 Fod, og Taarnet ikke er forhoiet saa meget, saa ligger naturligviis Apparatets Flamme noget lavere, end fra først af antaget. Dette kan muelig ikke være af stor Vigtighed for de Skibe, som seile forbi paa lang Distance; men havde Fyret kunnet sees, som først bestemt, langs Kysterne, og altsaa skullet lyse hen over disses Baner og Sandklitter, ja endog hen over den Deel af Liimfjorden, som ligger indenfor Grændsen af den omtalte Cirkellinie, og altsaa ind over Landet, da vilde det Tabte i Hviden jo naturligen her have havt en skadelig Indvirkning; og nogen Virkning kan denne Nedsænkelse dog ogsaa have haft.

Der kunde jo Intet været i Veien for, saafremt det var i de Sofarendes og Handlendes Interesse, at Taarnet var bleven bygget endeel høiere, end det er, naar man havde fulgt mit Forslag, at bygge Taarnet i en konisk Form med murede Constructioner. Det er mig bekjendt, at Anholt's Fyrtaarn netop er dobbelt saa høit, som Hænstholms, men at det ogsaa udelukkende er bygget af Muur og Steen, samt i rund Form (dog ikke konisk).

Lanternens betydelige Nedsænkning, uden at Platformens Anbringelse er lempet derefter, har ogsaa medført, at Platformens Jerngælender, naar man kommer i Nærheden af Landet, træder imellem Tilskuere og Lys; dog dette har Intet at betyde; men at Lanternens Brystningsmuur nu, Tab. I, Fig. 13 a b, er meget mindre end Platformen sammesteds fra b til c, vil efter min Formening nær under Land bortskjære endeel af den oplyste Lanternes Lys. I den ældre Tegning, Tab. I, Fig. 5, ere de to angivne Størrelser ligestore, og i den franske, som nærmest har givet mig Anledning til denne Bemærkning, er Platformens Bredde meget mindre end Brystmurens Hvide.

Til Slutning vil jeg ikke undlade at imodegaae det Spørgsmaal, man maaskee kunde ville gjøre mig: hvorfor jeg ikke, naar jeg fandt Taarnet at have saa store Mangler, som de, jeg her har tillagt det, strax, da jeg fik Tegningen, gjorde Collegiet opmærksom derpaa. Jeg maa hertil først og fremmest svare Følgende:

Dengang jeg i Juli Maaned modtog en Copie af den forfattede Tegning, saae jeg strax, hvad vel ogsaa enhver Bygningskyndig, som er noget bekjendt med Lommerconstructioner, maa blive vaer — saasnart han seer Profiltegningerne (Tab. I, Fig. 13 og 14), saut sammenligner disse med Bjælkellagene, Fig. 15, 16, 17 og 18, — at i Taarnets Lommerconstruction ikke noget indre Sammenhold var tilstede, og at den ikke afgav nogen eensfordeelt tilstrækkelig Modstand for Taarnets 8 forskjellige Sider imod Stormene, og ikke havde sit tilborlige Fundament at hvile paa. Ved dernæst at see hen til den betydelige Nedsænkning, Lanternen har modtaget, vil man ogsaa strax bemærke den betydelige Muurmasse, som omgiver samme, og dette maa da medføre, at man foranlediges til at undersøge, om Tyngdepunktet falder rigtigt, og altsaa give Anledning til de af mig opstillede Undersøgelser, som heller ikke falde fordeelsagtigt ud for Tegningen. Hvad det 3die Spørgsmaal angaaer, Lanternens hensigtsmæssige Anbringelse til at opfylde Diemedet, nemlig at lyse i det opgivne Omfang, da er det simpelt at faae dette be-

svaret; thi man behøver blot at sammenligne Lanternens Grundtegning af det ældre Taarn, (see Tab. I, Fig. 4), med den af det nu opførte Taarn, (see Tab. I, Fig. 20), og man seer strax, at Lanternen nu er stillet saaledes, at Trappehuset, istedetfor at det dengang var anbragt i en Fjerdedeel af Lanternens Peripherie, nu er anbragt i en Trediedeel, og saaledes bortffjærer Lyset fra 30 Grader mere, end forhen.

Da Alt dette var saa iøinefaldende, maatte jeg troe, at Hr. Jacobsen ikke tilfulde var sat ind i denne Sag forinden hans Afreise, men jeg vidste tillige, at Hr. Etatsraad Koch, paa Generaltoldkammerets Begne (til Andre veed jeg ikke, at Tegningen er sendt) skulde saa at sige staae Hovedet paa Sommet ved sin Approbation, og maatte da vel antage, at denne vist havde medført fornøden Instruction til Hr. Jacobsen om Forandringer, saa at altsaa Taarnet ikke blev opført saaledes, som Tegningerne angave. Det blev da heller ikke Tilfældet, som af mig allerede berørt ovenfor Pag. 12; men til min store Forundring erfoer jeg, da min Polerer kom hjem i December Maaned, at den eneste væsentlige Afvigelse fra Tegningen var, at Trappehuset, som i den indsendte Tegning kun var angivet i Høide med den puncterede Linie e f, Tab. I, Fig. 14, og saaledes Fyret tildeels kunde have lyst heelt rundt, nu derimod var opført saaledes, som Tegningen angiver sammesteds. Forinden min Polerer afreiste, i April 1843, havde jeg instrueret ham til at optage alle de Maal, som vilde blive nødvendige, for at kunne forfatte en Tegning saaledes, som Taarnet er opført, og den herved meddeelte stemmer ganske sammen med Taarnet, som det virkelig er udført.

Fremdeles maa jeg bemærke, at, hvis jeg havde funden nogen Anledning til at yttre mig for Collegiet over den meddeelte Tegning, maatte jeg vel, naar jeg saae hen til, hvor lidet man havde agtet paa Alt, hvad jeg under Underhandlingerne i Lobet af Januar til henimod April Maanedes Udgang oftere havde gjort opmærksom paa, indsee, at jeg ikke kunde gjøre mig nogen Forhaabning om, at man nu, midt under Arbeidet, efterat man havde paalagt sin Bygmester at drage Omsorg for et paalideligt Taarns Opførelse, og altsaa maatte holde sig til ham, skulde agte paa, hvad jeg nu vilde komme frem med, men maatte vente, at man vilde behandle mig som en Paatrængende, der vilde tage sig af Det, som ei paalaae ham. Dertil kom, at, naar man først var rykket saa vidt fremad, som man var, turde jeg ikke udsætte mig for, ved at foranledige Arbeidets Standsning, mueligen at forarsage, at Taarnet ei vilde kunne blive færdigt i rette Tid. Jeg maatte da antage, at det var bedst at lade Taarnet blive fuldført, som det var bestemt, og at udsætte al Kritik over det og al Opfordring til at sørge for at give det en anden og større Styrke, til det tilkommende Aar, hvis det da viiste sig, at der dertil var tilstræffelig Grund, især da min Mening naturligtvis ingenlunde var eller nu er den, at strax den første Orkan skulde gjøre Taarnet ubrugbart eller hindre Fyret i at kunne virke. Jeg kunde da og saa tilstræffelig Tid til at overveie min Kritik og til at fremsætte den.

Under Forhandlingerne har jeg engang gjort opmærksom paa, at man i sin Tid havde seet sig foranlediget til at anbringe Contraforcer mod de 6 Hjørner af Skagens Fyrtaarn. Ligesom man derpaa har svaret mig, at, fandt man ikke Taarnet i sin Tid stærkt nok, da kunde man jo anbringe lignende imod Havnholms Taarns 8 Hjørner, saaledes har man ogsaa med Hensyn til min Formening om, at Taarnet burde være Muur i sin hele Udførelse og navnlig med indvendige murede Constructioner, sagt mig, at dem kunde man altid anbringe, om det fandtes nødvendigt. Hvortil jeg har svaret: Det Første vilde jo rigtignok kunne udføres, det Sidste vilde vistnok have sine Vanskeligheder. Men ogsaa heraf har jeg havt Grund til at udlede, at det ikke vilde hjulpet, om jeg havde villet advare Bedkommende om, hvad der var at bemærke ved Tegningen. Man kan endnu i Aar meget vel anbringe de 8 Contraforcer mod de 8 Hjørner. At saa Fyret til at lyse hele Horizonten rundt, vil vel ogsaa lade sig gjøre. Men derved faaer man vistnok ikke et Taarn, som kunde være sin Plads værdig og svare til det Trin, hvorpaa Bygningskonsten i Danmark i det Hele staaer.

Bilag.

Litr. A.

Contract

imellem det Kongelige Generaltoldkammer og Commerce-Collegium og Capitain og Muurmester Sibbern, om Opførelsen af de til et Fyretablisement paa Hansholmen i Jylland henhørende Bygninger m. v.

Understrevne Generaltoldkammer og Commerce-Collegium og Capitain og Muurmester Sibbern have oprettet følgende Contract om Opførelsen af de til et Fyretablisement paa Hansholmen i Jylland henhørende Bygninger m. v.

1.

Endskjøndt Overslagene ere beregnede efter Flensborger Muursteen, skal det iøvrigt staae Entreprenuren frit for at vælge gode velbrændte Muursteen fra Teglværker i Jylland eller andensteds fra, for hvis Godhed i alle Maader indestaas, men hvis disse ikke ere at erholde af fornøden Qvalitet, da skal Flensborger Muursteen benyttes.

Endvidere bestemmes med Hensyn til Muurarbejdet: At Muurtykkelsen af den nederste Deel af Taarnet bliver 4 Steen tyk, i Lighed med Flensborger Steens Længde, den mellemste Deel $3\frac{1}{2}$ Steen og den øverste Deel 3 Steen tyk. *) I Ho-

*) Om disse Ord's Forstaaelse opstod den Strid imellem mig og Collegiet, som tegnede til at blive Gjenstand for en Proces, og nær var bleven det. Jeg havde ved den nederste Deel af Taarnet forstaaet, hvad Tegningen udviser som dens nederste Deel, Partiet fra A til B (Tab. 1, Fig. 2), ved mellemste Partiet fra B til C, og ved øverste Partiet fra C til D. Herimod var ogsaa under Arbejdets hele Udførelse Intet bleven erindret. Nu paastodes derimod, at Partiet fra A til B ikke skulde været regnet med, og jeg erfoer af de mundtlige Forhandlinger, at man vilde have den øverste Deel begyndt ved E, saa at altsaa Taarnet skulde have sin tredie Muurtykkelse i det korte Stykke fra E til F, hvor Hvalvingen begynder, hvorved man da maa undre sig over, at man for en saa ringe Besparelser Skyld har villet have en Formindskelse af Muurtykkelsen netop i dette Partie. I det ny opførte Taarn er just det Møbsatte skeet; thi her bestaaer dette Partie ganske af Hvalving, og Taarnet har saaledes nu netop ogsaa kun to forskjellige Muurtykkelser over Jorden, ligesom det i Mæret 1842 opførte Taarn. Videre om denne Sag forekommer længere hen, i den Skrivelse, som findes under Litr. C. Pag. XV, 1ste Spalte, samt i Noten Pag. VI, og i en Note til Tillægsbest, Litr. Y.

vedbygningen blive For- og Bagsiderne 2 Steen og Gavlene $1\frac{1}{2}$ Steen tykke. Udbygningerne, der blive at opføre af Grundmuur, skal være 4 Alen høje til Overkant af Bjelkerne; Udmurene i For- og Bagsider og Gavle: $1\frac{1}{2}$ Steen tykke. — Forsvarlig jydsk Kalk maa for endeel benyttes, dog skal i det mindste det halve Forbrug være Saltholmer eller Færøe-Steenkalk.

2.

Jeg, Muurmester Sibbern, forpligter mig herved til at udføre samtlige Arbejder i alle Maader, overeensstemmende med den til Fyretablisementet forfattede og af Collegiet approberede Tegning, dog med Observation af de forud beskrevne Forandringer, *) samt den derhen hørende vedhæftede Beregning med dertil hørende Overslag, af fortrinlig gode Materialier, for den Summa: 22,000 Rbd., skriver Lyve og To Tusinde Rigsbankdaler; Alt uden noget navnligt Tillæg for Transport eller i anden Anledning, og under Tilsyn paa Stedet af den Bygningskyndige, som Collegiet dertil ansætter. Denne Tilsynsførende er berettiget til at cassere alle uforsvarlige Materialier og alt uforsvarligt Arbejde, ligesom og jeg, Sibbern, er pligtig at forevise de til Bygningerne her forfærdigede Requisitioner, forinden de affendes.

3.

Skulde det medens Arbejdet foregaaer, findes hensigtsmæssigt eller nødvendigt at foretage en eller anden Forandring,

*) My Tegning var nemlig ikke bleven affattet. — Ordet "samt" maa naturligvis føres hen til de Ord: "dog med Observation af"; — hvis de nemlig henførtes til de Ord "overeensstemmende med", saa vilde jo en Selvmøbsigelse finde Sted; thi i Overslaget vare f. Gr. Udbygningerne ei beregnede til Grundmuur; og de Ord: "dog med Observation af de forud beskrevne Forandringer" maatte da have staaet bagefter de Ord "fortrinlig gode Materialier."

enten indvendig eller udivendig ved Bygningerne, da er jeg pligtig til at tværkfætte samme uden særskilt Godtgjørelse, forsaavidt mig ei derved foranlediges nogen væsentlig Forøgelse i Udgifterne enten i Arbejdsløn eller for Materialier.

4.

Binduer forsynes med de fornødne Stormkroge og desuden nogle Fag med lange Kroge, og befæstes alle Fyretablisementets udvendige Dørlaase, der ei ere indstufne Laase, med Skruer og Møttringer, ligesom og at befæste Binduesbeslaget med Holzskruer, istedetfor med Søm.

5.

Jeg, Sibbern, forpligter mig til, at begynde det her omhandlede Arbejde i tilstundende Foraars saa betimelig som Mars-tiden tillader, og at have det hele aldeles fuldført inden Slutningen af dette Mars September Maaned; dog skal Taarnets øvre Deel være saaledes færdig til Udgangen af August, at Fyrlanternen med Apparater uden Hinder kan opfattes.

Kjøbenhavn, den 17de Mai 1842.

Til Bitterlighed

Balslow.

Deunger.

Denne Contract forsynes herved med Collegii Underkrift.

Generaltoldkammer- og Commerce-Collegium, den 21de Mai 1842.

Lowzow.

Bech.

Garlieb.

Warnsted.

Gmt.

Wiehe.

Sibbern.

Beregning

over Bekostningen, som vil medgaae til et Fyretablisement at opføre paa Hansholmen i Jylland, efter nedfølgende forandrede og indskrænkede Tegning og nedfølgende Beregninger.

1. Fyrtaarnet.

A. Capitain Sibbern for Muurarbeidet	8,173 Rbd. 2 ½
B. Jochumsen for Steenhuggerarbeidet	1,123 — 4 —
C. Capitain Brede for Tømmerarbeidet	590 — 1 —
D. Tøpser for Snedkerarbeidet med tilhørende Beslag	139 —

Endvidere:

16 Muurankere à 1 Rbd. Stk.	16 —
Jerngelænder omkring Taarnet	300 —
Malers og Glarmesterarbejde	45 —
Zinkdækning paa Brystmuren indvendig i Lygten udmaalte 56 □ Alen à 9 ½	84 —

10,471 Rbd. 1 ½

6.

Collegiet forbinder sig til at foranstalte den ovennævnte accorderede Sum anvist til Capitain og Muurmester Sibbern succesfve, eftersom Arbeidet fremskrider eller Bygningsmaterialier paa Stedet ere leverede, saaledes at de 20,000 Rbd. udbetales under Arbeidets Udførelse efter fremlagt Attest fra den Tilsynsførende, og at de øvrige 2,000 Rbd. henstaae indtil Arbeidet er fuldført og den Tilsynsførendes Attest for forsvarligt Arbejde eller og af Collegiets Bygmesters, hvis han hertil beordres, forinden af Collegiet erkjendes fyldestgørende. *)

7.

Ligesom Arbeidet maa kunne paabegyndes senest medio April, **) saaledes underkaster jeg, Sibbern, mig en Mulet af 150 Rbd. for hver Uge, de 2de anførte Terminer til Arbeidets Fuldbendelse overskrides.

*) Ovenstaaende er ordret aftrykt.

**) Denne § er indkommen i Contracten fra en tidligere Concept. Deraf Uoverensstemmelsen imellem disse Ord og Contractens paalydende Datum.

Transport 10,471 Rbd. 1 $\mathcal{L}$

2. Hovedbygningen.

A. Capitain Sibbern for Muurarbeide og Materialier	5,258 Rbd. 3 $\mathcal{L}$ 8 β
C. Brede for Tommerarbeide med Material	1,442 — — 8 —
D. Tøpfer Snedkerarbeide med Materialier og Beslag	512 — 4 —

Endvidere:

24 Stk. Muuranfere à 5 $\mathcal{L}$	20 —
2 Stk. Storstensanfere, 1 Bagerovns- og en Badstuefjedeldør . . .	20 —
1 Bryggerfjedel	58 —
1 Rjoffenindretning	70 —
5 Stk. Kaffelovne med Rør à 30 Rbd.	150 —
6 Stykker mindre Kaffelovne med Rør à 18 Rbd.	108 —
255 Stykker Ruder med Indsætning à 1 $\mathcal{L}$ 8 β	63 — 4 — 8 —
Malerarbeidet anslaaes	180 —
	7,883 Rbd. = $\mathcal{L}$ 9 β

3. Udbygningerne,
af Muur og Bindingsværk.

A. Sibbern for Muurarbeide med Materialier	2,376 Rbd.
C. Brede for Tommerarbeide med Materialier	1,424 — — 12 —
D. Tøpfer for Snedkerarbeide med Beslag	96 — 3 —

Endvidere:

Beslag til 8 glatte Døre à 4 Rbd. og et Portbeslag 9 Rbd. . . .	41 —
Beslag til en Rjelderlem	5 — 1 —
Glarmesterarbeide: 132 Ruder à 20 β	30 — 5 —
Straatæfningen	220 —
	4,192 — 3 — 12 —
Gaardens Indhegning med Plankeværk, Port og Laager efter Brede's Overslag	188 Rbd. 1 $\mathcal{L}$ 8 β
Beslag til ovenanførte	22 —
Malerarbeide og Tjæring	20 —
Brolægning med Brøndgravning og Pomperedsfab	300 —
90 Favne Jordvold med Grøft	180 —
For Tegninger og Arbeidets Bestyrelse	450 —
Til Rejse og andre uforudseete Udgifter	293 —
	1,453 — 1 — 8 —

Summa 24,000 Rbd.

Kjøbenhavn, den 19de Februar 1842.

Solgreen.

Beregning

over Muurarbeidet til et Fyretablisement at opføre paa den nordvestlige Kyst af Sjælland ved Hansholmen, efter den af Hr. Architect Holgreen forfattede Tegning.

Fyrtaarnet.

Fyrtaarnet opføres isoleret for sig, ottekantet, paa Fundamenter, hvælvet foroven, med Sandsteens Platsfond og Sandsteens Dækplade til Hygten. Den nederste Deel af Fyrtaarnet *) afpudsjes med Cement, den øvrige Deel afføres udvendig og afpudsjes indvendig.

Hertil behøves:

252,000 Stk. gule Muursteen, leveret til Byggepladsen à 18 Rbd.	4,536 Rbd.
28 Laster Steenkalk, til Byggestedet leveret à 42 Rbd.	1,176 —
52 Tdr. Cement, med Transport til Byggestedet à 7 Rbd. 2 $\frac{1}{2}$	381 — 2 $\frac{1}{2}$
Til Grundsteens Udgravning og Transport samt Sandets Gravning og Transport	200 —
Til Stillage med Transport af samme	100 —
Muurarbeidsløn med Haandlangere og Kalkslagere samt Gibsrør, Rørsøm og Staaltraad til Pudsarbeidet, for Grund- og Jordgravning, Dækpladerne og det øvrige Steenhuggerarbejde at opbringe og forsatte, Folkenes Reiser og Reisedage, fornøden Foranstaltning til Opholdet paa Stedet med Senge ic.	1,780 —

8,173 Rbd. 2 $\frac{1}{2}$ = β

Hovedbygningen.

En Hovedbygning opføres, 1 Etage høj med Kjelder under. Til Kjelderen og Fundamenterne udgraves, Fundamenterne lægges og Bygningen opføres. Overalt i begge Etager komme glatte Gibsdækker og afpudsede Vægge; Bygningen teglhænges.

Hertil behøves:

140,000 Stk. gule Muursteen, leveret til Byggepladsen à 18 Rbd.	2,520 Rbd.
4,200 Stk. røde Tagsteen, leveret til Byggestedet à 38 Rbd.	159 — 3 $\frac{1}{2}$ 8 β
19 $\frac{1}{2}$ Laster Steenkalk til Byggestedet leveret à 42 Rbd.	819 —
Til Grundsteens Udgravning og Transport samt Sandets Gravning og Transport	180 —
Til Stillage med sammes Transport.	100 —
Muurarbeidsløn med Haandlangere og Kalkslagere samt Gibsrør, Rørsøm og Staaltraad til Pudsarbeidet, for Grund- og Jordgravning, Folkenes Reiser og Reisedage ic.	1,480 —

5,258 — 3 — 8 —

Kateris 13,431 Rbd. 5 $\frac{1}{2}$ 8 β

*) Det er mig bekendt, at man med min Forstaaelse af Contracten, hvorefter jeg antog Fundamentpartiet af Taarnet for dets nederste Deel, (Tab. I. Fig. 2, AB.) har villet anføre, at jeg her i Overflaget selv havde brugt Udtrykket nederste Deel om det Nederste af den Deel af Taarnet, som var over Jorden. Men for det Første maa herved bemærkes, at det er det navn man kalder nederste Deel af Taarnet, naar der er Tale om Afpudsning, et Andet, hvad man derved forstaaer, naar der er Tale om at bestemme selve Opførelsen og den Masse af Muursteen, som dertil skal anvendes. Saaledes kalder man i Almindelighed Stuetagen den nederste Deel af et Hus, men at Kjelberetagen er den virkelige nederste Deel af samme, vil vel Enhver indrømme. Men dernæst maa det bemærkes, at Contracten jo er affattet senere, end Overflaget, og udtrykkelig gik ud paa flere væsentlige Forandringer, og saa kan da vel hiint Udtryk, hvorved der slet ikke har kunnet tænkes paa hele Taarnets Hovedafdelinger, saa meget mindre komme i Betragtning ved Contractens Fortolkning. Jeg kan forstikke, at jeg i mit Overflag ei tænkte mig Andet, end kun to forskellige Muurtykkelser over Jorden. Hvorpaa Collegiet eller dets Bygmester har villet støtte sin Paastand om, at ved de tre Muurtykkelser Fundament-Partiet ei skulde være meent med, er mig ubekendt. De oprindelige, Contracten vedlagte Tegninger, som findes Tab. I, Fig. 1 og 2, udvise ikke tre Tykkelser over Jorden.

Transport 13,431 Rbd. 5 $\frac{1}{2}$ 8 $\frac{1}{2}$

Udbygningerne.

Begge Udbygninger opføres af Bindingsværk, overensstemmende med Tegningen.

Hertil behøves:

60,000 Stk. gule Muursteen, leveret til Byggepladsen à 18 Rbd.	1,080 Rbd.
7 $\frac{1}{2}$ Last Steenkalk til Byggestedet leveret à 42 Rbd.	308 —
Til Grundstens Udgravning og Transport samt Sandets Gravning og Transport .	140 —
Til Stillage og sammes Transport	50 —
Muurarbejdsløn med Haandlangere og Kalkslagere, Grund- og Jordgravning, Folke-	
nes Reiser ic.	798 —

2,376 —

15,807 Rbd. 5 $\frac{1}{2}$ 8 $\frac{1}{2}$

Kjøbenhavn, den 15de Februar 1842.

Sibbern.

Overflag

efter Forlangende af Hr. Bygmester Holgreen over Steenhuggerarbejde til Fyrtaarnet paa Hanstholm.

En ottekantet Platform 12 Al. 6 Tom. i Gjennemsnit, 7 Tom. tyk af Bornholmer Sandsteen	672 Rbd.
16 Bæresteen 24 Tom. dyb, 18 Tom. høi, 7 Tom. tyk à 6 Rbd.	96 —
32 Allen Baandsteen 3 $\frac{1}{2}$ Tom. tyk af Bornholms Sandsteen à 8 $\frac{1}{2}$	42 — 4 $\frac{1}{2}$
32 Allen Baandsteen 7 Tom. tyk af Bornholms Sandsteen à 2 Rbd.	64 —
2 Trappetrin af 7 Allens Længde til Indgangen af Fyrtaarnet af Bornholms Sandsteen	27 —
2 Skorstens-Rammer à 6 Rbd.	12 —
Kongens Navneskiffre med Krone af Bremersteen til Indgangen til Fyrtaarnet	60 —
Til Klammer Kit og Bly samt Transport til Skibet anslaaes	150 —

Summa 1,123 Rbd. 4 $\frac{1}{2}$

Nørrebro, den 29de Januar 1842.

Jochumsen.

Beregning

over følgende Tømmerarbejde, at foretage efter S. T. Hr. Bygmester Holgreens Ordre ved Hanstholmens Fyrtaarn.

- 1) En ny grundmuret Hovedbygning, 20 Alen lang, 15 Alen dyb, med Kjelder under hele Bygningen, over Bygningen Seeltag.

Bjælkelaget tilligemed Spærværket og de Bindingsværksskallerumme tilhugges, afbindes, reises og kalkes og lægtes, over Tægaabningerne de fornødne Binduesplanke, i Kjelderhen lægges i Spise-, Pigekammer, Folke- og Borgerstue høvlet og pløiet Gulv paa Underlager. I Etagen henlægges over det Hele høvlet og pløiet Gulv, og paa Tagbjælkerne ligeledes høvlet og pløiet Gulv, de fornødne Skallerum opfattes, under Hanebjælkerne forskales til Gibsning og under Taget høvlede og pløiede Flager. I begge Bjælkelag indlægges Indfudsdaek, og under Bjælkerne forskales til Gibsning, igjennem Etagen til Loftet forfærdiges og opfattes en høvlet og sammenstemt Trappe, og til Kjelderhen ligeledes en høvlet og sammenstemt Trappe.

Hertil medgaaer:

430 Allen 8" Tommer à 40 β	179 Rbd. 1 ₧ = β
580 Allen 7" Tommer à 20 β	120 — 5 —
598 Allen 5" Krydstømmer à 20 β	124 — 3 — 8 —
110 Allen $\frac{3}{2}$ " Planke à 22 β	25 — 1 — 4 —
1 Tylt 7 Allen 3" Planke	12 —
36 Tylt 7 Allen Bernauer-Bræder à 6 Rbd.	216 —
64 Tylt 12-Fods Bragbræder à 16 ₧	170 — 4 —
10 Tylt 8-Fods Bragbræder à 2 Rbd.	20 —
1150 Allen skaarne Lægter à $3\frac{1}{2}$ β	41 — 5 — 5 —
1 Tylt 14-Fods gennemskaarne Bræder	7 —
100 Stf. 6" Søm	1 — — 8 —
6000 Stf. 4" Søm à 23 ₧	23 —
4000 Stf. 3" Søm à 16 ₧	10 — 4 —

Tommerarbejds-løn tilligemed Materialernes Transport til Skibet samt

Folkenes Rejse og Opholdsdage 490 —

1,442 Rbd. = ₧ 9 β

- 2) Et nyt Fyrtaarn, 25 Allen højt, 11 Allen dybt, inddeelt i 3 Etager i Høiden, hvortil forfærdiges de fornødne Bjælkelaag med hovelede Gulve og igjennem Etagerne til Loftet forfærdiges og opsættes en hovelet og sammenstemt Trappe. Paa Platformen en Opstalt.

230 Allen 8" Tommer à 40 β	95 Rbd. 5 ₧ = β
180 Allen 5" Krydstømmer à 20 β	37 — 3 —
320 Allen $\frac{3}{10}$ " Planke à 22 β	73 — 2 —
9 Tylter 7 Allens Bernauer-Bræder à 6 Rbd.	54 —
66 Allen 7" Tommer à 20 β	13 — 4 — 8 —
2 Tylt 7 Allen gennemskaarne Bræder à 7 Rbd.	14 —
1000 Stf. 4" Søm	3 — 5 —
400 Stf. 3" Søm	1 — — 8 —
400 Stf. 2" Søm	— — 5 —

Tommerarbejds-løn tilligemed Materialernes Transport til Skibet,

samt Svendenes Rejse og Opholdsdage 296 —

590 — 1 —

- 3) To nye Bindingsværks-Bygninger, hver 24 Allen lange, 9 Allen dybe, 1 Etage høje, med Vinkel-tag til Straatafledning, som indrettes til Værelser til Fyroppasserne, Brændes- og Huggehuus, Stald til 4 Køer, Foderlo, Faare- og Svinehuus, Locum m. v. efter Tegning.

420 Allen 8" Tommer à 40 β	175 Rbd. = ₧ = β
795 Allen $\frac{5}{8}$ " Tommer à 16 β	132 — 3 —
1260 Allen 5" Krydstømmer à 20 β	262 — 3 —
50 Allen $\frac{3}{2}$ " Planke à 22 β	11 — 2 — 12 —
13 Snefe 12 Allen finste Lægter à $3\frac{1}{2}$ β	34 — 4 —
14 Tylt 7 Allen Pern. Bræder à 6 Rbd.	84 —
28 Tylt 7 Allen ordinaire Bræder à 4 Rbd.	112 —
12 Tylt 12-Fods Bræder à 21 ₧	42 —
6 Tylt 12-Fods vestervigse à 6 Rbd.	36 —
18 Tylt 12-Fods Bragbræder à 16 ₧	48 —

Kateris 938 Rbd. = ₧ 12 β 2,032 Rbd. 4 ₧ 9 β

	Transport	938 Rbd. = 12 1/2 2,032 Rbd. 4 1/2 9 1/2
200 Stk. 6" Søm	à 6 1/2 8 1/2	2 — 1 —
7000 Stk. 4" Søm	à 23 1/2 8 1/2	26 — 5 —
3000 Stk. 3" Søm	à 16 1/2	8 —
Tømmerarbejdsloen tilligemed Materialernes Transport til Skibet, samt		
Folkenes Rejse og Opholdsdage		450 —
		1,424 — = 12 —

Imellem begge Udhusene forfærdiges og opsættes 30 Allen Plankeværk med en dobbelt Port i, og imellem Hovedbygningen og begge Udhusene 2 Laager og 2 Fag Plankeværk.

Hertil medgaaer:

108 Allen 8" Tømmer	à 40 1/2	45 Rbd. = 1/2 = 1/2
64 Allen 7" Tømmer	à 20 1/2	13 — 2 —
10 Tylter 7 Allen Pern. Bræder		60 —
100 Stk. 6" Søm		1 — = 8 —
1000 Stk. 4" Søm		3 — 5 —
Tømmerarbejdsloen og Gravningsarbejde		65 —
		188 — 1 — 8 —
Summa		3,644 Rbd. 3 1/2 13 1/2

Kjøbenhavn, den 12te Februar 1842.

Det bemærkes at al Material-Transport er dette Overflag uvekkommende.

Brede.

Overflag

over Snekkerarbejde til Fyretablisementet paa Høstholmen i Sjælland.

Fyrtaarnet.

En Hoved-Indgangsdør i Blokkarm med udvendig sammenstemt og indvendig glat Dør	42 Rbd.	
4 halvrunde Vinduesarme med Rammer	28 —	
11 Vinduesarme med Rammer	55 —	
3 Lygtens Brytning 2de mindre glatte Døre i Blokkarme	14 —	
		139 Rbd. = 1/2

Hovedbygningen.

7 Fag dobbelte Vinduesarme med 4 Rammer til smaa Ruder, Post og Løsholt	70 Rbd. = 1/2	
7 Fag Kjelderarme med Post og 2de Rammer	35 —	
4 enkelte Vinduesarme med Rammer til 6 Ruder	20 —	
3 Fag Forsatsvinduer, med 4 Rammer til smaa Ruder	24 —	
9 Stk. sammenstemte Døre med Karm og Gerigter	108 —	
6 Stk. glatte Døre i Kjelder i Blokkarme med glatte Gerigter	60 —	
En enkelt Indgangsdør i Blokkarme med Vindue over	24 —	
200 Allen Fodpanel med Postamentlift	58 — 2 —	
10 Stk. Raffeloyenschambranger	13 — 2 —	
Kjøkken og Spisestueindretning med mere paa Stedet at forfærdige og bestaae	100 —	
		512 — 4 —

Kateris 651 Rbd. 4 1/2

Transport 651 Rbd. 4 $\frac{1}{2}$

Udbygningerne.

11 Fag Vindueskarne med Post og 2de Kammer til 3 Ruder, i Bindingsværk	60	—	3 $\frac{1}{2}$
3 Fyllingsbøre i Bindingsværk med Karm og Gerigter	36	—	
			96 — 3 —

Summa 748 Rbd. 1 $\frac{1}{2}$

Til dette Arbejde er alt Smedebeslaget iberegnet. — Folkens Reise frem og tilbage er her ikke iberegnet.

Kjøbenhavn, den 17de Februar 1842.

Tøpser.

Litr. B.

Skrivelse fra Generaltoldkammeret af 20de December 1842.

Som Hr. Capitainen bekiendt har Etatsraad og Hofbygmester Koch foranlediget, at Tømmermester Brede heraf Staden, i Forening med Architect Holgreen, i afsigte Novbr. Maaned begav sig til Hantsholmen, for der at overtyde sig om Rigtigheden af Fyrinspecteur Wormers Indberetning om, at det der opførte Fyrtaarn og især Hvelvingen i samme er af en for svag Construction til at kunne bære den betydelige Vægt, der kommer til at hvile paa samme, navnlig naar hensees til de Storme, for hvilke dette Fyrtaarn er saa høilighen udsat. Efterat denne Undersøgelse er bleven tilendebragt og de foreløbige Foranstaltninger til Fyrtaarnets Sikkring ere blevne trufne, ved i Overensstemmelse med Hr. Capitainens Raad, at nedtage Lanternen og Brystningsmuren, samt ved at bedække Taarnbygningen med et interimistisk Trælag, har bemeldte Etatsraad Koch tilfattet Collegiet den af Tømmermester Brede afgivne Beretning, ligesom han alt tidligere havde meddeelt Collegiet Deres Skrivelse til ham af 7de f. M. den samme Sag betræffende.

Af denne har Collegiet erfaret, at De staaer i den Formening, at Taarnet er solid og stærkt nok til at bære Fyrapparatet og Lanternen med Tilbehør, samt til at modstaae Stormen, uden af denne at sættes i Bevægelse, men at De derimod aldeles ikke troer, at dette vilde blive Tilfælde med Lanternen, hvilket efter Deres Formening deels er begrundet deri, at man nu har opført Lanternens Trappehuus i Høide med Brystningsmuren, medens dette dog paa Tegningen var angivet at gaae op til Lanternens Overkant og derfor Trappehusets Tag at have Forbindelse med Kuppelen over Lanternen, deels maa tilskrives den Omstændighed, at Lanternen i Høide ikke skal have pasfet til Fyrapparatet, hvoraf Følgen blev, at man

nødsagedes til at forhøje Brystningsmuren over een Alen, saaledes at Jernstolperne i Lygten, som ikke vare udarbejdede til denne Længde, ikke kunde gaae ned under Lanternens Gulv, men ifkun igiennem en Deel af Brystningsmuren. Ligesom imidlertid Hr. Capitainen ved nærmere Undersøgelse vil finde, at Lanternens Dimensioner i det Hele ere overensstemmende med Tegningen, saaledes vil De ogsaa af Intimationen i Fyrinspecteur Wormers vedlagte Skrivelse see, at Grunden til at Jernstolperne til Lanternen ifkun ræffe ned igiennem en Deel af Brystningsmuren ene maa tilskrives, at Hr. Capitainen har fravegen Tegningen ved i Hvelvingen at lade en Nabning af omtrent 4 Alen i Gjennemsnit utilmuret. For at tilveiebringe det Støttepunct for Fyrapparatet, der netop paa Grund heraf manglede, maatte der lægges 4 Bjælker korsviis over Nabningen, hvilket har bevirket, at Fyrapparatet kom til at staae høiere end egentligen bestemt, og at Brystningsmuren, for at at bøde herpaa, maatte mures saameget høiere.

Da det desuden erfares af vedlagte Beretning fra Tømmermester Brede at ommeldte Fyrtaarn ifkun har en Muurtykkelse af $28\frac{1}{2}$ Tomme i den underste Etage samt i mellemste og øverste af 24 Tom., medens De ved den med Collegiet indgaaede Contract har paataget Dem at gjøre Muren i den nederste Deel af Taarnet 4 Steen tyk i Lighed med Flensborger Steens Længde, den mellemste Deel $3\frac{1}{2}$ Steen og den øverste 3 Steen tyk, hvilke Muurtykkelser reducerede til Tomme-maal formeentligen svare til respective 36, $31\frac{1}{2}$ og 27 Tommer, skulde man anmode Dem om at meddele Collegiet Deres Erklæring over disse betydelige Afvigelser fra Tegningen og fra den om dette Fyrtaarns Opførelse oprettede Contract, hvilke Afvi-

gelses desuden ere Aarsag i, at man ikke har kunnet tænde Fyret til den bestemte Tid*).

Forsaavidt Hr. Capitainen inhærerer, at der ikke er bleven anbragt et Trappehuus op til Lanternens Tag, da kan det ikke drages i Tvivl, at naar blot Taarnet og den i samme anbragte Hvalving vare bleve construerede overeensstemmende med Tegningen og Contracten, vilde det vistnok have ladet sig gjøre paa en betryggende Maade at befæste Lanternen til Fyrtaarnet

*) Man vil bemærke, at her ingen Forklaring gives over, hvorledes man har tænkt sig Taarnet over Jorden deelt i tre Partier.

paa Hansholm uden Tilbygning af et høit Trappehuus, hvilket Forstøtningsmiddel heller ikke bruges hverken paa de franske eller norske Fyrtaarne, der paa mangt et Sted ligge lige saa udsatte for Veirets Paavirkning som det paa Hansholmen.

Med Herr Capitainens Svar bedes Bilagene tilbage-sendte*).

*) Disse Bilag har jeg ikke ladet afstrykke, dels fordi jeg har betragtet dem som private Skrivelser, dels fordi jeg ei er i Besiddelse af nogen officiel eller verificeret Copie af dem, og det heller ei syntes fornødent at meddele dem.

Generaltoldkammer og Commerce-Collegium, den 20de December 1842.

Lowzow.

Garlieb.

Epponack.

Comm.

Wiehe.

Litr. C.

Skrivelse til Generaltoldkammercollegiet af 31te Januar 1843.

Underdanigst tillader jeg mig herved at besvare det høie Collegii Skrivelse til mig af 20de afvigte Maaned, med Hensyn til medfulgte Fyrinspecteur Wormers Indberetning og Capitain Bredes afgivne Beretning saavel som min Skrivelse til Hr. Statsraad Koch.

Efter de førstforfattede Tegninger til Hansholm-Fyretabblisement, androg Beregningen, som blev forfattet over dette Fyretabblisements Taarn og Bygninger m. v., naar Fragter og Transporter toges med i Beregning, over 30,000 Rbd.

Da det blev nødvendigt, for at kunne indskrænke Beføstningen og bringe Summen ned til de accorderede 22,000 Rbd. (som endog indbefatte grundmurede Udbygninger, istedetfor de i Tegningen angivne Bindingsværks), at modificere Bygningsarbeidet, blev Hovedbygningen ifølge den nye Tegning indskrænket i sin Størrelse og Beføstning, og maatte disse betydelige Moderationer naturligviis ogsaa ramme Taarnet, hvilket blandt andet skeete med Hensyn til Steenhuggerarbeidet. Jeg havde nemlig til den første Beregning over Muurarbeidet medgivet et Overslag over Steenhuggerarbeidet, forfattet af Steenhuggermester Becher, efter hvilket Sandsteens Platformen var beregnet at udstrække sig over hele Taarnet, ikke alene udenfor Lanternen, men gennemført over hele Taarnet, ogsaa indeni denne, da Platformen saaledes, ved dens Sammenklamring i

den ydre Polygon med stærke Jernklamre og gennemført med Spunds og Tap henlagt paa de efter denne Beregning overeensstemmende med Tegningen ansatte 16 Stkr. Bæresteen, 32 Tom. dybe, 18 Tom. høie, 11 Tom. brede, og tillige formuret paa Hvalvingen, udgjorde et Heelt. Ligeledes var i dette Overslag til Lanternens Brystningsmure beregnet en udveifet Sandsteens Dækplade Tab. 5. a. *); thi ligesom Lanternens Jernstolper ved at gaae igjennem denne erholde et Sammenhold over deres Midte, erholde de, ved at gaae ned igjennem Muurværket og Platformen, faste Hvile- og Bærepuncter. Idet Platformen saaledes i sin Heelhed udført tilligemed Brystningsmurens Dækplade vilde have givet Lanternen et betydeligt Sammenhold og Fasthed, saaledes vilde ogsaa Platformen heelt igjennemført have givet et samlet Fundament for hele Lanternen med Fyrapparatet m. v. og tillige det nødvendige Sammenhold for Taarnets øverste Deel. En Tegning til denne Platform, saaledes som i Steenhugger Bechers Overslag bestreuet og mig af ham meddeelt til Veiledning ved Accord i Tiden

*) Med nærværende Skrivelse fulgte flere Tabeller. Da det, der i disse fandtes, nu her er leveret paa to Tabeller, maa jeg, da jeg ei vil forandre Noget i selve Skrivelsen, i Noter angive de fornødne Henviisninger til nærværende Bogs Tabeller. Tab. 5, a svarer til nærværende Tab. I, Fig. 1, de og Fig. 2, d.

vedlægges under Tab. 1, Fig. A*). Ligeledes formeente jeg ogsaa, at en inclineret Form af Taarnets Muur var at foretrække fremfor den lodrette. Da en Beregning over Muurarbeidet til den modificerede Tegning blev af mig forlangt, lod jeg, ligeledes af Becher, forfatte en Beregning over Steenhuggerarbeidet, hvilken jeg indskrænkede saavidt jeg ansaae det gjørligt, dog uden at lade den udsveifede Dækplade til Brytningsmuren eller den glennemgaaende Platform bortfalde; den blev imidlertid ikke modtaget, men vedlægges herved under Nr. 1**),

*) Svarer til nærværende Skrifts Tab. II, Fig. 1.

**) Overslaget var følgende:

Overslag

fra Steenhuggermester Becher.

1 Stue over Indgangsdøren, 72" lang, 12" høj, 15" dyb	24 Rbd.	55 β
derpaa en halvrunder Plade, 56" lang, 28" høj, 6" dyb, med det kongelige Navneskiffer og Krone	45	—
Et Baand omkring Taarnet, 8" høit, 10½" dybt med Vandfals i den underste Plade, maaler 38 løbende Alen, à 3 Rbd. 48 β	133	—
1 Baand med Dito, 4" høit, 9" dybt, maaler 37 løbende Alen, à 1 Rbd. 80 β	67	80 -
16 Dragsteen under Platfonden, 32" dybe, 18" høie, 8" brede, uden noget Overgleb	144	—
Platfonden antaget deelt saaledes, af der dannes en ydre Polygon af 20 Stkr. 7" høie, 37" brede Steen, med Spundt og Tap i Fugerne. En indre Polygon af 20 Stkr. 5" høie, 50" brede Steen med Tap og Spundt i Fugerne. Og den midterste Plane af 14 Stkr. 4" tykke Steen, ligeledes med Spundt og Tap i Fugerne. Den ydre Gang gives et Vandfald af 2", og Mitterplanen lægges horizontal.		
For Steen og Arbeidsløn	853	46 -
Til hersteds at sammenpasse de nævnte 54 Stkr. Steen til Platfonden, tilligemed de følgende sveifede Plader til Kranse paa den runde Deel af Taarnet, deri indhugge de forskjelligte Guller til Maskineriet, Forbindelsesankere, Jerngitteret, Klammerne ic. circa	100	—
Skal der paa Byggestedet en Steenhugger svend assistere Forsætningen og der foretage de nævnte Indhugninger, da betales saadant med 2 Rbd. daglig, Reisedagene indbefattede, og gives der ham fri Befordring til og fra Stedet.		
Til Kranse paa den runde Deel af Taarnet en sveifet Dækplade af 26" Brede, 6" Høide. Diameteren 6½ Alen giver 20 løbende Alen, à 7 Rbd. 72 β	155	—

Lateralis . . 1,522 Rbd. 85 β

tilligemed den dertilhørende Tegning under Tab. 1. Fig. B. *)

Derimod blev en af Steenhugger Jochumsen forfattet Beregning vedlagt den modificerede Hovedberegning og bilagt den imellem det høie Collegium og mig oprettede Bygningscontract**), i hvilken den omstrevne udsveifede Sandsteens-Dækplade aldeles er udeladt og Plattformen ikke regnet igennemgaaende eller indvendig i Lanterneen. Bærestenene ere i denne ogsaa kun beregnede til 24, 18 og 7 Tommer, hvilke sidste jeg desuagtet har ladet forfærdige efter større Dimensioner, nemlig 32, 18, 9 Tommer, den ydre Polygon 7½ Tom. tyk, ligesom jeg har ladet Arbeidet udføre af Steenhugger Becher (endsskjønt det blev mig dyrere end efter Jochumsens fornævnte Overslag). Ligesom jeg til denne Platform modtog en Tegning af Becher, som vedlægges under Tab. 2***), fik jeg efter Opfordring en Tegning til Jochumsens beregnede Platform, som er Tab. 3†). Sammenstillingen imellem disse bestemte mig for at lade Arbeidet udføre af Becher.

Ligesom jeg i det Hele ved den første Beregning over Muur- og Steenhuggerarbeidet kun kunde have Anledning til at forfatte denne overensstemmende med Tegningerne og hvad jeg efter disse kunde finde nødvendigt, men ikke kunde tage noget Hensyn paa hvad Indvirkning Stormen kunde have paa Taarnet og navnlig paa Lanterneen, da dette var en Sag, som var

Transport . .	1,522 Rbd.	85 β
Kransse paa 3 enkelte Skorstensrør, 31½" Diameter, maaler tilsammen 15½ Al. af 7" Brede, 3½" Høide, à 1 Rbd. 32 β	21	—
	1,543 Rbd.	85 β
Til Stenenes Sammenstøbning i Rit, circa 10 Rbd.		
Oliefit og 15 Potter Fernis	45 Rbd.	
Til Platfonden 72 Stkr. Jernklamre à 12 β	9	—
Til den sveifede Dækplade, 16 Stkr. Dito	2	—
Dertil 176 Rbd. gammelt Bly, à 9 β	16	48 β
Til Jerngitteret 80 Rbd. Dito	7	48 -
Til Forbindelserne fra Lyatens Stolper, circa 100 Rbd. Bly	9	36 -
Transport til Skibet af samt lige Steen, circa	50	—
	139	36 -

Summa . . 1,683 Rbd. 25 β

Til samtlige foranstorte Arbeider er, med Undtagelse af Navneskifferet, beregnet Bornholmst Sandsteen.

*) Svarer til Tab. II, Fig. 2.

**) Den findes ovenfor Pag. VII.

***) Svarer til Tab. II, Fig. 3.

†) Svarer til Tab. II, Fig. 4.

mig mindre bekendt og hvormed ingen Opfordring til mig var skeet eller nogenlags Data mig i saa Henseende meddeelte, saaledes maatte der være mindre Jøie for mig til at gaae ind paa dette ved den Beregning, hvorefter jeg har sluttet Accord, da i denne var skeet de anførte Modificationer. At Taarnet imidlertid efter min Formening, saaledes som jeg i min Skrivelse af 7de November s. A. har yttret, er solid og stærk nok til at bære Fyrapparatet og Lanterne med Tilbehør, samt til at modstaae Stormene, uden af disse at sættes i Bevægelse*), dette kan jeg endnu have saameget mere Anledning til at formene, som Taarnet, efter at Fyrlanternen var nedtaget, i stormende Veir har været roligt. Thi en af de Dage, Muurs og Tømmerpolererne vare beskæftigede med at lægge Interimstaget, kunde de ifkun med Anstrængelse staae og begge holde et Brædt paa Platformen; Inspecteur Wormer, som just dengang var deroppe, indrømmede for disse, at Taarnet under Uveiret var roligt. Forvrigt maa jeg formene, at intet Ansvar kan paa-hvile mig, om end det ikke var Tilfældet.

Med Hensyn til Lanternens Instabilitet og navnlig den at Jernstolperne ikke gaae ned igennem Brystningsmuren, saaledes som i det høie Collegii Skrivelse yttret i Henhold til Intimationen i Fyrinspecteur Wormers Skrivelse: "at Grunden til at Jernstolperne til Lanterne ifkun række ned igennem en Deel af Brystningsmuren ene maa tilskrives, at Hr. Capitainen har fraveget Tegningen ved i Hvalvingen at lade en Abning af omtrent 4 Alen i Gjennemsnit utilmuret. For at tilvejebringe det Støttepunkt for Fyrapparatet, der netop paa Grund heraf mangler, maatte der lægges 4 Bjælker forsviis over Abningen, hvilket har bevirket, at Fyrapparatet kom til at staae høiere end egentligen bestemt, og at Brystningsmuren, for at bøde herpaa, maatte mures saameget høiere**), — maa jeg herved tillade mig at fremføre: da jeg i min Skrivelse af 7de November til Hr. Etatsraad Koch har omtalt, saaledes som i det høie Collegii Skrivelse anført: "at Lanterne i Høide ikke skal have passet til Fyrapparatet, hvoraf Følgen blev, at man nødsagedes til at forhøje Brystningsmuren over 1 Alen", maa jeg berigtige dette derhen, at det dengang ikke var mig bekendt, hvorledes Forandringerne vare foretagne ved Hvalvingen og især med Hensyn til det henlagte Tømmerværk; hvilket jeg senere har erfaret foranledigede denne Forhøielse, som jeg antog hidrørte fra Apparatet. Hvad den anførte Afvigelse fra Teg-

ningen angaaer, da er den skeet ifølge den Tilsynsførende paa Stedet Architect Holgreens Forlangende og fra min Side altsaa i Henhold til Contractens 3die §, hvorhos jeg forøvrigt maa bemærke, at Jernstolperne kun vare udarbejdede til saadanne Længder, at de kun gif 2 Alen 21 Tom. ned i Brystningsmuren fra Overkanten af samme, hvorimod de i Taarntegningen, fra Overkanten af Brystningsmuren til ned igennem Platformen, ere angivne til over 3½ Alen, samt at Brystningsmuren, saaledes som senest er opgivet (da min Polerer kom hjem), kun var udført henimod 12 Tom. høiere end i Tegningen angivet (conf. Tegningen og det opgivne Maal i Fyrinspecteurs Indberetning), og selvfølgelig kunde de ikke have naaet ned igennem Brystningsmuren og endnu mindre til under Platformen, overensstemmende med Taarntegningen.

Da Architect Holgreen reiste fra Fyretablisementet, var Lanternens Stativ opsat og formuret, hvilket skeete i en for dette Arbejde meget ugunstig Tid, nemlig i Løbet af October Maaned, som Følge af at Lanterne m. m. først kom til Stedet paa denne Tid; og maatte ogsaa, paa Architect Holgreens og Fyrinspecteur Wormers Opfordring, nogle af mine Folk blive derovre efterat det øvrige Muurarbejde var færdigt, for at afvente Lanternens Ankomst. (Harde denne tidligere været tilstede, da vilde rimeligviis den største Deel af Arbejdet og navnlig Muurarbejdet, overensstemmende med Contracten, være fuldført forinden September Maanedes Udgang, da jeg alt i September maatte lade Folk tage hjem.) Man var i Begreb med at opsætte og anbringe Gestellet til Lygtens Kuppel, for derefter at paabegynde dens Kobberdækning, og alt Muurarbejdet var altsaa færdigt, og min Entreprise tilende. Ligesom nu Architect Holgreen før sin Afreise ingen Udsættelser fremsatte til min Polerer med Hensyn til Arbejdets Udførelse, saaledes yttrede han heller ingen Utilfredshed over Udførelsen af Arbejdet til mig efter sin Hjemkomst, hvilket ogsaa begrundes, at Lanternens Instabilitet senere har fremkaldt de opstaaede Ulemper, og fremgaaer dette end mere af følgende Passus i Fyrinspecteur Wormers Indberetning: "For at forskaffe Lygten saamegen Rolighed og Støtte i denne Høide som muligt, har jeg ladet 6 af de 12 Jernstænger, der fra Lygtens Tag skulle gaae ned i Ringmuren og forskaffe Haandfæste for Oppasieren, naar Lygtens Ruder skulle astørres udvendig, forlange saameget, at de kunne gaae ned i Dækstenene og deri faststøbes".

Taarnet har i sin øverste Etage 4 Vinduer; under hver af disse har, som allerede af Fyrinspecturen indberettet, viist sig en Rids, dette er Alt hvad Taarnet har lidt paa sine Udmure. Hvalvingen blev, med Hensyn til, at der skulde anbringes en Abning i samme, fundet i Linien ovenover de 4

*) Senere er jeg, især med Hensyn til mulige Orkaner, kommen til en anden Overbevisning, og har nofsom udtalt denne under Forhandlingerne, hvilket de følgende Actstykker ville lære.

**) Den her omtalte, af den Tilsynsførende paa Stedet anordnede Hvalving sees Tab. I, Fig. 9.

anførte Binduers Buer, isædetfor at den, naar den var bleven udført i sin fulde Høide, navnlig i Halvcirkel, vilde have været funderet nedenfor Binduerne i Nærheden af Bjelkelaget. Selve Hvalvingen har nogle Ridser i Graterne. I den Kalk, der ved Hvalvingens Afpuksning samler sig med Graternes Kalkfuger i Hvalvingens Muurværk, er det, at Ridserne have været sig. Da Capitain Brede var i Taarnet, lod han paa et Sted i Graterne den nævnte Kalkfuge udtræde, og det viste sig da, at selve Muurværket i Hvalvingen intet havde lidt, men at Ridserne, som ikke ere en Linie brede, kun vare i Kalkfugen og ikke større end saadanne, som ofte — til Ex. efter Overlast — vise sig i Pudsearbejde, og at altsaa ikke, som af Capitain Brede anført: "Hvalvingen under Lygten revnet i alle 8 Hjørner". At Hvalvingen har været rigtig baseret og konstrueret, samt havt det nødvendige Bederlag til at kunne bære, uden at spænde, fremgaaer, hvad Tryk angaaer, deraf: at Bægtens Tryk paa Hvalvingen har udviklet sig saaledes som den bør, nemlig igjennem Hvalvingens Buer og lodret ned paa Murene, gaaet ned igjennem disse paa Sandstensbaandet under disse; idet Tryk her under Binduerne, hvor Baandet har en Fuge, i det friske Muurværk har udvidet denne til $\frac{1}{2}$ Tomme, har det herfra aabnet de friske Kalkfuger i 5 à 6 Muurstens Skifter, en Fuge i hvert, uden at nogen Muursteen er gaaet itu; og saa tage Abningerne i Fugerne af i Brede indtil de ved det 6te Skifte tabe sig til Intet. Hvad Spændingen og Bederlaget angaaer, deraf: at Murene ikke vare ude af Lod eller Flugt, eller at der var Ridser i Murene paa andre Steder end de omskrevne; og fremgaaer heraf altsaa, at Ridserne ikke vare saa betydelige, som Man fra først af her har antaget og yttret. Under det halvbrunde Bindue paa vedlagte Tegning Tab. 4 (T. 1, F. 2) er en Ridse angivet. Hvad friske Kalkfuger i Almindelighed angaaer, maa jeg endnu tilføie, at de efter Bristningen ved Indtørring vinde i Brede. Apparatet er som bekendt opsat i det over Abningen i Hvalvingen henlagte Bjelkeværk. Da den store Bøsning til Apparatets Soile blev anbragt og indsat i Bjelkeværket, blev denne neddrevet med svære Hammere, for at den og derved Soilen kunde erholde Fasthed i sit Støttepunct. At imidlertid de Ridser, som Hvalvingen har erholdt og den Indvirkning, som derved er skeet paa Murene under de 4 Vinduer, har sin Rod i denne mod det friske Muurværk voldsomme Fremgangsmaade, er sandsynligt, og jeg vil kun med Hensyn hertil berøre, hvad Erfaringen saa ofte har vist, naar Bjelkeværk med Uforsigtighed henlægges og henbæres paa nyt Muurværk, at det ikke alene kan bringes ud af Lod, men at man har

Exempler paa, at det har lidt en saadan Overlast, at noget har maattet nedtages og ommures.

At Fyrlanteren ved sin Instabilitet maa have havt en skadeligere Indvirkning paa det friske Muurværk af de Dele af Taarnet, som efter den foransorte voldsomme Fremgangsmaade allerede havde lidt, troer jeg er indlysende, ligesom at denne uheldige Paavirkning har maattet tiltage, efterat Lanternens Kuppel var dækket med Kobber og modtog et stort Bindfang, da der ingen Ruder vare indsatte, og saaledes, naar hele Lanternens Høide betragtes som en Bægtstang, maatte denne Bindkraft, der som anført virkede i den aabne Kuppel og altsaa i Bægtstangens yderste Ende, virke end stærkere paa dennes Hvilpunct; hvilket Alt har maattet influere skadeligt paa det friske Muurværk i Taarnets øverste Deel. Og maa jeg endnu tilføie med Hensyn til Lanternens Instabilitet, at denne uagtselig maatte have været mindre, naar Trappehuset havde været opført overensstemmende med Tegningen.

Hvad Capitain Bredes Beretning angaaer, om at Hvalvingens Bederlag er anlagt midt i Taarnets øverste Etage eller i det saakaldte Bægterkammer, da maa jeg i saa Henseende henholde mig til hvad jeg om denne Hvalving før har anført; og hvad Forankringen angaaer — der naturligviis maa være meent ovenover Hvalvingen — formener jeg, at denne Forankring nærmest maatte være anordnet af den Bygningskyndige paa Stedet, om den var nødvendig. Jeg kan imidlertid ikke indse Nytten af Forankring ovenover Hvalvingen af den angivne Høide og Form, medmindre man imellem Alternativerne (som efter hvad jeg har erfaret skal være Tilfældet ved lignende Fyrtaarne paa andre Steder), nemlig enten at have fuld Hvalving eller ene Bjelkeværk, — havde valgt det sidste. At saadant Bjelkeværk blev at forankre, maatte blive en Selvfølge. Thi at Taarnet og Hvalvingen har den nødvendige Styrke og det nødvendige Sammenhold til at bære, troer jeg tilfulde har godtgjort sig ved den Last, som har været anbragt paa samme, under saa ugunstige Omstændigheder, som Stormen ved Lanternens Instabilitet har medført og som Taarnet har maattet udholde fra midt i October til midt i November, da nemlig Underretning indløb om at nedtage Lanternen; og at dette Sammenhold i Taarnets øverste Deel under det anførte mislige Forhold er bleven tilstede og ikke en skadeligere Indflydelse paa det friske Muurværk er skeet, end den før berørte, fra Lanternen ned paa Hvalvingen og Udmurene, maa vist nærmest tilskrives den godt og rigtig udførte Hvalving, i Forening med den massive vel konstruerede Platform, med sine Jernforbindinger og svære Sandstens-Consoller, samt massive Jerngelænder, der giver Taarnet

et fast Sammenhold, endskiødt Platformen — som før berørt — ikke er gjennemgaaende; den af Hr. Jochumsen beregnede Platform havde neppe opfyldt dette.

Collegiet har forlangt min Erklæring i Henseende til Muurtykkelfernes formeentlige Afvigelse fra Tegningen og fra den om Fyrtaarnets Opførelse oprettede Contract. Hvad dette Punct angaaer, saa maa jeg erklære, at jeg ikke har afvejet fra Contracten, naar den læses i Forbindelse med Tegningen, men derimod iagttaget de foreskrevne Tykkelser, thi naar man seer paa Tegningen, saa er det paa vedlagte Copie af Taarnets Gjennemsnit Tab. 4*) med Bogstaverne fra A til B betegnede Stykke, det Partie, som efter Contracten skal være 4 Steen, og er ogsaa saaledes udført i Virkeligheden, det samme gjelder om Stykket fra B til C, der skal være $3\frac{1}{2}$ Steen, og ligesaa om Stykket fra C til D, som skal være 3 Steen. Stykket A—B er vistnok under Jorden, men er dog efter Tegningen den underste Deel af Taarnet. Jeg troer, at den mig gjorde Bebreidelse kommer deraf, at man ved den nederste Deel nu forstaaer den nederste Deel af den Deel, som er ovenfor Jorden, men da Contracten oprettedes, kunde den, der sammenlignede den med Tegningen, ikke ved den nederste Deel forstaae andet, end det Partie A—B, der, uagtet det skulde være nedenfor Jorden, dog virkelig var Taarnets nederste Deel. Desuden viser Gjennemsnittet af Fyrtaarnet Muurtykkelserne netop i disse 3 forskjellige Hovedafdelinger, nemlig fra Grundstenen til Overkanten af Soffelen, herfra til Cordongesimsen, og fra samme til Taarnets Platform, Alt udvendigt, idet den indvendige Side af Muren gaaer lodret op fra Grundstenen; og kan da de i Contracten angivne 4, $3\frac{1}{2}$ og 3 Steens Tykkelser ikke forstaaes anderledes.

Skulde, saaledes som Collegiet nu formodentlig har antaget, den sidstnævnte Tykkelse kun være at forstaae i det saakaldte Vægterkammer, da maatte Tykkelsen have været tilbage fra den indvendige lodrette Side ved E—F, og da vilde desuden Taarnets vigtigste Partie, nemlig det fra A til B, i Contracten slet ikke være nævnet.

De anførte 3 Hoveddele, som efter Flensborger-Steen skulde udgjøre respective 4, $3\frac{1}{2}$ og 3 Steen, ere opførte af særdeles gode, store, velformede og stærkbrændte jydsk Muursteen med $3\frac{1}{2}$, 3 og $2\frac{1}{2}$ Steens Tykkelser, som afgive følgende Dimensioner: 33 Tom., $28\frac{1}{2}$ og 24 Tommers Tykkelse; hvilket udført med gode stærkbrændte Flensborger-Steen, muret med dertil passende Fuger vilde have afgivet følgende Tykkelser: 34, $29\frac{3}{4}$ og $25\frac{1}{2}$ Tommer. Dog, tager man Hensyn til Fuge-

antallet, baade med Hensyn til de horizontale og de lodrette Fuger, da vilde en Muur af Flensborger-Steen indeholde circa $\frac{1}{4}$ Deel flere Fuger end En af jydsk Steen, og saaledes den af jydsk Steen, med Hensyn til Fugeantallet, have mere Styrke; især da den dertil ikke er muret med tykkere Fuger end saadanne, som ved godt Arbeide anvendes til Flensborger-Steen. Vel kunde, for at Muren kunde have vundet det manglende i Tykkelsen imod de af Flensborger-Steen, dette have været opnaaet ved i Langsfugerne inde i Muren at have anbragt større Fuger; men dette havde gjort Murene mindre solide, og jeg maa derfor troe at det Modsatte, nemlig at smaa Fuger ere anvendte, maa opveie det Manglende. Skulde man opnaa de af det hvide Collegium angivne Tykkelser: 27, $31\frac{1}{2}$ og 36 Tommer, da maatte Arbeidet have været udført med blødere Steen, thi med haardbrændte Flensborgske vilde de nævnte Tykkelser ikke kunde opnaaes.

Platformen med tilhørende Gelænder, som har været samlet og opsat paa Steenhuggerpladsen i Bredgade og der taget i Diesyn af Herr Etatsraad Koch, vandt i enhver Henseende Etatsraadens Bifald. Arbeidet er i enhver Henseende paa Stedet godt udført og af gode Materialier, uden Anledning til Paataale af den Tilsynhavende, Architect Holgreen, og jeg maa derfor formene, i Henhold til alt Foransorte, at vilde Man lægge mig Noget til Last, da kunde det kun blive Forskjellen i Muurtykkelserne imellem de Flensborger- og de jydsk Steen, nemlig de respective 1 Tomme, $1\frac{1}{4}$ Tomme og $1\frac{1}{2}$ Tomme.

Imidlertid begrundes Anvendelsen af jydsk Steen i Contracten og kan, ifølge foransorte Udvikling, ikke have nogen svækkende Indflydelse paa de anførte Muurtykkelser, men snarere have forøget deres Styrke. Og maa jeg med Hensyn til Kalkforbruget her tilføje, at endskiødt jeg ifølge Contracten kunde anvende det halve Forbrug af jydsk Kalk, har jeg dog — efterat have bragt i Erfaring, at denne ikke nær afgav et saa godt Bygningsmaterial som Saltholmer-Kalk — neppe anvendt en Fjerdedeel jydsk Kalk, og heraf den største Deel til indvendig Arbeide i Bygningerne. Svarer Taarnet iøvrigt i Størrelse, Form og Construction til de Fordringer, der i stormende Veir gjøres til Taarne, som ere ligesaa udsatte for Veirets Paavirkning som det paa Hansholm, da maa jeg formene, at, om det endog var nogle flere Tommer, man vilde antage som manglende i Tykkelsen, maatte heraf vel intet kunne resultere.

Idet jeg i hele foransorte Skrivelse troer at have godtgjort, at Intet fra min Side er forsømt, eller Feil begaaet som Entrepreneur med Hensyn til Udførelse efter Tegningen, Contracten og den Tilsynhavendes, Architect Holgreens, nærmere Bestemmelser paa Stedet, eller at Arbeidet ikke skulde være vel

*) Svarer til Tab. 1, Fig. 2.

udført og af gode Materialier, maa jeg tilbagekalde i Erindringen, at jeg har ladet Taarnet mure med Saltholmer-Kalk og paa samme anbringe en bedre construeret og massivere og folgeligen dyrere Platform end beregnet i det Contracten vedlagte Steenhuggeroverslag af Hr. Jochumsen. Med Hensyn til Hvalvingen kan jeg ikke undlade den Bemærkning, at det havde været ønskeligt, om det for den Tilsynsførende ikke var blevet nødvendigt at forlange Hvalvingen udført med en 4 Alens Abning i Midten; og var, som af mig først beregnet, Taarnets Platform blevet udført gennemgaaende, da havde dette maattet forhindre, at Hvalvingen var blevet muret paa denne Maade. Thi ikke alene er en Hvalving af en sluttet Halvcirkel stærkere, men man havde tillige ved at anbringe og formeure den store Bøsning til Apparatet i Hvalvingen og Platformen, afværget den Overlast, som er paaført Hvalving og Taarn ved dennes Anbringelse; dog maatte saa Bøsningen have været tilstede, forinden Hvalvingen skulde slutes.

Ligesaa maa jeg udtale det Ønskelige i, at Lanternens Opsættelse ikke havde været bestemt til at foretages samme Aar Taarnet var opført, men derimod havde været udsat til nærmere, for at give Muurværket Tid til at consolidere sig*), hvilket da ogsaa ved Opsætningen har vist sig.

Og kan, med Hensyn til det i forestaaende Skrivelse Udviślede, intet Ansvar paahvile mig med Hensyn til om store Veir og Orkaner kan have Indvirkning paa selve Taarnet. Harde hele Projectets Forfættelse og Beregning været mig overdraget, da var det ligesom, at jeg maatte have Ansvaret, endogsaa i sidste Henseende. Men i saadant Tilfælde havde jeg naturligviis deels erholdt deels søgt Meddelelser om andre Fyrtaarne, hvor Apparater med Lanterner i Lighed med Hantsholms ere anbragte, saaledes som med Hensyn til Lanteren er meddeelt Hr. Gamst; thi ligesom al Videnskab og Kunst ikke kan gaae frem uden Erfaringens sikre Veiledning, vil vel Ingen kunde indlade sig paa at projectere et Fyrtaarn som det ved Hantsholm, uden noie Kjendskab til andre Taarne med samme Fordringer.

Endskjondt der jo i det Hele ikke har kunnet være nogen Anledning for mig til tidligere at søge saadanne Oplysninger, som de foranførte, saa har dog Slutningen af det hele Collegii Skrivelse, hvor Høisamme, med Hensyn til at jeg har formeent Trappehuset gav Lanteren Forstøtning, har udtalt, at: "dette

Forstøtningsmiddel heller ikke bruges hverken paa de franske eller norske Fyrtaarne, der paa mangt et Sted ligge ligesaa udsatte for Veirets Paavirkning, som det paa Hantsholm", — foranlediget mig til at søge Underretninger om de nævnte Taarne. Herved er jeg bleven oplyst om, at Hantsholms Fyrtaarn langt fra kan taale Sammenligning med de norske Fyrtaarne med deres colossale, runde og pyramidale Form. Baserede paa en meget større Grundflade end Hantsholms, afgive de dog ved deres pyramidale Form en mindre Platform end den ved Lanteren paa Hantsholm, og har dertil ingen Gefims. Idet Stormene bryde sig paa disse Taarnes runde Form (som jo er den stærkeste), maae de strax rulle af til Siderne, og da Fyrlanteren for endeel ligger nedsænket i selve Taarnet og altsaa ikke har den Høide over Platformen som Hantsholms, maa Stormen, som løber imod den pyramidale Form og ikke standses af Gefimsen, ogsaa lettere gaae over og forbi Lanteren paa dens mindre Platform. Hantsholms Fyr stiller imidlertid altid en eller 2 Sider plat mod Veiret. Staaer en Side plat for Veiret, da skal Vinden løbe af i diagonal Retning til begge Sider, og træffes 2 Sider af Vinden, da løber vel Stormen lettere af, men den virker ogsaa paa en større Masse.

Idet jeg før omtalte, at Kunst og Videnskab ikke kunne gaae frem, naar de ikke støtte sig paa Erfaringer, foranlediges disse Ytringer ogsaa af, at jeg antager de norske Fyr ikke alene med Hensyn til Lanterne og Apparat, men ogsaa med Hensyn til Bygningsmaade, ere Efterligninger af de franske, og jeg kan vel grundet herpaa slutte, af hvad der er bleven mig bekjendt af disses øverste Deel med Hensyn til Platform og Lanterne, til hvad jeg med Hensyn til Bygningsmaaden har omtalt angaaende de norske. Den øverste Deel af det franske Taarn*), hvorpaa Lanteren og Apparatet i Tegningen er anbragt, er i Taarnets udvendige Diameter under Platformen 9 Alen og Platformen med Gefims 9 Alen 10 Tom. Hantsholms Taarn er nedenunder Platformen, fra Polygonens ene Hjørne til det modsatte, 11 Alen 15 Tom., og Platformen, fra eet Hjørne til det modsatte, 13 Alen 4 Tom. Brystmuren er paa det franske 2 Alen 15 Tommer over Platformen, hvorimod Hantsholms i Tegningen har 3 Alen 14 Tommer. Imidlertid er der dog i det franske Taarn fra Brystmurens Overkant til Lanternens Gulv 3 Alen 12 Tommer, idet det nævnte Gulv ligger nedsænket i selve Taarnbygningen. Udvendig fra Brystmuren er, naar Taarnets Side loddes iværet, 1 Alen 12 Tommer; ved Hantsholms 2 Alen 18 Tommer.

*) Det maa herved bemærkes, at det aldrig har været offentlig officielt bekjendtgjort, at et Fyr skulde komme til at brænde paa Hantsholm i Efteraaret 1842, og at Lanteren ankom 6 à 7 Uger efter Bestemmelsen, da den urolige Efteraarstid allerede var indtraadt.

*) En Tegning af samme var blevet meddeelt Hr. Gamst, og er i Anledning af Lanternens Opsættelse bleven mig bekjendt.

Brytningsmuren vinder, ved at være funderet imellem Murene af et Taarn med mindre Bidde og opført i Forening med disse, en betydelig Styrke og Hælvningen et større Bederslag. Brytningsmuren har intet Gefims eller nogen Slags Udladning eller Forsiring, da Alt hvad der kan standse eller forhindre Vindenes frie Løb er undgaaet. Dog, det vilde være upassende og urigtigt af mig videre at fremkomme med Bemærkninger og Sammenstillinger om disse Taarne for det høie Col-

Kjøbenhavn, den 31te Januar 1843.

legium og Dem, der baade have mere Kundskab til Sagen og Afgang til Kilderne, hvorfra denne kan hentes, end jeg; og tillader jeg mig blot i vedlagte Tegning Tab. B 5*) at give en Fremstilling af Hansholms og det franske Taarns øverste Deel med Lanterner.

Fyrinspecteur Wørners og Capitain Bredes Indberetninger remitteres.

*) Svare til Tab. I, Fig. 11.

Underdanig
G. Sibbern.

Litr. D.

Skrivelse til Kammeradvocaten af 27de Februar 1843.

Endstjondt det er mig bekendt, at de Documenter, vedkomende den Sag, som det er Deres Høivelbaarenhed overdraget at anlægge imod mig, ikke retligen ville fremkomme før under Sagens Procedure, maatte jeg dog ærbødigt formene, at man ved en Forligsprøve — hvilken jeg fra min Side paa bedste Maade vil søge at gaae imøde — vilde gjøre en Undtagelse herfra.

Under denne Forudsætning tillader jeg mig at anmode om,

Kjøbenhavn, den 27de Februar 1843.

at alle de nævnte Documenter, som med Hensyn til baade det første og sidste Project ere fremkomne fra mig, eller som iøvrigt maatte vedkomme Sagen, maatte udlaaes enten til Hr. Lands-Overrets Procurator Nyholm eller til mig, kun paa nogle faa Timer. Contracten er det en Selsfølge, at jeg ikke kan begjære mig udlaaet.

Jeg skal strax, efterat jeg med Hr. Nyholm har gienngaaet disse, indsende mit Forslag til Hr. Etatsraaden.

Med megen Høiagtelse
Deres ærbødigte
G. Sibbern.

Litr. E.

Skrivelse til Kammeradvocaten af 3die Marts 1843.

Foranlediget af, at det Kongelige Generaltoldkammer og Commerce-Collegium har overdraget Herr Etatsraaden at foranstalte Sag anlagt imod mig, i Anledning af de Misligheder, der ere indtrufne ved Hansholm Fyrtaarn, efterat det fra mig var fuldført, samt de Feil, der fra min Side skulle være begaaede med Hensyn til Muurtykkelserne, tillader jeg mig ærbødigt at henvende mig til Deres Høivelbaarenhed med disse Linier.

Af min Skrivelse af 31te Januar til Generaltoldkammer- og Commerce-Collegiet fremgaaer det, at jeg, efterat have gjort mig bekendt med de norske og franske Fyrtaarne med Lanterner og Apparater i Lighed med Hansholms, — hvortil jeg tidligere hverken har havt Opfordring eller har kunnet faae Tid, da Overlaget fordreides hurtigt efter den fremlagte Plan, ikke at tale om, at jeg ikke var i Besiddelse af de dertil fornødne lites-

raire og andre Hjælpemidler — formener, at Hansholms Fyrtaarn med Hensyn til Styrke, til Modstand mod Stormene, langtfra vilde være at sætte i Sammenligning med de nævnte Fyrtaarne, om ogsaa Taarnet havde været udført efter de Muurtykkelser, som i Collegiets fornævnte Skrivelse ere angivne, men at Taarnet ligesuldt under Lanternens Opsætning vilde have erholdt de opstaaede Ridsler, som have udviklet sig i den Deel af Taarnet, hvor Murene i alle Tilfælde kun ere ubetydeligt tyndere end det i Collegiets Brev antegnede Maal. Hovedsagen bliver dog efter min Formening, at der tilveiebringes et Taarn, som bliver meget stærkere end det, der af mig kunde fordres opført efter Contracten, om saa denne endog fortolkes paa den af Collegiet antagne Maade; thi, om jeg ogsaa dømtes til, hvad jeg dog ikke kan antage retfærdigen at kunne ssee, at bygge Taarnet om igjen fra Grunden af efter de Dimensioner, Collegiet antager, vilde Fyrtaarnet dog efter min Formening ikke være tjent med Taarnet, og Forlegenheden være den samme, som den nu er. Skulde man være enig med mig heri, da troer jeg, at det vil blive fornødent, at anbringe indvendige Constructioner i det opførte Taarn. Disse ville vistnok kunne gjøres paa forskjellige Maader, hovedsagelig enten ved Tømmer- eller Muurconstructioner. Jeg maatte dog formene, at her vare murede Constructioner de meest hensigtsmæssige, og jeg har tænkt mig saadanne anbragte fra Fundamentet op igjennem Taarnet, saaledes at Taarnet i sit Ydre blev at see til, som det nu er; dog maatte Lanternens Gulv sænkes i Lighed med det franske Taarn, efter den Hr. Gamst meddeelte Tegning. Skulde disse Constructioner vinde Bisfald, da vilde Taarnet efter min Formening vinde betydelig i Styrke, hvad enten man gaaer ud fra dets nuværende Mure, eller fra Mure efter de af Collegiet angivne Tykkelser.

Ganske nylig at bestemme, hvad det Anførte vilde andrage, kan jeg ikke, forinden jeg faaer forfattet den fornødne Tegning, dog antager jeg det for i det allerhøieste 5000 Rbd., hvoraf jeg for mit Vedkommende er villig til at deeltage for en Fjerdedeel. Jeg maa formene, at De, som nærmest have Nytte af dette Foretagende, maatte tage den største Andeel i Betalingen, naar der tillige tages Hensyn til de Omstændigheder, hvorved Mislighederne ere opstaaede, nemlig: at man ikke kunde give Lanternen fornøden Stabilitet under dens Opsætning, idet man, afvigende fra den approberede Tegning, ikke har villet have det i Tegningen angivne Trappehuus opført; at man har fordret Hvalvingen opført med en 4 Alens Abning i Midten, hvilket foranledigede, at der, da Apparatet ankom i October, maatte henlægges Tømmerforbindinger over Abningen, hvorved imidlertid Apparatet langt fra ikke kunde faae den Støtte, som det vilde

have faaet, dersom hiin Abning ikke havde fundet Sted, og hvorved der frembragtes en voldsom og skadelig Indflydelse paa Hvalvingen og Taarnet, hvilket i Forening med Lanternens Instabilitet unægtelig har fremkaldt de opstaaede Ridsler, især da tillige den i min første Beregning over Steenhuggerarbeidet angivne udsvejsede Dækplade til Brystningsmuren var aldeles udeladt i det Contracten vedlagte Overslag over Steenhuggerarbeidet, ligesom ogsaa en gennemgaaende Dækplade med de 16 massive Bærestene var forandret til en ikke gennemgaaende, og i flere Henseender modificeret saaledes, at den blev svagere.

Forslaget med de fornødne Tegninger skal jeg strax udarbejde, naar man finder Anledning til at indlade sig med mig i denne Henseende, men jeg kan ikke gjøre dette, undtagen med den Reservation, at ved den nye Forpligtelse, jeg da kommer til at indgaae, alt den forrige Contracts Overholdelse fra min Side Betræffende bortfalder, og at jeg altsaa, som Folge heraf, tør betragte de resterende 2000 Rbd. som betryggede for mig; hvorefter jeg for det Tilfælde, Forslaget imod Forventning ikke fandtes hensigtsmæssigt, vil lade mig afforte 1000 Rbd. i mit Tilgodehavende hos Collegiet, og saa være fritaget for alt Videre i denne Sag.

Med Hensyn til Arbejds Udførelse i sin Tid, for at opnaae dette færdigt saa tidligt som muligt, da maa jeg tillade mig at gjøre opmærksom paa det høist nødvendige i, at Bestemmelsen kan tages jo før jo heller, hvorhos jeg dog maa bemærke, at endnu ingen Dag er tabt, men den Erfaring, jeg havde ifjor, har gjort mig det indlysende, at man, for itide at kunne have Materialier paa Stedet, maa i saa Henseende kunne tage sine Forholdsregler meget tidligere end mig blev til Deel i afvigte Foraar, som var sidst i Mai Maaned. Det vanskeligste Material at faae anskaffet er over 100,000 Muursteen, som blive nødvendige. Muurstenenes Anskaffelse blev mig ifjor ved den sene Bestemmelse meget vanskeliggjort, fordi de fleste Beholdninger, da jeg erholdt Approbation, vare bortsolgte, da jeg nemlig ikke, ved de Correspondancer, jeg havde sat mig i, kunde fikke vedkommende Teglværkseiere Leverancen, forinden her var afsluttet Accord med mig om Etablisementets Udførelse, og maatte afvente nye Brændinger til den største Deel af Forbruget, hvilket ikke kan ventes spændt sidst i Mai eller først i Juni Maaned. Ogsaa Tilberedelserne til Arbejdet fordrer en tidlig Bestemmelse, thi Udførelsen af Muurconstructionerne kan ikke foretages med Hurtighed, men der maa baade under Udførelsen og efter Fuldførelsen gives Tid, dels for at Arbejdet kan sætte sig og dels til Lørring, for at samme saavidt som muligt kan consolideres sig i Lighed med det ældre Muurarbejde, og,

da endeel Rebbrydning kommer til at finde Sted, behøves adskillige Forberedelser, som tage Tid. Efter det Anførte vilde en snarlig Bestemmelse ogsaa bidrage til, at Lanterne kunde opsættes betimelig; jeg haaber, at dette saa vilde kunne skee i August Maaned.

Jeg maa endnu forbeholde mig, som jeg antager, i det mindste 3 Uger fra den Dag, Bestemmelsen tages, forinden jeg kan indlevere Projectet. Jeg kjender nemlig kun de Ridser, Taarnet har modtaget, saaledes som de vare efter Lanternens Nedtagelse, da min Muurpolerer forlod Hansholm, men det var jo uueligt at Rygtet havde Ret, som har omtalt Ridserne at være betydeligere end jeg antager *). Det vilde derfor være meget ubetænksomt af mig, at komme frem med Forslaget, forinden jeg for mit Vedkommende havde paalidelig Underretning om, i hvad Tilstand Taarnet nu befindes at være, og jeg agter derfor, hvis Man gaaer ind paa mit Forslag, strax for min Regning at lade min Muurpolerer afgaae

*) Det har siden vist sig, at heri havde Rygtet Ret.

Kjøbenhavn, den 3die Marts 1843.

til Hansholm, for at foretage de Undersøgelser, jeg finder nødvendige. Gik man ind paa Forslaget, og Bestemmelsen blev taget i disse Dage, som jeg anseer for meget nødvendigt, da vilde der jo ingen Tid være tabt for Sagens Anlæggelse, om jeg efter min Polerers Tilbagekomst ikke skulde finde, at Projectet lod sig realisere, hvilket jeg dog i Mellemtiden skal i sin hele Detail gjøre færdigt. Men det vilde blive nødvendigt for mig, at blive nærmere bekendt med Tegningerne af de Taarne, som jeg har tilladt mig at omtale i Slutningen af min Skrivelse til Collegiet af 31te Jan. sidstl., og maatte jeg derfor udbede mig Afgang til at see Tegningerne til saadanne i vedkommende Contoir, for at blive bekendt med disse Taarnes Detailler og Dimensioner.

Idet jeg slutter denne Skrivelse, maa jeg forbeholde mig, at den, i Overensstemmelse med Herr Statsraadens egne Instringer, ansees som udfærdiget, for det Tilfælde, Sag bliver anlagt imod mig. Forresten staaer det Herr Statsraaden frit, at benytte den, som De finder det bedst, til Diemedets Opnaaelse.

Med megen Høilagtelse tegner jeg mig

Deres ærbødige

G. Sibbern.

Litr. F.

Privat-Skrivelse til Kammeradvocaten,

der fulgte med den foranstaaende.

Ved at oversende Deres Høivelbaarenhed vedlagte Forslag, kan jeg ikke tilbageholde den Ytring, at det ret meget skulde være mit Ønske, om dets Indhold maatte være tilfredsstillende i Henseende til det Formaal, som jeg er overbevist om, at Herr Statsraaden deler med mig, nemlig en mindelig Afgjorelse af Sagen. Et Bygningsanliggende af Natur som dette, nemlig sammensat af en fleerartet Detaillmangfoldighed, vilde, frygter jeg, vanskeligt kunne gøres aldeles klart og indlysende for

ikkebygningskyndige Dommere, saa at jeg seer, at Udsættet af en saadan Sag uueligen kan blive tvivlsom og volde mig uforfærdte Betyrninger.

Jeg undlader ikke at tilføie, at jeg er beredt til nærmere at underhandle med Deres Høivelbaarenhed angaaende hvilket som helst Punct, De maatte ønske at tale med mig om, saasnart De derom vil underrette mig.

Kjøbenhavn, den 3die Marts 1843.

Med megen Høilagtelse

Deres ærbødige

G. Sibbern.

Litr. G.

Stevning af 28de Februar 1843.

Niels Nellesmann, Kongl. Majestæts Cancellieraad, Byfoged i Thisted og Herredsfoged i Hillerslev og Hundborg Herreder Gjør vitterligt: at for mig haver ladet andrage Kammeradvocaten, Statsraad Sporøn, Ridder af Dannebrog, hvorledes han paa Embedsvegne og ifølge Ordre fra det Kongelige General-toldkammer og Commerce-Collegium, skal, dog under al fornøden Reservation, og, uden iøvrigt enten at ansee det nævnte Collegium dertil pligtig, eller at ville paabyrde samme en det ei paaliggende Bevisbyrde, finde sig foranlediget til at foranstalte optaget en lovlig Syns- og Skjensforretning over de, ifølge en under 17de og 21de Mai f. A. imellem Collegiet paa den ene og Muurmester Sibbern i Kjøbenhavn paa den anden Side oprettet Contract, af Sidstnævnte opførte Bygninger paa Hansstholmen, for at oplyse disse Bygningers Bessaffenhed og Tilstand i det Hele, hvilken Forretning skal angaae saavel de til Baanings- og Udhuse bestemte Bygninger, som Fyrtaarnet sammesteds, og hvorunder blandt andet agtes oplyst, hvilken Tykkelse Murene have, om Bygningerne ere opførte af forsvarelige Materialier, og iøvrigt saaledes, som den nævnte Contract med tilhørende Tegning og øvrige Documenter bestemmer, om Forbindelsen imellem Stenene navnlig paa Hjørnerne er forsvarelig, om Gvælvingen er rigtig opført, om de Revner, som skulle have vilst sig, maae tilskrives Feil ved Arbejdets Udførelse eller Anbringelsen af den opførte Tømmerconstruction eller hvilke andre Aarsager, og i Almindelighed om og hvorvidt Bestemmelsen

ferne i den meernævnte Contract med tilhørende Tegning og øvrige Documenter ere opfyldte, eller nogen Misligholdelse i saa Henseende fra Muurmester Sibberns Side maatte have fundet Sted, saavelsom i sidste Tilfælde, om Bygningerne og navnlig Fyrtaarns-Bygningen kunde med Forandring forblive staaende, og være svarende til deres Tiemed, eller bør nedbrydes og igjen af nyt opføres i Overensstemmelse med Contracten, og endelig til hvilken Størrelse det Tab og den Skade, der maatte være en Følge af Contractens Misligholdelse, i ethvert Tilfælde maatte kunne ansættes m. v.

Thi bliver herved med lovligt Varsel fornævnte Muurmester Sibbern, boende i Pederhvidfeldtsstræde Nr. 78, B, indstevnet at møde eller møde lade inden Hillerslev og Hundborg Herreders Ret, som holdes paa Raadhuset i Thisted Tirsdagen den 25de April førstkommande, om Formiddagen Kl. 11, for, naar denne Sag vorder paaraabt og foretaget, Documenter at see fremlagte, og høre kyndige og uvillige Mænd udmeldte til at foretage en saadan Forretning som ovennævnt, saavelsom til derefter at overvære Forretningens Afholdelse, og anføre dens Beedigelse m. v., alt til Oplysning i de ovennævnte Henseender, og hvad dermed paa nogen Maade maatte staae i Forbindelse.

Det bemærkes, at Forelæggelse og Lavdag er afføstet ved Forordningen af 3die Juni 1796.

Dette til Bekræftelse under min Haand og Embedssegel.

Thisted, den 28de Februar 1843.

Nellesmann.

(L. S.)

Stevningen blev forkyndt den 6te Marts.

Litr. H.

Skrivelse til General-Toldkammeret af 16de Marts 1843.

Under 3die d. M. tillod jeg mig at forelægge det høie Collegium et Forligsforslag betræffende de Fordringer, Collegiet troer at kunne gjøre paa mig i Anledning af Fyrtaarnsbygningen paa Hansstholm. Paa dette Forslag har jeg ikke havt den Ære at modtage Svar, hvorimod jeg for nogen Tid siden er bleven

indstevnet for Retten i Thisted, for at overvære et Syn og Skøn, Collegiet ifølge Stevningen agter optaget. I Betragtning heraf, samt da hver Dag, der hengaaer, gaaer tabt for dette vigtige Anliggende, har jeg besluttet mig til fra min Side strax at gjøre det Yderste for at bringe denne hele Sag til

Endelighed, idet jeg herved, under al Reservation, tilbyder Collegiet:

at jeg vil lade det hele opbyggede Taarn aldeles nedbryde til sidste Steen, Fundamenterne inclusive, og derefter igjen opføre det nviagtigen efter de Dimensioner og Muurtykkelser, det høie Collegium har gjort Fordring paa, saaledes nemlig, at de i Contracten af 17/21 Mai s. A., dens 1ste Post benyttede Udtryk: "Taarnets nederste, mellemste og øverste Deel", i Overensstemmelse med den af Collegiet brugte Fortolkning, skulle forstaaes alene om den Deel af Taarnet, der er over Jorden, og at de nye Fundamenter erholde en Tykkelse, der staaer i et i Hensyn til Tegningen rigtigt Forhold til Tykkelsen af Murene over Jorden. Jeg skal, naar dette Tilbud antages, strax paabegynde Arbeidet, og udføre samme i nvieste Overensstemmelse med Contracten og den approberede Tegning samt have det færdigt indtil Udgangen af August Maaned d. A.

Ligesom jeg maa ønske, at Arbeidet bliver udført under det strengeste Tilsyn fra Collegiets Side af en Bygningskyndig, saaledes maa jeg og betinge mig,

at denne Tilsynshavende strax og betimeligen fremsætter de Udsættelser, hvortil han maatte finde sig foranlediget, og iligemaade intet Ophold volder ved de Forandringer, hvortil han efter Contractens 3die Post maatte ansee sig berettiget,

hvorhos jeg anseer det for en Selvsølge,

at der i saa Henseende nu alene kan blive Tale om at vælge imellem den approberede Tegnings Forfritter og de Afvigelser, der i forrige Aar bleve gjorte fra denne.

Samtlige deslige Udsættelser eller Forandringer maatte saa betimeligen opgives for min Volerer, der paa mine Begne leder Arbeidet, at han i fornødent Fald kan indhente min Bestemmelse itide.

Fremdeles maatte jeg, for at undgaae Tvivl i Fremtiden, udtrykkelig betinge mig,

at jeg, naar Taarnet er opført i Overensstemmelse med det Foransatte saa vidt, at det er færdigt til Lanternens Opsættelse, da kan paastaae det endeligen afleveret og fra Collegiets Side modtaget, saa at der intet Videre paa ligger mig, end at besørge Lanternens Formuring, og at jeg saa kan fordre mit Tilgodehavende, de resterende 2000 Rbd.; hvorimod Alt, hvad der siden, naar Lanternen og Tjyrapparatet anbringes, maatte foretages eller tilføde, bliver mig uvedkommende, hvorfor jeg navnlig maa frasiige mig alt Ansvar med Hensyn til Taarnets

Hensigtsmæssighed, eftersom jeg er uden Andeel i det for Bygningen forfattede Project.

Det høie Collegium vil erkjende, at jeg her har tilbudt Alt, hvad selv en Dom kunde paalægge mig; og ligesom jeg anseer de Betingelser, jeg for min egen Roligheds Skyld har opstillet, for hjemlede i Contracten, saaledes formener jeg ei heller, at Collegiet vil finde nogen Betænkelse ved at antage dem, da jeg vil komme til at arbejde under umiddelbar Control og selyfølgelig maa staae til Ansvar for Arbeidets Forvarlighed i og for sig. Kom det til Proces, vilde jeg ikke kunne undgaae at fremsætte Indsigelser med Hensyn til en Mængde af de Puncter, som Collegiet har villet gjøre til Gjenstand for det Syn og Skien, hvortil der er stævnet, ligesom det og er saare let tænkeligt, at der fra en af Siderne kunde blive begjært et Overfion. Under disse Forhandlinger, der ifølge deres Natur lettelig drage flere Maaneder hen efter den 25de April d. A., paa hvilken Dag Stevningen falder i Rette, kunde der intet nyt Arbeide begyndes; og Sommeren vilde saaledes lettelig rykke saa vidt frem, at Taarnet iaar ikke vilde blive færdigt. Antages mit Tilbud derimod, og der intet ufornødent Ophold skeer fra den Tilsynshavendes Side eller med Lanternen, vil Taarnet, som ifjor dog alligevel ikke kunde været benyttet, da Lanternen allfor seent ankom, kunne komme i Brug endnu i indeværende Aar.

Da der, forinden Arbeidet kan begyndes, skal tilveiebringes Stillafter og Reisebomme m. v. samt anstafes Muursteen og andre Materialier, er det en Nødvendighed, at jeg ikke bliver opholdt ved det høie Collegii Bestemmelse i Anledning af mit Tilbud. Naar jeg kan foranstalte det Fornødne den 1ste April, kan Stillaftet være tilveiebragt og anbragt ved Maanedens Udgang, og Nedbrydningen være færdig for medio Juni. Bliver Sommeren stormfuld eller fugtig, vil det endog blive mig meget besværligt at have det Hele færdigt til den fastsatte Tid. Men ligesom jeg fra min Side ingen Anstrængelse skal spare for at overvinde alle de Hindringer, som det er mueligt at bekæmpe, saaledes haaber jeg og, at det høie Collegium fatter Nødvendigheden af,

at jeg herved udtrykkelig betinger mit hele Tilbud deraf, at det bliver antaget inden Udgangen af indeværende Maaned. Skulde det ikke blive saaledes antaget, men Sagen komme til Proces, maa jeg forbeholde, at det i Get og Alt ansees som ufkrevet og ikke paa nogen som helst Maade kan benyttes imod mig, i det jeg reserverer min Ret i enhver Henseende og navnlig ikke erkjender den Fortolkning for rigtig, som det høie Collegium har givet Contractens 1ste Post, eller anseer

mig i nogen Henseende ansvarlig for det, man har havt at udsætte paa Taarnet, som det nu er, eller endelig kan frasælbe min Formening med Hensyn til Projectet eller de Forandringer, man har ladet gjøre fra den approberede Tegning.

Kjøbenhavn, den 16de Marts 1843.

Sluttelig giver jeg mig den Frihed at tilføie, at jeg har gjort Kammeradvocaten, Hr. Etatsraad Sporon, bekendt med mit nye Tilbud, hvorefter han har yttret det Ønske, at jeg vilde henvende mig med samme directe til det høie Collegium.

Underdanigst
G. Sibbern.

Litr. I.

Skrivelse fra General-Toldkammerets tredie Section af 18de Marts 1843.

S Anledning af det af Hr. Capitainen under 16de dennes til Collegiet fremsatte Forslag angaaende Ombygningen af Hansetholmens Fyrtaarn, anmodes De om imorgen Formiddag Kl. 9 at indfinde Dem hos Etatsraad, Hofbygmester Koch, for at conferere om denne Sag.

General-Toldkammer- og Commerce-Collegii 3die Section, den 18de Marts 1843.

Garlieb.

Nothe.

Sm.

Litr. K.

Skrivelse til General-Toldkammeret af 28de Marts 1843.

S Forbindelse med min Skrivelse til det høie Collegium af 16de d. M. tillader jeg mig underdanig herved at meddele, at, ihvorvel jeg maa være uvillig til, under Collegiets Paaberaabelse af § 3 i den oprindelige Contract af 17/21de Mai f. A., at foretage, under en ny Opførelse af Hanshed Fyrtaarn, hvilken jeg i fornævnte Skrivelse har tilbudt, væsentlige fra Tegningen afvigende Forandringer, der kunne give det nye Taarn en fra det ældre afvigende Character, saa er jeg dog villig til at foranstalte saadanne Modificationer, som under Byggearbeidet ved den Tilsynsførende maatte skønnes hensigtsmæssige, naar disse ikke ere af ovennævnte Besskaffenhed.

Medens jeg saaledes f. Ex. ikke kan indrømme, at Taarnets Hvide formindskes, at det istedetfor en ottekantet gives en rund Figur, eller at der til den ottekantede paa Polygonens Hjørner anbringes Contraster, at Muurtykkelse bestemmes til en større Tykkelse eller Antal Steen end i Collegiets Skrivelse af 20de Decbr. f. A. er antaget, eller at Lanternen anbringes i en nedbøjet Form, at der indlægges flere Bjælker

eller Bjælkelaag, eller fra disse Ankerforbindelser gjennemgaaende med Forskud udenpaa Taarnet; sauttykker jeg derimod i, f. Ex. at give Hvalvingen den Form, som ansees hensigtsmæssig, istedetfor den, der issor valgtes, eller som Tegningen angiver, ligeledes i at anbringe en Krands eller udveiset Sandsteens Dæsplade paa Lanternens Brystmur, eller i at lade det i Tegningen angivne Trappehus i Forbindelse med Lanternen opføre i Hvide med samme, eller blot opføre samme i Lighed med Hviden af Brystningsmuren, saaledes at Lanternen bliver fri. — Det er derhos en Selvfølge, at jeg sørger for et aldeles solidt og forsvareligt Fundament for Taarnbygningen, og navnlig med forsvarelige i technisk Henseende rigtige Muurtykkelser; under Jorden føres dette ned til den saakaldte Bleg eller faste Grund. Forsaavidt jeg i Medhold af Contracten anvender Steendimensioner, der ere forskellige fra de Hønsborgske, forpligter jeg mig ogsaa til ikke at lade disse afhugge, om end derved noget større Muurtykkelser frembringes, end efter Collegiets fornævnte Brev kunne fordres.

For det Tilfælde, det blev bestemt, at Taarnet skulde ombygges i en anden Character, (hvilket jeg, — efterat jeg i Vinter har havt Leilighed til nærmere at gjøre mig bekendt med slige Fyrtaarnes Beskaffenhed paa andre Steder og de Forbringer, der maae gjøres til deslige for svære Storme og muelige Orkaner udsatte Taarne, hvortil jeg tidligere hverken havde Opfordring eller havde fornødne literaire eller andre Hjælpe-midler, — anseer det for en Samvittighedspligt at tilraade) da, hvad enten Plan eller Tegninger hertil fremkom fra en anden Haand, eller det overdroges mig at fremkomme med Plan og Tegninger, f. Ex. i en rund Form, som er den stærkeste, enten inclineret eller lodret, med tilhørende Beregning

Kjøbenhavn, den 28de Marts 1843.

saaledes affattet, at Beregningen erkjendtes for moderat og billig, da skulde jeg være villig til at lade mig decourtere 1500 Rbd. Taarnets Ombygning vil for mig andrage circa 3000 Rbd., og jeg maa formene, naar Collegiet saaledes kom til at bære det Halve af denne Sum, og jeg, som anført, det Halve, vilde det, under de forskjellige Meninger om, hvorledes Contracten skal forstaaes m. m., ansees for et passende Tilbud fra min Side.

Jeg tillader mig sluttelig at tilføie, at, endskiøndt hver Dag, som vindes for Arbeidet er af Vigtighed, saa staaer jeg dog ved mine i Skrivelse af 16de dennes saavelsom i nærværende Skrivelse gjorte Tilbud, naar ifkun Resolution maatte kunde falde forinden den 8de April.

Underdanigst

G. Sibbern.

Litr. L.

Gjenpart af det Kongelige Generaltoldkammer og Commerce-Collegii Skrivelse til Kammeradvocaten af 4de April 1843.

(Meddeelt og verificeret af Kammeradvocaten.)

Med at tilstille Hr. Statsraaden vedlagte Skrivelser af 28de f. M. fra Capitain og Muurmester Sibbern, og af Gaars Dato fra Statsraad Koch,*) betræffende Hantsholm Fyr tilligemed en Afskrift af Collegiets Skrivelse af 30te f. M. til Stidsnævnte, saa og den om bemeldte Fyretablissemments Ophørelse afsluttede Contract med Tegning, skulde man ikke at undlade at meddele, at de Tilbud Captain Sibbern har gjort i formeldte Skrivelse, vel forekomme Collegiet at afgive nogen Basis for videre Underhandling til Sagens mindelige Afgjørelse. Men da han i de mundtlige Conferencer, som ere blevne afholdte med ham, har yttret for Collegiet, at han ikke i nogen Henseende vilde indrømme videre Forandringer under Bygningsarbeidets Udførelse end dem, han har angivet i Skrivelse af 28de f. M., og at han ikke vil underkaste sig Contractens § 3 i det Omfang, sammes Udtryk indeholde, skulde Collegiet have Betænkelse ved

at gaae ind paa de gjorte Tilbud, eftersom man anseer det for uomgiængeligt nødvendigt, at, om endogaa Fyrtaarnets Character efter Tegningen bibeholdes, den Berettigelse til at foretage hensigtsmæssige og nødvendige Forandringer under Bygningsarbeidet, som Contractens § 3 hjemler, bevares uformindsket.

I det man derfor ubbejder sig, at Hr. Statsraaden vilde underrette Captain Sibbern om, at Collegiet ikke seer sig istand til at gaae ind paa de af ham gjorte Tilbud, saafremt han ikke indrømmer en uforbeholden Anvendelse af Contractens § 3 under Bygningsarbeidet, maa man anmode dem om, forsaavidt Captain Sibbern ikke skulde ville modificere sine Anskuelser, at give Synsforretningen videre Fremme, til hvilken Ende den under 16de f. M. fremsendte Stævning følger herved tilbage.

Forsaavidt det skulde vise sig nødvendigt at fremme Forretningen, ubbejder man sig herom underrettet, for at det Fornødne kan foranstaltes med Hensyn til Valget af den Bygningskyndige, hvis Nærværelse paa Collegiets Begne vilde udtræves ved Forretningen.

*) Denne Hr. Statsraad Kochs Skrivelse har jeg ligesaa lidet faaet at see, som nogen af alle hans øvrige Skrivelser.

Litr. M.

Skrivelse til Generaltoldkammeret af 8de April 1843.

Af Hr. Statsraad Sporon, som Kammeradvocat, er mig bleven meddeelt en Skrivelse til ham fra det høie kongelige Generaltoldkammer- og Commerce-Collegium af 4de April d. A., ifølge hvilken der ønskes, at jeg vilde afgive Erklæring over, hvorvidt jeg vilde indrømme, at den forrige Contract § 3 maatte blive staaende ved Magt, hvilket jeg forstaaer saaledes: hvorvidt jeg vil findes villig til i den Overenskomst, som nu skal oprettes imellem mig og Collegiet, at indrømme, at en Bestemmelse optages af samme Tendents, som den forrige Contracts § 3, men med en ganske anden Bestemthed og Nøiagtighed. Min Erklæring er da følgende, hvis hele Indhold jeg beder, at der af det høie Collegium maa værdiges Opmærksomhed.

Da jeg — nærmest og først for at drive Sagen frem — i min Skrivelse af 16de f. M. gjorde mit Tilbud om at bygge Taarnet om, var min nærmeste Hovedhensigt den, at fremkalde den Anerkjendelse fra min Contraparters Side, at man aldeles ikke kunde være tjent med, at der paa Hantsholmen af mig opreistes et Fyrtaarn aldeles saaledes, som det nu vilde staaet paa Hantsholmen, dersom det i Ret og Alt, i Henseende til Muurtykkelse, Fundamentets Dybde m. M., var af mig bleven opført i Overensstemmelse med Collegiets nuværende Fortolkning af den desværre saa lidet nøiagtigt affattede Contract. Jeg maatte da tillige antage, at denne Anerkjendelse vilde blive Basis for mine Underhandlinger med Collegiet, og at det, som følge heraf, vilde blive erkjendt, at, naar mit Tilbud ei ligefrem kunde antages, saa kunde det eiheller med Ret og Villighed forlanges, at jeg da skulde opføre den samme Sum, som jeg vilde komme til at opføre, dersom jeg simpelthen var kommen til at bygge Taarnet om, men saa ogsaa havde vundet det Gode, at min Andeel i denne ubehagelige Sag reent og aldeles var bleven holdt adskilt fra Det, som ei vedkom mig.

Bemeldte Anerkjendelse har jeg, som jeg ventede det, modtaget. Den ligger aabenbar udtalt i og ligger til Grund for de med mig indledede Underhandlinger, og er Marsag i, at ikke allerede nu alle Foranstaltninger til Tilbudets Opfyldelse fra min Side ere i fuld Gang, hvorved samme nu mueligen vil blive mig byrere. Imidlertid seer jeg nok, at det enten ikke vil lykkes mig at kunne gjøre Villigheden af hiin i mine Tanter simple Folge af denne Anerkjendelse indlysende for mine Contraparter, eller ogsaa, at der maae finde Forhold Sted, som

hindre Opfyldelsen af denne Villighed. Jeg vil da — deels med Hensyn til, at jeg ikke kan ønske at komme til et Brud enten med Collegiet, for hvilket jeg har havt mangt et Arbejde at udføre, eller med dets Bygmester Hr. Statsraad Koch, med hvem jeg fra min Ungdom indtil nu bestandig har staaet i gode Forhold, samt tillige med Hensyn til det Uvise i Udsalget af en Sag, der angaaende tekniske Gjenstande skal føres for de ordinære Domstole — erklære, at, ligesom jeg allerede har viist mig villig til adskillige Indrømmelser, saa vil jeg ogsaa gaae ind paa Collegiets nuværende forommeldte Ønske angaaende den forrige Contracts § 3, nemlig saaledes:

1) at der, i Overensstemmelse med Hr. Statsraad Kochs egne Øttringer, ikke fordres nogen Forandring i Henseende til Taarnets udvendige Character og Form, saa at det i sin Heelhed udvortes beholder sin nuværende Stikkelse i Henseende til Høide, Figur, med Mere, allene med Undtagelse af Lanternens Sænkelse, og at jeg altsaa ikke kommer ind i alle de Vidtloftigheder og muelige Stridigheder, som i Henseende til Mellemregningen imellem Collegiet og mig angaaende Betalingen for Forandringerne maatte kunne opstaae.

2) I Henseende til de indvendige Constructioner, som maatte ønskes, og Taarnets deraf følgende Forandring og større Styrkelse, forpligter jeg mig til

a) at opføre Taarnet, i Henseende til Fundamentet, fra den saakaldte Bleg af, forudsat, at der er en saadan, og at man ikke ved Gravning støder paa usformedede Abnormiteter, og med den Reservation, at, dersom Blegen skulde ligge mere end 5 à 6 Alen dybt, Befæstningen erstattes mig;

b) at opføre Fundamentet fra Grundstenen i 2de Tykkelser, den nederste 1 Steen, den næste $\frac{1}{2}$ Steen tykkere end Taarnets nederste Etage efter Collegiets Skrivelse af 20de Decbr. f. A. er antaget, nemlig 4 Steen eller 36 Tom., samt iøvrigt Muurtykkelserne overensstemmende med den nævnte Skrivelse;

c) fremdeles indrømmer jeg, at flere Bjelkelag indlægges med forandret Construction samt med Jernankere, der dog, ifølge Hr. Statsraad Kochs egne Øttringer, ei skulle være gennemgaaende, altsaa ei med Forskud udenpaa Taarnet. *)

*) Det maa bemærkes, at det hele i denne Skrivelse gjorte Tilbud ikke blev antaget.

- d) ligeledes indrømmer jeg, at Hvæbningen gives den Form, som ansees hensigtsmæssig istedetfor baade den, der isfor valgtes, og den som Tegningen angiver.
- e) at Lanterne, som foranset, anbringes i nedsaet Form, samt at der anbringes en Krands eller udsaet Sandstens Dæklade paa Lanternens Brystmur, og at det i Tegningen angivne Trappehus i Forbindelse med Lanterne opfores enten i Hvide med denne eller i Lighed med Hviden af Brystningsmuren, saaledes at Lanterne bliver fri;
- f) ogsaa indrømmer jeg, at under Arbejdets Udførelse en eller anden mindre væsentlig ubetydelig indvendig Forandring finder Sted, idet den Forudsætning lægges til Grund, at de betydeligere og væsentligere Forandringer i Contracten (nemlig den nye Contract, som nu skal oprettes) ere opførte;
- g) endelig udbetinger jeg mig, at der tilskrives mig en tilstrækkelig anstændig og god Betaling for Alt, hvad jeg, betræffende Det, som under Litr. a, samt Litr. b, c, d, e og f er anført, kan fordrø Betaling for, saavel med Hensyn til dets Anskaffelse, som med Hensyn til dets Anbringelse; samt at der ved opstaaende Spørgsmaal om, hvad der skal betales mig, hvad ikke, ei lægges no-

Kjøbenhavn, den 8de April 1843.

gen mig disfavorabel Forudsætning til Grund. *) Ligeledes udbetinger jeg mig, i Genhold til min Skrivelse af 16de f. M., at der gives den Tilsynshavende en saadan Instruction, at der ved ingen Deel af Arbeidet bagefter kan reises nogen Tvivl om, om Noget, han upaatalt har ladet skee, skulde være i Overensstemmelse med Contracten, eller ei.

Jeg fortrøster mig til, at ved den Overenskomst, som skal oprettes imellem Collegiet og mig, Hans Høvelbaarenhed Hr. Kammerdirectøren vil drage Omsorg for, at alle Overenskomstens Puncter affattes saaledes, ogsaa med Hensyn til mit Liv, at mine juridiske Consulenter ei skulle kunne forvolde noget Dyhold ved den nye Contracts endelige Afsluttelse; thi hver Dag er af Vigtighed.

Jeg anseer det ogsaa for afgjort, at den hele til mig udstedte Stevning bortfalder, da det paataente Syn vilde volde mig en Udgift og et Tidsspilde, som jeg derpaa ei kan anvende, (ikke at tale om et uueligt Oversyn), idet jeg tværtimod inden den 25de April maa have mine Foranstaltninger paabegyndte og mine Folk i Arbeide.

*) Igjennem det her Anførte vilde jeg bane mig Vej til at faae tilskrevet mig en passende Godtgjørelse for mine Concessioner; idet jeg bestandig forudsatte, at man onskede Mere, end Contracten af 17/21 Mai 1842 kunde hjemle Met til; men Svaret lyder vistnok ikke paa Mere. (Sfr. iøvrigt Noten Pag. XXXIX.

Underdanigst
G. Sibbern.

Litr. N.

Gjenpart af det Kongelige Generaltoldkammer- og Commerce-Collegii Skrivelse til Kammeradvocaten af 8de April 1843.

(Meddeelt og verificeret af Kammeradvocaten.)

S Forbindelse med Collegiets Skrivelse af 4de d. M. undlade vi ikke hermed at tilstille Hr. Etatsraaden vedlagte idag modtagne Skrivelse fra Muurmester, Capitain Sibbern, i hvilken han fremsetter adskillige nærmere Betingelser, under hvilke han vil forpligte sig til at opføre et nyt Taarn paa Hantsholmen.

Collegiet skulde i den Anledning tjenstlig anmode Hr. Etatsraaden om behagelig at ville meddele Capitain Sibbern, at man ikke kan fravige den i Collegiets ovennævnte Skrivelse til Dem udtalte Fordring, nemlig at Syrttaarnet ved Hr. Sibbern opfores efter den vedtagne Tegning og overensstemmende med Contracten af 17/21 Mai f. A., navnlig dennes § 3.

Heraf vil følge, at Collegiet bliver pligtig at give særskilt Godtgjørelse til Hr. Sibbern for saadant Arbeide og Material-

tillæg, som Collegiets Tilsynsfører under Arbeidet maatte forlange udenfor Tegningen, hvilken Erstatning bestemmes efter billig Regning eller i alt Fald ved Taxation af uvillige Mænd. Collegiet vil derhos, naagt det er Entreprenørens Pligt paa sin Beføstning at sørge for aldeles forsvarligt Fundament, indrømme, at der, hvis detses Lægning i en større Dybde under Jordens Overflade, end Tegningen angiver, skulde blive fornøden, gives Erstatning for, hvad Grundlægningen herved vil koste mere.

Indgaaer Capitain Sibbern paa denne Fordring af Collegiet, bliver ingen yderligere Tillægscontract fornøden. Antages samme ikke, maa man gjentage Anmodningen til Hr. Etatsraaden om at give Synsforretningen Fremme.

Sagens Bilag følge hermed tilbage.

Litr. O.

Skrivelse til Generaltoldkammeret af 10de April 1843.

Gjennem Kammeradvocaten Hr. Etatsraad Sporon har jeg havt den Ære at modtage det høie Collegii Skrivelse af 8de d. M., hvilken jeg i Overensstemmelse med Hr. Etatsraad Sporons mig tilkjendegivne Ønske og for at spare Tid tillader mig at besvare directe.

Jeg er villig til i det Hele at gaae ind paa Collegiets i nysnævnte Skrivelse udtalte Tilbud, naar det blot i den nye Contract, jeg maa ansee det for en Selvfølge, at der bliver opsat, kan blive udtrykkelig stipuleret:

- a) at der skal gives den Tilsynshavende en saadan Instruction, at der ikke bagefter kan ved nogen Deel af Arbeidet reises

Tvivl om, hvorvidt Roget, han upaataalt har ladet passere, skulde være i Overensstemmelse med Contracten eller ikke, og

- b) at jeg, naar Taarnet er færdigt til Lanternens Anbringelse, da kan paastaae det endeligen afleveret og fra Collegiets Side modtaget, saa at der intet Videre paaligger mig end at besørge Lanternens Formuring.

Disse Betingelser haaber jeg antagne senest to Timer før den jydsk Postis Afgang imorgen, da jeg i modsat Fald seer mig i den Nødvendighed at lade min Sag afhænge af Domstolens Afgjørelse.

Kjøbenhavn, den 10de April 1843.

Underdanigst
G. Sibbern.

Litr. P.

Generaltoldkammerets Skrivelse af 11te April 1843.

Anledning af Hr. Capitainens Skrivelse af Gaars Dato, betræffende Hansholm Fyrtaarn, undlader Collegiet ikke at meddele, at man herved modtager det af Dem gjorte Tilbud, hvorhos man maa tilføie, at ifølge Collegiets Skrivelse af 8de d. M. vil Contracten af 17/21 Mai f. A. forblive i Kraft, men at man iøvrigt overensstemmende med, hvad De har ønsket udtrykkelig stipuleret, er villig til i Tillægs-Bestemmelser,

der kunde tilføies hiin Contract til Forebyggelse af alle Tvivl og Uvisheder, at optage de af Dem fremhævede Puncter.

Bed at meddele Dem denne foreløbige Underretning, maa man bemærke, at Udkastet til fornævnte Tillægs-Bestemmelser snarest skal blive Dem tilstillet til Gjennemsyn, og at Kammeradvocaten under Dags Dato er notificeret det Fornødne i Anledning af denne Sagens mindelige Afgjørelse.

Generaltoldkammer- og Commerce-Collegium, den 11te April 1843.

Bluhme.

Garlieb.

Warnstedt.
Committ.

Sponneck.
Committ.

Wiehe.

Litr. Q.

Skrivelse fra Hr. Kammeradvocaten af 24de April 1843.

Bedlagt giver jeg mig den Frihed at tilstille Hr. Capitainen et mig fra det Kongelige General-Toldkammer- og Commerce-Collegium tilsendt Udkast til de Tillægsbestemmelser, som ville være at føie til den under 17/21 Mai f. M. om Fyretablisementet

paa Hantsholm oprettede Contract; og tillader jeg mig derhos at udbede mig, at D. B., naar dette Udkast er af Dem underskrevet, vilde remittere mig samme, for at det ligeledes kan blive forsynet med Collegiets Underskrift.

Kjøbenhavn, den 24de April 1843.

Sporon.

Litr. R.

Concept til Tillægsbestemmelser til Contracten af 17/21 Mai 1842 angaaende Opførelsen af Bygninger til et Fyretablisement paa Hantsholm.

(Dette Forslag blev af mig ei antaget.)

Da den ifølge forestaaende Contract i Løbet af 1842 paa Hantsholmen opførte egentlige Fyrtårnsbygning paa Grund af indtraadt Meningsforskjellighed om dens contractmæssige Opførelse ikke er foranstaltet besigtiget og afleveret, har undertegnede Entrepreneur Sibbern, under de desangaaende førte Forhandlinger, navnlig ved min Skrivelse til det Kongl. General-toldkammer- og Commerce-Collegium af 10de d. M. og i Henshold til Collegiets Skrivelser af 8de og 11te d. M., forpligtet mig, ligesom jeg herved gjentagende forpligter mig til, for den mig ifølge forestaaende Contract deels udbetalte deels endnu tilkommende Betaling, efterat have nedbrudt den opførte Fyrtårnsbygning, dens Fundamenter incl., at opføre fra Grunden af et nyt Fyrtårn, overensstemmende med meerbemeldte Contract og den til samme hørende Tegning og Overslag. For nu at forebygge lignende Meningsforskjellighed om visse Puncter i Contracten, som under de førte Forhandlinger har viist sig imellem Contrahenterne, tilføies her følgende oplysende Bemærkninger:

a) Det er, i Henshold til det Contracten under Litr. A. vedhæftede Bilag, en Selvfølge, at jeg, Sibbern, sørger for et aldeles solid og forsvaerligt Fundament for Tårnbygningen og navnlig med forsvaerlige i technisk Henseende rigtige Muurtykkelser under Jorden fører dette ned til den saakaldte "Bleg", saafremt en saadan findes i Byggeplads-

fens Grund, eller i al Fald til fast Grund af tilstrækkelig Styrke.

Collegiet indrømmer dog derhos, at der, hvis Fundamentets Lægning i en større Dybde under Jordens Overflade end Tegningen angiver, skulde blive fornøden, gives Entrepreneur en Erstatning for hvad Grundlægningen herved vil koste mere.

b) ad Contracten § 1. De Muurtykkelser, som i denne § ere angivne, angaa ikke Fundamentet, men alene Fyrtårnets over Jordens Overflade værende Dele.

Forsaavidt jeg Sibbern, i Medhold af Contracten, anvender Muursteen, der i Henseende til Dimensioner ere forskjellige fra de flensborgske, forpligter jeg mig til, ikke at lade hine afhugge, om end derved noget større Muurtykkelser frembringes, end efter Contracten kunde fordres.

c) ad § 3. Collegiet anerkjender det som en ligefrem Følge af denne §, at de Forandringer enten indvendig eller udvendig ved Tårnbygningen, hvilke under Arbeidet af Collegiet eller dets Tilsyn fordres foretagne, som hensigtsmæssige eller nødvendige, og som derfor Entrepreneur er pligtig at udføre, skulde, saafremt nogen væsentlig Udgiftsforøgelse i Arbeidsløn eller Materialier derved paa drages Entrepreneur, for denne medføre Ret til Erstatning af saadan Udgiftsforøgelse efter billig Regning, eller om fornødent, efter Taxation af uwillige Mand.

Forøvrigt er Collegiet fundet*) at meddele sammes Tilfynsfører saadan Instruction, at han derved sættes istand til, i betimelig Tid at underrette Entreprenuren om alle deslige Forandringer og derhos paa Stedet at antage succesfulde Arbejder som forsvarlige, eller, dersom hans Anviisninger ikke af Entreprenuren eller dennes Folk paaagtes, da at cassere og i fornødent Fald standse Arbejdet og derover til Collegiet indberette.

- d) ad § 5 & 6. De heri fastsatte Tidsbestemmelser vedtages som gjældende for indeværende Aar, hvorfor jeg, Sibbern, vil bestræbe mig for, at Taarnet, om mueligt, skal være

*) Disse Ord forbreedes naturligvis, da det her gjaldt en formelig Contract, ombyttede med andre. I de endeligen vedtagne Tillægsbestemmelser (see Litr. Y) vil man i Stedet for dem finde andre, som vel just ei ere aldeles tilstrækkelige, men dog sandtes antagelige.

saaledes færdigt til Midten af August, at Fyrlanteren med Apparater da kan anbringes.

Naar Taarnet saaledes er færdigt til Lanternens og Apparatets Anbringelse, skal Entreprenuren være berettiget til at paastaae det endelig besigtiget paa den i § 6 fastsatte Maade, afleveret og fra Collegiets Side modtaget, dog at Lanternens og Apparatets Anbringelse og forsvarlige Formuring derefter paaligger ham, inden det endnu skyldige Restbeløb kan fordres udbetalt.

Jeg Sibbern lover derfor, at jeg bona fide vil drage Omsorg for Arbejdets forsvarlige Udførelse i enhver navnlig Henseende ved kyndige og paalidelige Folk.

Forøvrigt bliver Contracten af 17/21 Mai f. A. med de i det Foregaaende nævnte Modificationer og nærmere Bestemmelser i ethvert Tilfælde forpligtende for begge Parter.

Litr. S.

Skrivelse til Hr. Kammeradvocaten af 27de April 1843.

Den 25de d. M. har jeg med Deres Høvelbaarenheds meget ærede Skrivelse af 21de næstforhen modtaget et Udkast til endeel Tillægsbestemmelser til Contracten af 17/21 Mai f. A. angaaende Opførelsen af Fyrtaarnet paa Høstholm. Forinden jeg kan antage disse Tillægsbestemmelser, maa jeg tillade mig at bede følgende Bemærkninger med Hensyn til samme tage til Følge.

I Posten Litr. a forekommer den Passus, at jeg skal opføre Fundamenterne med forsvarlige, "i technisk Henseende rigtige" Muurtykkelser under Jorden. De udtværede Udtryk ere, naar det gjælder en formelig Contract, for ubestemte og give for megen Anledning til nye Meningsforskjelle, til at jeg efter den Erfaring, jeg har gjort, tør lade dem usforandrede*). En saadan Ubestemtighed er ei heller i mindste Maade nødvendig, eftersom det, naar Taarnets Muurtykkelser over Jorden, saavel som dets Hvide og de øvrige locale Forhold, ere givne, ligesaa sikkert nu, ved Contractens Oprettelse, som om saa Uger under Arbejdets Udførelse, lader sig bestemme, hvilke der ere

de i technisk Henseende rigtige Muurtykkelser for Fundamenterne. Ifølge Tegningen skal Fundamentet fra Grundstenen af lægges i tre forskjellige Tykkelser, nemlig respective med $5\frac{1}{2}$, 5 og $4\frac{1}{2}$ Sten efter Flensborger Steens Længde, men jeg maa andrage paa at denne Bestemmelse udtrykkelig optages i Tillægscontracten, og maa i alt Fald insistere paa, at der navnlig gives bestemte Maal for Fundamentet, ligesom der i Collegiets Skrivelse af 20de December f. A. angaves for Taarnet over Jorden.

I Posten Litr. c gjøres Tillæg til Hovedcontractens § 3, med Hensyn til hvilken jeg stedse har havt særdeles megen Betænkelse, da den lader min Medcontractant Veien aaben til i alt Fald at paastaae saadanne Forandringer og Afvigelser, at jeg hverken kan beregne Materialier eller Arbeidskraft med nogen tilstrækkelig Sikkerhed, hvorpaa der dog ligger saa særdeles megen Vægt, naar man arbejder paa et saa fraliggende Sted som Høstholmen. Da det endnu ikke er mig tilstrækkelig klart, om Generaltoldkammeret anseer sig befriet til at fordre det nye Taarn opført i en anden Form, end Tegningen antyder, eller med andre Muurtykkelser, end de, som ommeldes i Contractens § 1 og Tillægsbestemmelsernes Litr. h, med andre Ord om man tillægger Contractens § 3 saa vidt et Omfang, at Bestemmelserne i § 1 og 2 ved den muligen

*) Jeg har senere kunnet berolige mig angaaende dette Punkt, da det dels blev den Tilfynshavendes Sag at iagttage det Fornødne i saa Henseende, dels den oprindelige Tegning, som fulgte med Contracten, jo kunde afgive en Regel; thi det maatte dog antages, at Hr. Statsraad Koch havde ladet den forfattede technisk rigtig.

kunde enten aldeles frafaldes, eller dog forandres, kan jeg ikke undlade paa det Stærkeste at gjøre opmærksom paa, at det dog nu maa blive givet tilkjende, hvad der er Collegiets Mening, og at, saafremt man virkelig vilde forbeholde sig Ret til at lade Taarnet opføre i anden Form eller med andre Muurtykkelser, end Contracten og Tegningen tilholde, at der da forfættes en heel nye Contract med Tegning, Beregning og Overslag, hvori det Fornødne i saa Henseende kan faae sin vedkommende Bestemmelse. En Contract, som hjemler den ene Contractant Ret til at fravige Contracten i det Væsentlige, er efter mit Skjøn endog mere farefuld, end total Mangel af Contract, og Skjøndt jeg troer, at Concepten, saaledes som den lyder, især da den træder frem som blot indeholdende Tillægsbestemmelser til den forrige Contract, affjærer den omtalte Ret, *) maa jeg dog holde paa, at Spørgsmaalet med rene Ord afgjøres.

Slutningen af Tillægsbestemmelsernes Litr. c er uden tvivl paatænkt at skulle tilsvare den i min Skrivelse af 10de d. M. under Litr. a stipulerede Betingelse for at gaae ind paa Generaltoldkammerets Skrivelse af 8de næstforhen. Men jeg savner den Bestemthed i Collegiets Forpligtelser og i min Retsstilling til dette, hvori jeg netop har troet at burde søge min Betryggelse.

*) Disse Ord bedes bemærke, da ogsaa de kunne afgive et Beviis for, at Collegiets Bygmester ei var berettiget til at føre tykkere Mure op, end Contracten af 1842 bestemte; thi, naar her udtrykkelig tilkjendegives, at jeg antog, at Concepten affjære en saadan Ret, og nu en saadan Ret i de endeligen affattede Bestemmelser ei udtrykkelig stipuleredes (hverimod jeg i saa Fald naturligviis vilde have protesteret), saa maa det vel antages at den hverken forlangtes eller statueredes. Havde en saadan været paatænkt, vilde det jo været mod al saakaldet bona fides, ei at omtale denne Sag med et eneste Ord.

Kjøbenhavn, den 27de April 1843.

Jeg maa derfor i Genhold til Collegiets Skrivelse til mig af 11te d. M. insistere paa, at min Skrivelse af 10de d. M. i Henseende til den sidste Deel af Tillægsbestemmelsernes Litr. c bliver tagen nærmere til Følge, saa at det kommer til at hedde omtrent saaledes: "Forøvrigt har Collegiet at meddele den Tilfynshavende en saadan Instruction, at han derved sættes i Stand til i betimelig Tid at underrette Entreprenuren om alle deslige Forandringer og derhos til paa Stedet successive enten at antage Arbeidet som forsvareligt, eller, dersom hans Anviisninger ikke paaagtes af Entreprenuren eller dennes Folk, da strax enten at cashere eller og i fornødent Fald standse Arbeidet, og indbetale derom til Collegiet, hvoraf følger, at der ikke med Hensyn til nogen Deel af Arbeidet, som er bleven færdig uden Paatale af den Tilfynshavende, kan reises nogen Anse over, at det ikke skulde være overensstemmende med Contracten."

Endelig maatte jeg andrage paa, at der i Tillægsbestemmelserne indføres en vis Tid, inden hvilken Lanterne og Apparatet skulle være tilstede til Formuring, da det er en Selsfølge, at jeg dels ikke kan ansee mig forpligtet til at vente med dette Arbeides Udførelse, og selgelig med Udbetalingen af det mig tilkommende Restbeløb, til næste Aar, dels ikke kan indstaae for forsvarelig Formuring, hvis hine Gjenstande ikke maatte være tilstede paa den Tid, da Formuringen meest passende kan og bør skee.

Jeg formener, at Collegiet burde være pligtig at levere Lanterne med Apparatet fuldfærdig til Formuring ved Udgangen af August Maaned d. A.

Disse mine Bemærkninger beder jeg Deres Høvelbaarnhed at ville behageligt forelægge Generaltoldkammeret.

Det mig tilfillede Udskift følger herhos tilbage.

Erhødigst
G. Sibbern.

Litr. T.

Skrivelse til Generaltoldkammeret af 28de April 1843.

Efterat have modtaget det høie Collegii Skrivelse af 11te dennes har jeg strax truffet de fornødne Foranstaltninger til Affendelsen af de fornødne Folk saavelsom Stillaage og øvrige Requisite til Hansholmen. Skipper Krogh af Thisted er afskilet hermed den 23de dennes om Morgen, med gunstig Vind, og da hans Bartoi er sladdbundet, haaber jeg, naar ikke altfor lavt Vande

med den vedblivende østlige Vind er indtruffet, at han alt er eller snart kan være i Thisted. Forhaabentlig vil saa, efterat Alt er udført og Stillaagerne opsatte, Taarnets Rebbrydning kunne paabegyndes senest 8 à 10 Dage inde i Mai Maaned.

For det Tilfælde, at den Bygningskyndige, som bliver ansat som Tilfynshavende under Byggearbeidet, mueligviis ikke

kommer til Hansholm under Redbrydningen, maatte jeg udbede mig den Gunst, at det maatte overdrages Fyrinspecteur Wörmer, som jo er en intelligent Mand, under Redbrydningen at give Agt paa, om ikke gode Bygningsmaterialier ere blevne anvendte.

Da det har været mig formeent, under den skriftlige Forhandling imellem det høie Collegium og mig, angaaende de Misligheder, der indtraf ved Hansholm Fyrtaarn under Lanternens Opsætning, at erholde noget af de Documenter, som i saa Henseende ere fremkomne, kjender jeg, med Undtagelse af Hovedanken, nemlig Muurtyffelserne, som er udtalt i Collegiets Skrivelse til mig af 20de December f. A., ikkun de øvrige Anker tilfældigvis. De, jeg kjender, maatte det være mig tilladt herved at møde.

Først er det bleven sagt, at der til Muurarbeidet skulde være anvendt Flint og Steen fra Stranden. Til Taarnets Grundlagning er anvendt store flækkede Kampesteen fra circa 1½ til 2 Alens Længde og derover, samt 12 à 18 Tommers Bredde, de største, som i nogle Miles Omegn vare at faae, og som udslækkes og sælges pr. Alen, da der i Thisted og Omegn er stor Mangel paa Graasteen. De Huller og Abninger, som dannes ved at henlægge Grundsteen, udslaaes heri Staden med gamle Muursteen, for at erholde en jevn Flade til at begrunde Bygningsarbeidet paa. Hertil er ved Taarnet anvendt Flint og Steen fra Stranden, og jeg maa formene, at dette giver en nok saa god Udfyldning, som den anførte.

For det Andet: at Fundamentet ikke er anlagt saa dybt, som Tegningen tilføjer. I et af Concepterne til Bygningscontracten havde jeg tilføjet, at, naar det ved Gravning skulde vise sig, at der maatte behøves Elyngværk, da maatte sammes Bekostning være mig uvedkommende; men dette blev udslettet med den Bemærkning, at der maatte bygges, naar fast Grund havde. Da denne fandtes, og da det bragtes i Erfaring, at endeel dybere nede vilde man støde paa Sand, havde man al Anledning til at begynde paa den faste Grund, saaledes som man gjør ved ethvert andet Bygningsarbejde. Det er ligefrem, at, havde man dengang kjendt eller vidst, at til en vis Dybde den saakaldte Bleg vilde findes, da vilde det have været utilgiveligt, at man ikke var gaaet dybere, for at spare nogle Tusinde Muursteen; men hverken ved Tegning eller Overslag var taget Hensyn til nogen Bleg, da de i saa Henseende bestaaende Naturforhold ikke vare bekendte. *)

*) Collegiet saavel som dets Bygmester kjendte dem lige saa lidt som jeg. Det var først ved Hr. Kammerdirecteur Bluhme, der havde været Stiftamtmand i Aalborg Stift, at vi fik Underretning om disse Naturforhold.

For det Tredie: at ingen Jernankere ere paanagiede Bjelkerne i Taarnet, samt at nogle Jernankere ere tilbageførte.

Til Taarnet er i den Contracten vedhæftede Beregning anført: Muurankere 16 Stk.

og til Bygningen: Muurankere 24 —

Salt 40 Stk.

Hersfra har jeg affendt 42 —

Da Skipperen ikke var fremkommen med Ankerne, da de skulde anvendes, blev *)

i Thisted bestilt og dersfra leveret . . . 33 —

Altfaa i Alt 75 Stk.

Til Bygningen er forbrugt 56 —

mig tilbageendt 19 Stk.

Endskjøndt der, for at fremme Arbeidet, af Polererens tidligere var bestilt Ankere i Thisted, end hersfra var fremkommen, og endskjøndt flere vare anvendte til Bygningerne, end i Beregningen var anført til hele Etablissementet, har jeg dog, efterat jeg har bragt i Erfaring, at den Anke var fremført, at ingen Ankere fandtes paanaglet Bjelkerne i Taarnet, bebreidet ham, at han ikke har benyttet de Ankere, han havde, endskjøndt jeg har maattet indrømme hans Bemærkning, at han indsaae de almindelige smaae Ankere, — samtlige i Overslaget anførte Ankere vare af de ordinære smaae; af saadanne store Ankere, som der senere har været Tale om, var intet opført i Overslaget — paanagiede Bjelkerne, der gik langt ind i Muren, ingen Nytte kunne bewirke. Da Murene paa de Steder, hvor Bjelkelagene ligge, ikke i mindste Maade have givet sig, eller havt Ridsler, er det ogsaa derved godtgjort, at det Intet har influeret paa Taarnet, at hine Ankere ikke vare anvendte.

For det Fjerde: Endvidere er det omtalt, at Bjelkerne ikke skulle have den rigtige Tykkelse. Dette kan dog vel kun være meent om det Bjelkeværk, som blev anbragt ovenpaa Hvalvingen; men det maa bemærkes, at Bestemmelsen om, at et saadant skulde anbringes, blev taget derovre under Arbeidet, og at som Følge heraf Materialierne maatte tages fra Thisted, af hvad der kunde faaes, da Tiden var for kort til, at de hersfra kunde oversendes.

Saavidt mig bekendt, har Hans Høivelbaarenhed Hr. Amtmand Rosenfranz paa en Inspectionsreise været ved Taarnet, og antager jeg, at Han er bekendt med de anførte Anker. Collegiet vilde vise mig en særdeles Gunst ved at meddele Hans Høivelbaarenhed mine Modbemærkninger. Ligeledes ønskede jeg dem meddeelte Hr. Etatsraad Koch.

*) Paa mine Begne og paa min Bekostning, ligesom de affendte 42.

Sluttelig tillader jeg mig, med Hensyn til min underdannede Skrivelse til det høie Collegium af 28de Marts d. A. og navnlig min Mening angaaende Ombygningen af Hansholms Fyrtaarn i en ganske anden Character og af en ganske anden Styrke, end efter den nu gjældende Tegning og Overslag, endvidere at yttre, at et saadant Taarn, i enhver Henseende i Form og Styrke svarende til Hansholms Beliggenhed, — saa at det i Tidens Løb kan staae uden yderligere enten udvendige eller ind-

vendige Constructioner til Forstærkning, ved hvilke aldrig et saa godt Værk kan opnaaes, som det, der fra først af begrundes, og iøvrigt opført uden Bjælfelag eller Træconstructioner, ved hvilke, ved en uueligt indtræffende Brand i Taarnet, dette med Apparat og Lanterne blev tilintetgjort — vilde kunde blive forsvaret opført og færdigt, saa at Lanteren med Tryghed kunde opsættes, til samme Tid, som Contracten tilfiger.

Kjøbenhavn, den 28de April 1843.

Underdanigst
G. Sibbern.

Litr. U.

Skrivelse til Hr. Architect, Bygningsconducteur Jacobsen, af 29de April 1843.

Forinden Deres Afreise til Hansholmen for at overtage Overtagelsen af Fyrtaarnets Opførelse tillader jeg mig, med nærmest Hensyn til de Forhandlinger, der fandt Sted igaar, dengang Hans Høvelbaarnhed Hr. Kammerdirecteur Bluhme, Hr. Statsraad Garlieb, De og jeg vare samlede i Toldkammeret, at foreslaae Dem, da det vigtigste Spørgsmaal, med Hensyn til Muurarbeidets Betaling, forsaavidt som det foretoges, blev afgjort, om De kunde ønske med Hensyn til de øvrige Arbeider og navnlig Stenhugger-, Tømmer- og Smedbearbejde directe hos Bedkommanden at gjøre Anordning og Bestilling herom, saaledes at de Regninger, som herfor indkom, af mig foreløbig betales, imod at de, som Bilag ved min Hovedregning til Collegiet, betales mig tilbage. Naar det skeer paa den Maade, formener jeg, at, ligesom nu Muurarbeidets Udførelse ifølge Overenskomsten ganske staaer under og beroer paa Deres Anordning, og der saaledes ikke kunde paa nogen Maade opstaae noget Spørgsmaal ved Taarnets Aflevering om dets gode Udførelse eller Construction m. m., saaledes vilde dette heller ikke kunne blive Tilfældet med de øvrige Arbeider, naar jeg ikke, saa at sige, var Mellemmand, men De directe tog Bestemmelsen med Hensyn til Construction og Udførelse. Min Muurpolerer Brandt paa-

arbeidets Udførelse som Taarnets Udførelse i det Hele, ganske at rette sig efter Deres Anordning og Bestemmelse.

Idet jeg slutter denne Skrivelse forfikkter jeg Dem skriftlig, ligesom jeg alt mundtlig har gjort, at det er mig særdeles kjært, at Bestyrelsen af dette Foretagende af Generaltoldkammeret er overdraget Dem, da jeg er overbevist om, at De, idet De opfylder Alt, hvad der i saa Henseende kan paahvile Dem, vistnok ikke paa nogen Maade vil fortrædige mig i den Tid, der endnu staaer tilbage for mig med Tilendebringelsen af denne Entreprise, der som bekendt har voldt mig ikke saa Beshværligheder.

Forsaavidt De gaaer ind paa foransøgte mit Forslag, hvorved jeg maa formene at De, i enhver Henseende har frie Hænder til hele Arbeidets Tilendebringelse, forventer jeg mig Deres Meddelelse i saa Henseende.

Af en Skrivelse til Generaltoldkammeret fra mig for nogle Dage siden tillader jeg mig at meddele Følgende, som det vil være mig kjært, er Dem bekendt, naar De kommer til Hansholm.

(NB. Her anførtes den Deel af foregaaende Skrivelse, som gaaer fra de Ord Pag. XXX, 1ste Spalte øverst: "Da det har været mig formeent", indtil de Ord anden Spalte nederst: "at de herfra kunde oversendes.")

Benfælsfuld
G. Sibbern.

Litr. V.

Svar fra Hr. Architect Jacobsen.

Deres venstabelige Skrivelse af Dags Dato har det glædet mig meget at modtage, jeg forstaaer den som vor mundtlige Samtale har været, at vi, forenede i al Venstabelighed, ville række hinanden Haanden, saaledes at de som Entrepreneur og jeg som Bygnings-Conducteur uden Vanskeligheder vil kunne have Vre og Glæde af Opbyggelsen af Hansholms Fyrtaarn. At Arbej-

dets hensigtsmæssige Udførelse efter hvad jeg anordner, maa hvile paa mig, er en Selvsølge. Da vi saaledes i Forening, uden at jeg gjør noget, der strider imod den Pligt, jeg er General-Toldkammeret skyldig, kan see et lykkeligt Resultat imøde, haaber jeg, at De med dette mit Svar er tilfreds.

Kjøbenhavn, den 29de April 1843.

Med Agtelse
J. W. Jacobsen.

Litr. X.

Skrivelse, hvormed Tillægsbestemmelserne tilsendtes.

Søslagt tilstilles Herr Capitainen en verificeret Gjenpart af de under 28de d. M. af Dem og Collegiet underskrevne Tillægsbestemmelser til Contracten af 17/21 Mai s. A. om Opførelsen af Bygninger til et Fyretablisement paa Hansholmen.

General-Toldkammer- og Commerce-Collegii 3die Section, den 29de April 1843.

Garlieb.

Wiehe.

Litr. Y.

Tillægsbestemmelser til Contracten af 17/21 Mai 1842, angaaende Opførelsen af Bygninger til et Fyretablisement paa Hansholm.

Da den ifølge forestaaende Contract i Løbet af 1842 paa Hansholm opførte egentlige Fyrtaarnsbygning paa Grund af indtrædt Meningsforskjellighed om dens contractmæssige Opførelse ikke er foranstaltet besigtiget og afleveret, har undertegnede Entrepreneur Sibbern, under de desangaaende førte Forhandlinger, navnlig ved min Skrivelse til det Rgl. Gen. Toldk. og Comm. Coll. af 10de d. M. og i Henhold til Collegiets Skrivelse af 8de og 11te d. M. forpligtet mig, ligesom jeg herved gjentagende forpligter mig til, for den mig ifølge foranstaaende Contract deels udbetalte deels endnu tilkommende Betaling, efterat have nedbrudt den opførte Fyrtaarnsbygning, dens Fundamenter incl., at opføre fra Grunden af et nyt Fyrtaarn, overensstemmende med meerbemeldte Contract og den til samme

hørende Tegning og Overflag. For nu at forebygge lignende Meningsforskjellighed om visse Puncter i Contracten, som under de førte Forhandlinger har vist sig imellem Contrahenterne, tilføies her følgende oplysende Bemærkninger:

a) Det er, i Henhold til Udtrykkene i det Contracten under Litr. a vedhæftede Bilag, en Selvsølge, at jeg Sibbern sørger for et aldeles solidt og forsvarligt Fundament for Taarnbygningen, og navnlig med forsvarlige i teknisk Henseende rigtige Muurtykkelser under Jorden fører dette dette ned til den saakaldte "Bleeg", saafremt en saadan findes i Byggepladsens Grund, eller i al Fald til fast Grund af tilstrækkelig Styrke. Collegiet indrømmer dog derhos, at der, hvis Fundamentets Lægning i en større

Dybde under Jordens Overflade, end Tegningen angiver, skulde blive fornøden, gives Entreprenuren Erstatning for hvad Grundlægningen herved vil koste mere.

b) ad Contr. § 1. De Muurtyffelser, som i denne § ere angivne, angaae ikke Fundamentet, men alene Fyrtaarnets over Jordens Overflade værende Dele *). For saavidt jeg Sibbern, i Medhold til Contracten, anvender Muursteen, der i Henseende til Dimensioner ere forskjellige fra de flensborgske, forpligter jeg mig til, ikke at lade hine afhugge, om end derved noget større Muurtyffelser frembringes, end efter Contracten kunde fordres. **)

c) ad § 3. Collegiet anerkjender det som en ligefrem Følge af denne §, at de Forandringer enten indvendig eller udvendig ved Taarnbygningen, hvilte under Arbeidet ***)) af Collegiet eller dets Tilsyn fordres foretagne som hensigtsmæssige eller nødvendige, og som derfor Entreprenuren er pligtig til at udføre, skulde, saafremt †) nogen væsentlig Udgiftsforøgelse i Arbejdsløn eller Materialier derved paadrages Entreprenuren, for denne medføre Ret til Erstatning af saadan Udgiftsforøgelse efter billig Regning, eller om fornødent efter Taxation af uvillige Mænd. Det vedtages saaledes f. Ex. hvad forøgede Muurtyffelser ††) angaaer, at disse skal beregnes ved Sammenligning

*) Man vil bemærke, at ei heller her, hvor man skulde ventet det, Oplysning gives om, hvorledes de tre Muurtyffelser vare at forstaae.

**) Disse Ord tilføjes vel paa det Bestemteste, at der ei har været tænkt paa, at give hele Taarnet en forøget Muurtyffelse.

***)) Man bemærke, at her kun er Tale om, hvad der "under Arbeidet" foretages.

†) Dette "saafremt" tilføjes ogsaa, at der ei er tænkt paa at give hele Taarnet en forøget Muurtyffelse; thi da var det jo afgjort, at en stor Udgiftsforøgelse vilde finde Sted, som skulde erstattes mig.

††) Her nævnes Muurtyffelser, men kun som Exempel paa "en eller anden Forandring, som under Arbeidet maatte forlanges", thi saaledes lyder § 3, hvortil Tillægsbestemmelsen knytter sig, og man kan da, især naar sees hen til det foregaaende "saafremt", herved kun tænke paa f. Ex. Hvalvingens Muurtyffelse; men nærmest er herved at tænke paa det under Lit. a omtalte Muurværk under Jorden, forsaavidt det mueligen kunde blive Gjenstand for Erstatning, (hvilket det ogsaa virkelig blev).

af Taarnmurenes Cubifindhold efter Tegningen og de contractmæssige Muurtyffelser med Cubifindholdet af de efter den fornøede Opførelse virkelig stedfindende Mure, og Overfluddet af sidstnævnte Cubifindhold betales i Forhold til Overslagssummen for Fyrtaarnets Muurarbejde paa Contract-Bilag A, denne Overslagssum antaget til den runde Sum 8000 Rbd. Forøvrigt vil Collegiet meddele sammes Tilsynsfører saadan Instruction, at han derved sættes istand til, i betimelig Tid at underrette Entreprenuren om alle deslige Forandringer og derhos paa Stedet at antage succesive Arbeider som forsvarlige eller, dersom hans Anvisninger ikke af Entreprenuren eller dennes Folk paaagtes, da at cassere og i fornødent Fald standse Arbeidet og derover til Collegiet indberette, hvoraf følger, at der ikke med Hensyn til nogen Deel af Arbeidet, som er bleven færdig uden Paatale af den Tilsynshavende, kan reises nogen Anke over, at det ikke skulde være overensstemmende med Contracten.

d) ad § 5 og 6. De heri fastsatte Tidsbestemmelser vedtages som gjældende for indeværende Aar, hvorfor jeg, Sibbern, vil bestræbe mig for, at Taarnet om muligt skal være saaledes færdigt til Midten af August, at Fyrlanternen med Apparatet da kan anbringes. Der vil derhos af Collegiet drages Omsorg for, at Lanternen og Apparatet til denne Tid er tilstede og færdig til Anbringelse, saa at Anbringelsen ikke skal lide noget Ophold.

Naar Taarnet saaledes er færdigt til Lanternens og Apparatets Anbringelse, skal Entreprenuren være berettiget til at paastaae det endelig besigtiget paa den i § 6 fastsatte Maade, afleveret og fra Collegiets Side modtaget, dog at Lanternens og Apparatets Anbringelse og forsvarlige Formuring derefter paaligger ham, inden det endnu skyldige Restbeløb kan fordres udbetalt. Jeg Sibbern lover derhos, at jeg bona fide vil drage Omsorg for Arbeidets forsvarlige Udførelse i enhver navnlig Henseende med skyldige og paalidelige Folk.

Øvrigt bliver Contracten af 17/21 Mai f. A. med de i det Foregaaende nævnte Modificationer og nærmere Bestemmelser i ethvert Tilfælde forpligtende for begge Parter.

Kjøbenhavn, den 28de April 1843.

Sibbern.

Generaltoldkammer og Commerce-Collegium, den 28de April 1843.

Bluhme.

Garlieb.

Wærstedt.
Comm.

Sponneck.
Comm.

Nothe.
Sm.

Litr. Z.

Skrivelse fra Generaltoldkammerets 3die Section af 4de Juli 1843.

Herved tilstilles Dem Copie af den af Muurmester og Bygningsconducteur Jacobsen indsendte Tegning til et Fyrtaarn paa Hantsholmen.

Generaltoldkammerets og Commerce-Collegiets 3die Section, den 4de Juli 1843.

Garlieb.

Wiche.

Litr. AA.

Skrivelse til Generaltoldkammeret af 25de Septbr. 1843.

Jeg tillader mig underdanigst at henlede det høje Collegii Opmærksomhed paa Tillægsbestemmelserne til Contracten af 17de Mai 1842 angaaende Opførelsen af Bygninger til et Fyretablisement paa Hantsholm og navnlig disses sidste Deel, hvor det hedder: "naar Taarnet saaledes er færdigt til Lanternens og Apparatets Anbringelse, skal Entreprenøren være berettiget til at paastaae det endelig besigtiget paa den i § 6 fastsatte Maade, afleveret og fra Collegiets Side modtaget, dog at Lanternens

og Apparatets Anbringelse og forsvarlige Formuring derefter paaligger ham, inden det endnu skyldige Restbeløb kan fordres udbetalt". — Da Arbejdet nu er fremmet i Overensstemmelse med Foranførte, saa maa jeg forvente, at Collegiet enten har eller lader Taarnet snarest mueligt besigtige, og mig anvise de 2000 Rbd., som jeg ifølge den nævnte § 6 endnu har tilgode af den oprindelige Entreprisefum 22000 Rbd.

Kjøbenhavn, den 25de Septbr. 1843.

Underdanigst

G. Sibbern.

Litr. BB.

Skrivelse til Generaltoldkammeret af 28de Septbr. 1843.

J Forbindelse med min underdanigste Skrivelse af 25de d. M. maatte jeg tillade mig at tilføie, at for det Tilfælde Taarnet, da det var saavidt færdigt, at Fyrlanternen og Apparatet kunde anbringes, ikke skulde være overleveret og fra Collegiets Side modtaget, Alt overensstemmende med Tillægsbestemmelserne, da vil Muurpolerer Ole Brandt paa Stedet paa mine Begne kunne aflevere samme. Med Hensyn til de 2000 Rbd., som jeg forventer mig anvist, efterat Taarnet er afleveret og Appa-

ratet er anbragt og forsvarligt formuret, maatte jeg udbede mig, at de 1500 Rbd. anvises mig her og de 500 Rbd. anvises Herr Conducteur Jacobsen i Thisted, da jeg kan forudsee, at der paa Stedet ikke kan være Penge nok, især til de Arbejder, som skal foretages ved Inspecturboligen *).

*) Foruden Arbejdet ved Taarnet fandt en Deel Arbejde ved Inspecturboligen Sted, som af mig blev udført, men ei vedkommer nærværende Sag.

Kjøbenhavn, den 28de Septbr. 1843.

Underdanigst

G. Sibbern.

Litr. CC.

Skrivelse fra Generaltoldkammerets 3die Section af 17de October 1843.

Efterat man i Anledning af Hr. Capitainens Skrivelse af 25de og 28de f. M. har indhentet Erklæring fra Bygningsconducteur Jacobsen om, hvorvidt Bygningsarbeidet paa Hansholmen er fremmet, har han under 8de d. M. indberettet, at, da Taarnet i Get og Alt endnu ikke er fuldført, idet der blandt andet mangler den udvendige Afspudsning, kan han ikke modtage Taarnet i Henhold til Contracten af 17/21 Mai f. A. og dertil hørende Tillægsbestemmelser*). Saavel paa Grund heraf, som fordi det endvidere paaligger Dem at fuldføre Lanternens forsvarlige Formuring, forinden den skyldige Rest af Accord-

*) Det er mærkeligt, at man her simpelthen henholder sig til Hr. Jacobsens Yttring, da Spørgsmaalet jo angik Opfyldelsen af et Punkt i Tillægsbestemmelserne, som til min Betryggelse udtryffeligen af

summen for Opførelse af Bygninger til et Tyretablisement paa Hansholmen vil kunne udbetales Dem, seer man sig ikke istand til for Tiden at opfylde Deres i de ommeldte Skrivelser fremfatte Andragende om at erholde udbetalt 2000 Rbd.

Derhos har man ikke villet undlade at tilføie, at Muurmester Jacobsen har bemærket, at der vil udkræves en Sum af 700 Rbd. for at dække de Udgifter, som endnu ville være at udrede paa Hansholmen i Anledning af Bygningsarbeidet samfæsteds.

mig var forlangt og derefter var optaget, og altsaa angif Collegiets Opfyldelse af sin Contract, en Sag, hvori dets Architect dog vel ei burde gjøres til afgjørende Dommer.

Generaltoldkammer- og Commerce-Collegiets 3die Section, den 17de October 1843.

Jeddersen.

Comm.

Wiehe.

Litr. DD.

Skrivelse til Generaltoldkammeret af 18de October 1843.

I Anledning af det høie Collegii Skrivelse til mig af Gaars Dato, maa det være mig tilladt, med Hensyn til den i min underdanige Skrivelse af 25de f. M. anførte Passus af Tillægsbestemmelserne, at henlede Opmærksomheden paa, at denne deler sig deels i en Aflevering, naar Taarnet er saavidt færdigt, at Lanternen og Apparatet kan anbringes, deels i en yderligere Attestation, naar Apparatet er formuret og Taarnet er fuldfærdigt; hvilkken sidste betinger de 2000 Rbd.s Udbetaling, hvorimod Afleveringen og Modtagelsen skal skee, naar, som anført, Taarnet er saavidt færdigt, at Lanternen kan anbringes*). Jeg har ogsaa i min Skrivelse af 25de September

til det høie Collegium henledet Opmærksomheden paa disse 2 Terminer.

I en Skrivelse fra Hr. Jacobsen til mig, af 21de Septbr. anfører han: "Om Arbeidet kan jeg have den Fornøielse at underrette Dem, at vi afvigte Mandag — altsaa den 18de Septbr. — naaede at faae Lanternen reist"; samt længere henne: "med

nægtes paa Grund af Mangelen af en Afspudsning m. M., som ifølge sin Natur først kunde finde Sted efter Lanternens Anbringelse. I al Fald maatte den Tilfynshavende være uberettiget til at reise Lanterne, førend den omtalte Tillægsbestemmelse var opfyldt, og jeg havde derfor i min Skrivelse af 25de Septbr. forudsat det som mueligt, at Afleveringen allerede havde fundet Sted ved min Polerer, som dertil paa mine Begne var bemyndiget. Man seer, hvor lidet man fra sin Side sørgede for at opfylde sine Forpligtelser, medens man havde været saa noieregneende mod mig. Man skulde næsten troe, at man ansaae mig for Den, man kunde byde, hvad det saa skulde være, men Sagen lader sig dog og forklare paa en anden Maade.

*) Det er vel indlysende, at, naar jeg skulde være "berettiget til at paafaae" Taarnets Besigtigelse og Aflevering, førend Lanternens og Apparatets Anbringelse, og naar det i Tillægsbestemmelserne (see B. XXXIII) derfor hedder: "Naar Taarnet saaledes er færdigt til Lanternens og Apparatets Anbringelse" — saa kunde Afleveringen ei

Brystmurens Opmuring ere vi nu dygtig i Gaug, ligesom med Taarnets udvendige Afspudsning". Afleveringen vilde altsaa kunne være skeet forinden den 18de Septbr., og jeg har saaledes al Anledning til at forvente, at Taarnet, i Henhold til Tillægsbestemmelserne, snarest mueligt paa Collegiets Vegne modtages, og mig det Fornødne i saa Henseende meddeles.

Med Hensyn til de 700 Rbd., som Hr. Jacobsen, ifølge det høie Collegii Skrivelse, finder nødvendige til Bygningss-

Kjøbenhavn, den 18de October 1843.

arbeidets Fuldførelse paa Hansholm, maatte jeg, — endskiøndt mere end disse 700 Rbd., foruden de 3000 Rbd. jeg har modtaget, vil komme mig tilgode for Arbeide, udført udenfor Entrepriisen, dog, for ikke at gjøre Ophold ved at andrage om Afdrag paa Tillægsarbejderne, udbede mig, naar Underretning indløber fra Hr. Jacobsen om, at Taarnet er fuldkommen færdigt, — at de 700 Rbd. anvises ham i Thisted og 1300 Rbd. mig her.

Underdanigst
G. Sibbern.

Litr. EE.

Generaltoldkammerets Skrivelse af 8de Novbr. 1843.

Soslagst tilstilles Hr. Capitainen en fra Bygningsconducteur Jacobsen, der paa Collegiets Vegne har ført Tilsyn med de paa Hansholmen i indeværende Aar udførte Bygningsarbejder, udstedt Attest for, at de Arbejder, som det i Henhold til den mellem Dem og Collegiet under 17/21 Mai f. A. afsluttede Contract og Tillægsbestemmelse af 28de April d. A. paalaae Dem at udføre, ere forsvareligt iværksatte.

I det Collegiet henholder sig til denne Attest og herved erkjender, at De nu har fyldstgjort de Dem med Hensyn til Opførelsen af Bygningen til et Fyretablisement paa Hans-

holmen contractligt paahvilende Forpligtelser, er der Intet videre til Hinder for, at Resten af den Dem tilkommende Godtgjærelse for Opførelsen af hine Bygninger udbetales Dem med 2000 Rbd. og man har derfor i Henhold til Deres Andragende anmodet den Kongelige Direction for Statsgelden og den synkende Fond om at anvise Dem 1300 Rbd., hvorhos Toldkammeret i Thisted er beordret til at udbetale Bygningsconducteur Jacobsen 700 Rbd.

Deres General-Dwittering for Modtagelsen af den hele contraherede Sum af 22,000 Rbd. vilde De derefter indsende hertil.

Generaltoldkammeret og Commerce-Collegium, den 8de Novbr. 1843.

Bluhme.

Garlieb.

Sponneck.
Comm.

Wiehe.

Litr. FF.

Hr. Jacobsens Attest for Taarnets Modtagelse.

Efterat Fyrtaarnet paa Hansholm i Aar er ombygget med de practiske Modificationer, som jeg har angivet, og under min nærmeste Veiledning og Tilsyn, var der, dengang Dækpladen var lagt og formuret, Intet fra min Side at udsætte hverken paa Arbeidets gode Udførelse eller de anvendte Materialier, saaledes at jeg hermed i Gæt og Alt har været tilfreds med Arbeidets Udførelse til den Tid.

Hansholm, den 2den Novbr. 1843.

S. T. Hr. Capitain, Muurmester Sibbern.

Da nu Taarnet er fuldfærdigt med Hensyn til Bygningsarbeidet, saa kan jeg end yderligere bevidne at Lanternens Formuring og det øvrige Arbeide, som paahviler Dem, ligeledes er udført forsvareligt og godt og med gode Materialier, saaledes at jeg paa Collegiets Vegne kan modtage Taarnet og erklære det fra Deres Side for afleveret.

J. P. Jacobsen.

Litr. GG.

Skrivelse fra Generaltoldkammerets tredje Section af 5te Marts 1844.

Efter Modtagelsen af Hr. Capitainens Skrivelse af 22de Januar d. A. angaaende den Godtgjorelse, som de formener, der tilkommer Dem for de Tillagsarbejder, der i afvigte Aar ere udførte ved Hanztholmens Fyrtaarn udenfor dem, som det ifølge Contracten ^{17/21} Mai 1842 paahvilede Dem at iværksætte, har man indhentet Bygningsforvalter Jacobsens Erklæring desangaaende, og er man ifølge de saaledes modtagne Dplysninger villig til at udbetale Dem for hine Arbejder saavel som for dem, der ere udførte ved Inspecteurboligen 4,470 Rbd. 40 β , paa hvilken Sum de allerede har modtaget som Forstud 3000 Rbd. — Forinden Resten af hiint Beløb imidlertid anvises Dem, anmodes De om at meddele, hvorvidt de skulde have Noget at erindre imod de af Bygningsforvalter Jacobsen opstillede Beregninger, da man i saa Fald maa anmode Dem om, snarest muligt at med-

dele Deres Bemærkninger tilligemed samtlige Regninger for Arbeidsløn, Materialier, Transport o. s. v., med detailleret Opgi vende over Alt, hvad der iøvrigt vedkommer saavel det i 1842 som det i sidste Aar opførte Taarn*), for at Collegiet da kan affordre Bygningsforvalter Jacobsen nøiere Dplysning om disse Arbejder, og for at disse tilligemed Spørgsmaalet om, hvorvidt der maatte være Grund til at decourtere den Mulet, i hvilken De er forfalden for Arbejdet for sildige Fuldforelse, kunne blive forelagte til Afgjorelse paa den i Tillagsbestemmelserne til Contracten af ^{17/21} Mai 1842 bestemte Maade.

Forvalter Jacobsens Skrivelse bedes remitteret.

*) Den sidste Deel af denne Anmodning har jeg ganske unbladt at svare paa, da jeg aldeles ikke kunde fatte, hvad Deie man havde til at stille den til mig.

General-Toldkammer og Commerce-Collegii 3die Section, den 5te Marts 1844.

Garlieb.

Wiche.

Litr. HH.

Slutningen af en Skrivelse til Generaltoldkammeret af 20de April 1844.

(Svar paa foranstaaende.)

Forvalteren*) har i Slutningen af sin Erklæring henstillet til Collegiet, hvorvidt der var Anledning til at decourtere mig Mulet ifølge Contractens 7de §, fordi Arbejdet ikke blev færdigt til de fastsatte Terminer, og begrundet dette i, at han ikke har erholdt det fornødne Antal Arbejdere.

Jeg maa tilstaae, det har været mig saare paafaldende, at han har gjort denne Henstilling. Men endnu mere paafaldende og tillige krænkende har det været mig, at der i en Skrivelse til mig af 5te Marts d. A. fra General-Toldkammer-Collegiets 3die Section, i Anledning af bemeldte Ytringer af Forvalteren, uden videre og uden at min Erklæring er oppebriet, er bleven antaget som en afgjort Sag, at jeg var forfalden i bemeldte Mulet, hvorhos det har været mig uforklarligt, hvad der i samme Skrivelse menes med den i Tillagsbestemmelserne formeentligen anførte Maade, hvorpaa Spørgs-

maalet angaaende bemeldte Mulet skulde afgjøres. Sectionens Skrivelse slutter nemlig med følgende Ord: "for at disse tilligemed Spørgsmaalet om, hvorvidt der maatte være Grund til at decourtere den Mulet, i hvilken De er forfalden for Arbejdet for sildige Fuldforelse, kunne blive forelagte til Afgjorelse paa den i Tillagsbestemmelserne til Contracten af ^{17/21} Mai 1842 bestemte Maade." Jeg udbeder mig nu det høie Collegii Opmærksomhed for følgende mit Svar.

I en Skrivelse til mig af 28 Mai f. A., har rigtignok Forvalteren, foruden de fra først af ansatte 4 Muursvende, endvidere forlangt 4, og jeg har i min underdanige Skrivelse til Collegiet af 2den Juni f. A., hvormed Forvalterens fornevnede Skrivelse fulgte, udtalt min Mening og fremsat mit Forslag i saa Henseende. Udsaldet har ogsaa viist, at jeg ikke har taget feil.

Forinden jeg gaaer videre, maa jeg blot bemærke, at Forvalteren, saaledes som de 2 i Copie, sub Litr. A og B

*) Her menes Hr. Jacobsen, som var bleven udnævnt til Bygningsforvalter.

vedlagte Breve udvise *), og som Arbeidets Gang ogsaa godtgjor, selv umiddelbar har anordnet og besørget alt, hvad der vedkom Tømmer-, Smede- og Steenhuggerarbejderne. Han har som Følge heraf selv umiddelbar corresponderet med Capitain Tømmermester Brede. Det vil være i Collegiets Grindring, at jeg, i Anledning af de Ophold der forvoldtes, maatte besvare Collegiet med en Skrivelse af 24de Juni, og at der fra Collegiets Side foretoges fornøden Foranstaltning, for at fremskynde de forlangte Tømmerfændenes Afsendelse.

Den 15de Juni paabegyndtes Taarnets Grundlægning med 6 Muursfænde. Da ingen Tømmerfænde vare ankomne fra Kjøbenhavn henimod den Tid, Kjelderbjelkerne skulde lægges, lod Forvalteren disse tilbanne af Tømmere fra Hantsholm, og mine Muursfænde maatte, i de manglende Tømmerfændes Sted, henlægges Bjelkelaget, hvilket senere fuldførtes af de Kjøbenhavnske Tømmerfænde. Efterat dette var henlagt og de 6 Muursfænde vare især med at opføre den første Etage, ankom 2 Tømmerfænde fra Kjøbenhavn, og disse bleve netop færdige med det Bjelkelag som skulde henlægges over 1ste Etage, til den Tid, samme skulde anbringes. De 6 Muursfænde vedbleve nu at opføre Taarnet, men dengang Hvalvingen var lukket, den 25de August, maatte 2 Muursfænde afgaae fra Arbeidet, og bleve ansatte ved at afhugge Puds og Fuger paa de Dele af Inspectionsvaaningsens Udvæge, som senere skulde afpudses med Cement: et Arbeide, der ei vedkom den Forligs-Contract, hvorefter der her alene kan være Tale. De maatte afgaae, fordi den Egetræsforbinding, hvori Lanterne er anbragt, ikke var saavidt færdig, at 6 Mand kunde vedblive, indtil den skulde anbringes, og fordi Mechanici og Smede heller ikke vare saavidt færdige til den Tid med deres Arbeide, navnlig endeel af Lanternens Tilpasning i Egetræsforbindingen. Som anført, begyndte Taarnets Grundlægning den 15de Juni, og Taarnets Opførelse vedblev med de samme 6 Muursfænde indtil den 25de August, altsaa i 71 Arbeidsdage. Havde jeg, overensstemmende med Forvalterens foranstaltede Skrivelse, afsendt 4 Muursfænde, istedetfor at jeg kun afsendte 2, da vilde selvfølgelig Arbeidet kunne blevet færdigt 23 Dage tidligere end den 25de August, da, som anført, Hvalvingen lukkedes, men da vilde der jo alt været Standsning for Muursfændene ved det første Bjelkelag, ja muelig alt ved Kjelderbjelkerne, og de øvrige Arbeidere vilde ikke kunne fulgt med, navnlig Tømmerfændenes og Smedearbeidet.

Platformen var henlagt og formuret om Aftenen den 11te Septbr., altsaa 11te Dag efter den bestemte Tid; men, efter hvad

*) Disse Breve meddeles ikke her, da de ikke videre vedkomme Det, for hvis Efterskridt Nærværende aftrykkes.

jeg har oplyst, havde dette sin Hovedgrund i de Forsinkelser, som kom fra Tømmer- og Smedearbejderne, hvilke, som anført, forvoldte, at 2 af Muursfændene bleve tagne fra Arbeidet ved Taarnet. Hvad den anden Termin angaaer, nemlig den 30te Septbr., da Lanterne skulde have været formuret, istedetfor at den blev det langt senere, da beroede dette ikke paa Muurarbeidet, eller kan være mig at tilskrive. Efterat nemlig Lanterne var reist, vedbleves Muurarbeidet ved Lanternens Brystmur og Trappehuset kun med 4 Muursfænde, endskiødt 6 kunde have været ansatte og vedblevet det nævnte Muurarbeide; men dette maatte lempes efter Lanternens Constructioner, og kunde navnlig kun foretages efter som de betydelige Forankringer, navnlig de forskjellige Gasser, m. m. som nu til Lanternens større Stabilitet vare anskaffede, bleve færdige, tilpassede og anbragte, saa og Samlingen og Sammenskræningen af alle Lanternens øvrige Arbeidere samt Lanternens fuldkomne Fuldførelse; og er Muurarbeidet altid gaaet Haand i Haand med Lanternens øvrige Arbeide, saaledes at den sidste Udbedring beroede paa de øvrige Arbeiders Fuldførelse, ja Lanterne var endog indvendig afpudset og færdig, forinden Ruderne vare indsatte, saaledes at Regnen slog ind og drev ned af de nypudsede Vægge. Dog, ligesom jeg ikke med Hensyn til det Øvrige har villet gaae ind paa alt det Specielle, jeg i den Anledning kunde anføre, vil jeg angaaende Cementen, ei heller paaanfe, at af dette Materiale endeel anvendtes til Inspecteurboligen, forinden Cementarbeidet ved Taarnet var færdigt, men kun endnu udhæve, hvad Forvalteren, 10 Dage efter hans Attest for hele Taarnets Aflevering, siger i en Skrivelse af 12te Novbr. nemlig: "at Muursfændene Helt og Scheibel samt Arbeidsmand Krogh kan afreise idag, men Brandt kan endnu ikke forinden Arbeidets Slutning afreise, da her endnu ere adskillige Smaating at eftersee og nogen Efterpudsning ved selve Taarnet, naar Alt bliver færdigt opfat." Heri ligger jo tydeligt, at Muurarbeidets Tilendebringelse ganske beroede paa Lanternens Opsætning med Tilbehør.

Men hvad jeg hovedsagelig og allerstærkest maa fremhæve, er, at man ved Opførelsen af Taarnet langt har overskredet, hvad Contractens 3die § med Tillægsbestemmelserne hjemlede Vedkommende Ret til, saa at jeg endog formener mig at have en fuldkommen Ret til Godtgjørelse i saa Henseende, og maa jeg, i Tilfælde af at Sagen skulde komme til Proces, reservere mig det Fornødne i saa Henseende.

Jeg vil ikke her vidtlostigen sætte ud fra hinanden, hvad det vil være tidsnok at udvise, dersom Sagen skulde komme til Afgjørelse for Domstolene. Collegiets retsdygtige Medlemmer ville lettigen indsee, at en Bestemmelse der lyder paa, at foretage en eller anden Forandring enten udbendig eller indvendig

ved Bygningerne, medens Arbeidet foregaaer, umueligen kan blive at forstaae om en den hele Bygning betræffende Hovedforandring, der bestod i, at Muren heelt igjennem, fra nederst til øverst, blev gjort tykkere, altsaa begyndtes med de første Stene, som lagdes, og følgelig forinden der endnu eksisterede nogen Bygning, ved hvilken der enten udvendig eller indvendig var noget at foretage, hvorhos jeg bemærker, at det var ifølge Collegiets eget Forlangende at bemeldte Bde § blev opretholdt i dens Originalitet af den forrige Contracts § 3. Tillagsbestemmelsen ad § 3 kan Intet bevise herimod, da den ikke allene taler om Forandringer, hvilke under Arbeidet af Collegiet eller dets Tilsynshavende fordres, men desuden kun lyder paa Noget, som Collegiet anerkjender, men ikke lyder paa nogen Fordring, mindst paa en Fordring, hvorved bemeldte § 3 skulde ombyttes med en anden Hovedbestemmelse, hvorved den jo ogsaa vilde været tilintetgjort og ikke længer kunde have været opretholdt i dens Egenkab af den forrige Contracts § 3*). Det vil ogsaa let indsees, at naar Collegiets Bygmester kunde, uden at jeg derom forud var advaret eller underrettet eller i saa Henseende havde forpligtet mig, give Taarnet fra nederst til øverst en større Tykkelse, saa havde han med samme Ret kunnet foretage dets cubiske Indhold i den Grad, at det kunde have været mig umueligt at have Arbeidet færdigt til den bestemte Tid. Efter dette kan der naturligtviis, uanset, at der alligevel ingen Grund er dertil, ikke være Tale om Mulet; thi det omakkforderede Taarn, og ikke hvilket som helst Bygmesteren maatte falde paa at sætte i Steedet for det, har jeg allene lovet at faae færdigt til den bestemte Tid. Seer man fremdeles hen til, hvorledes man overhovedet, lige fra Grundlægningen og lige til Trappehusets øverste Deel, gennemgaaende har i hele Taarnet i alle dets Constructioner, Tømmer-, Smede- samt Steenhuggerarbejde, foretaget saadanne Forandringer, at Taarnet indvendig har faaet en ganske anden Character, saa vil vel ingen Domstol antage, at Sligt kunde være meent ved den § i Contracten, som kun taler om at foretage en eller anden Forandring, og omtaler den, som om det kunde blive tvivlsomt, om derfor nogen særskilt Godtgjørelse kunde fordres. Jeg behøver vist ikke at tilføie, at en duelig Sagsfører sikkert vil vide at søie Meget til det, jeg her har fremsat, især naar mine Forhandlinger med Collegiet for et Aar siden tages frem og gennemgaaes. Det synes, at Collegiets Bygmester ikke har havt det ringeste Begreb om, hvad man ifølge en Contract er berettiget eller ikke berettiget til at gjøre, men man vil ikke fortænke mig, men vil tværtimod give

mig Ret i, at jeg, efter Alt hvad der er vedersfaaedes mig, holder mig nøie til den afsluttede Contracts Ord. *)

Collegiet vil her see Følgen af den blandt Bygningskyndige anomale Fremgangsmaade, at Bygmesteren ikke fremlagde nogen Tegning, thi da vilde det strax have viist sig, at den ikke kunde forenes med Contractens Bestemmelser, og jeg kunde da strax gjort mine Indsigelser, og kunde opnaaet en ganske anden Contract med Collegiet, eller ogsaa ladet Sagen komme til en Proces, som jeg nu begynder at indsee, at jeg maaskee alligevel skulde have ladet den komme til, efterat jeg under 16de Marts 1843 havde gjort et Tilbud, mod hvis juridiske Tilstrækkelighed der under alle Forhandlingerne ikke er bleven fremsat nogen eneste Indvending. Naar jeg ikke midt under Arbeidet, da jeg erfoer, hvorledes Bygmesteren var gaaet langt udenfor Contracten, standsede Arbeidet aldeles, kaldte mine Folk hjem, og gjorde min Protest, men lod Arbeidet gaae sin rolige Gang, da er dette Noget, jeg haaber Collegiet vil vide mig Tak for, men dermed har jeg ingenlunde renonceret paa min Ret til Godtgjørelse. Man gik stiltiende langt ud over Contracten, og jeg har stiltiende antaget, at der ved den endelige Opgjørelse blev at give mig Godtgjørelse herfor. Og dog skulde jeg maaskee alligevel ikke været kommet med min nærværende Paastand i denne Henseende, men ladet mig nøie med Mindre, dersom man ikke deels havde gjort mig saa store Van-

*) Nogle imellem mig og den Tilsynshavende, Hr. Jacobsen, verlede Skrivelser, vil jeg, da de vare private, og han jo aldeles ikke var Den, med hvem jeg havde afsluttet Contracten, eller kunde have noget retligt Spørgsmaal at afgjøre, her ikke omtale med Hensyn til, hvad der af dem mueligen kunde uleedes, skjøndt jeg ogsaa har havt dem for mig og betænkt dem for mit Vedkommende. De, jeg herved sigter til, vare isvrigt skrevne, førend Hr. Jacobsen endnu kunde have faaet Tid til at udarbejde Tegningen, endfælgelig indsende den til Antagelse eller muelig Ifke-Antagelse. Var, som jeg vel havde kunnet ventet det, Copie af Tegningen, saasnart den var indkommen til Collegiet, tilsendt mig, og var jeg da tillige bleven opfordret til at yttre mig over den for mit Vedkommende, hvilket Collegiets tredje Section havde gjort vel i at iagttage, og som ogsaa i økonomisk Henseende ei havde været mig uvigtigt, saa vilde jeg have Anledning til at tale med mine juridiske Consulenter om Sagen, og vilde da strax været fremkommen med min Indsigelse, idetmindste i Form af en Reservation.

Til Slutning maa jeg bemærke, at jeg har stor Grund til at antage, at ingen Afkrift af Contracten tilligemed Tillagsbestemmelserne, i Forbindelse med en Underretning om de forangaaende Forhandlinger og en Instruction i saa Henseende, har været meddeelt Hr. Jacobsen, hvem i saa Tilfælde Intet kan lægges til Last i Henseende til den mindelige Overenskomsts Tilfæsttelse, ei at tale om, at det jo maatte være Collegiets tredje Sections og dets Bygmesters Sag at paaagte, at den med mig med saa megen Vanfærlighed opnaaede Overenskomst ei blev overtraadt.

*) Contracten findes ovenfor under Lit. A, Tillagsbestemmelserne under Lit. Y.

skeligheder i Henseende til min indgivne Regning, deels paa en for mig saa krænkende Maade, uden tilstrækkelig Grund, havde begyndt at tale om Rullet, ja endogsaa antaget det for en afgjort Sag, at jeg var forfalden i den.

Jeg maa ansætte den Godtgjærelse, jeg saaledes gjør Paa-stand paa, idetmindste til 1500 Rbd., naturligtvis foruden hvad der ifølge min Regning tilkommer mig, og maa forbeholde mig, dersom det kommer til Proces, at fordrø Mere. Hvorledes jeg kommer til at ansætte den til idetmindste 1500 Rbd., skal jeg nu udvise.

Det er langt fra, at jeg vil paaftaae, at Hr. Etatsraad Koch ved at nægte Tegning og al anden Dplysning om, hvad der skulde foretages ved Taarnet, men derimod at lade det beroe ved, at blot § 3 af forrige Contract opretholdtes, har havt til Hensigt at faae mig til at afslutte et Forlig eller en mindelig Afgjærelse, som jeg ellers ikke havde afsluttet. Jeg er tværtimod overbevist om, at han ei har tænkt sig saa meget ind i Sagen fra dens retslige Side, at han har indseet, hvorpaa det kom an. Men enten der har været Hensigt eller ei, saa er Sagen for mig den samme. Jeg er derved, at man har indskrænket sig til kun at forlange bemeldte § 3 opretholdt, bragt til at indgaae en mindelig Afgjærelse, som jeg, hvis det udtrykkelig var bleven sagt, at den langt skulde overskrides, saavel i Henseende til sin Bogstav, som i Henseende til al fornuftig Fortolkning af den, ingenlunde skulde have indgaaet, og som Collegiet da vist heller ikke vilde have ventet af mig. Jeg maa altsaa sætte mig tilbage i den Tilstand, jeg var i, førend den mindelige Afgjærelse fandt Sted, og maa ansætte den Godtgjærelse, jeg forlanger, derefter.

Kjøbenhavn, den 20de April 1844.

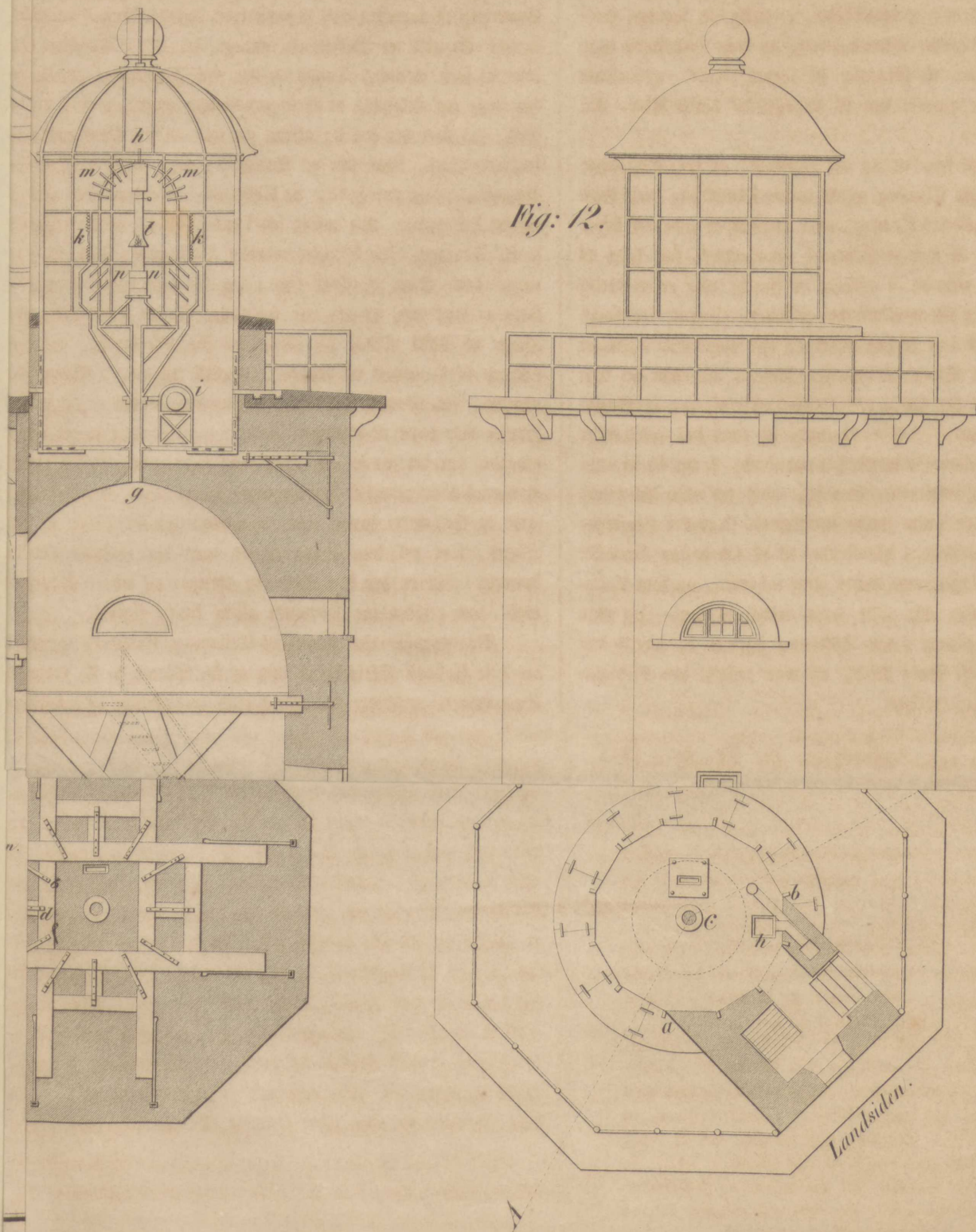
Idet jeg gif ud fra den siffre Antagelse, at det Høieste, jeg kunde dømmes til, var, at opføre et Taarn saaledes, som det vilde have staaet paa Hansholm, dersom jeg i Get og Alt havde bygget det med de Muurtyffelser, Collegiet havde antaget at være meente i den saa unviagtigt affattede Contract, hvis Unviagtighed forresten vist ei eensidigen kunde tilskrives mig især, maatte jeg paa det Bestemteste antage, at, naar Collegiet ønskede at faae et andet Taarn opført paa Hansholm, hvilket jo var det, jeg indsaar, at Collegiet maatte ønske, og som nu er skeet, saa kom det ene og allene an paa en fri Overenskomst fra min Side, hvor stor en Andeel jeg vilde bære af Omkostningerne. Jeg antog da, at Collegiet burde bære det Halve, og jeg det Halve. Nu anslog jeg i min Skrivelse af 28de Marts f. A. Taarnets simple uforandrede Ombygning kun til den meget lave Sum af 3000 Rbd., og det blev under Forhandlingerne sagt mig, at den var for lav. Nu er 1500 Rbd. det Halve af 3000 Rbd., og Mere vil jeg ikke fordrø, dersom Sagen ei kommer til Proces, hvortil jeg nu, i Rægtelses-tilsælde, har Grund nok til at lade den komme. Naar jeg forrige Aar søgte at undgaae Proces, og viste mig meget eftergivende, var det for en stor Deel med Hensyn til, at det gjaldt et vigtigt fædrenelandst Føretagenes Standsning eller Fremme, samt at Sagen ei kunde retlig afgjøres uden et Skjøn af det Slags, som vel kan sammenlignes med det saakaldte Jury-Lotterie. Nu er her kun Tale om Penge, og om et Spørgsmaal, som retskyndige Dommere allene kunne afgjøre.

Bygningsforvalter Jacobsens Erklæring, tilligemed de øvrige det høie Collegii Skrivelse til mig af 5te Marts d. A. vedlagte Documenter, undlader jeg ikke herved underdanig at remittere.

Underdanigst
G. Tibbern.

et nu (: i Aaret 1843:) er opført. Fig: 12 til 20.

Fig: 12.

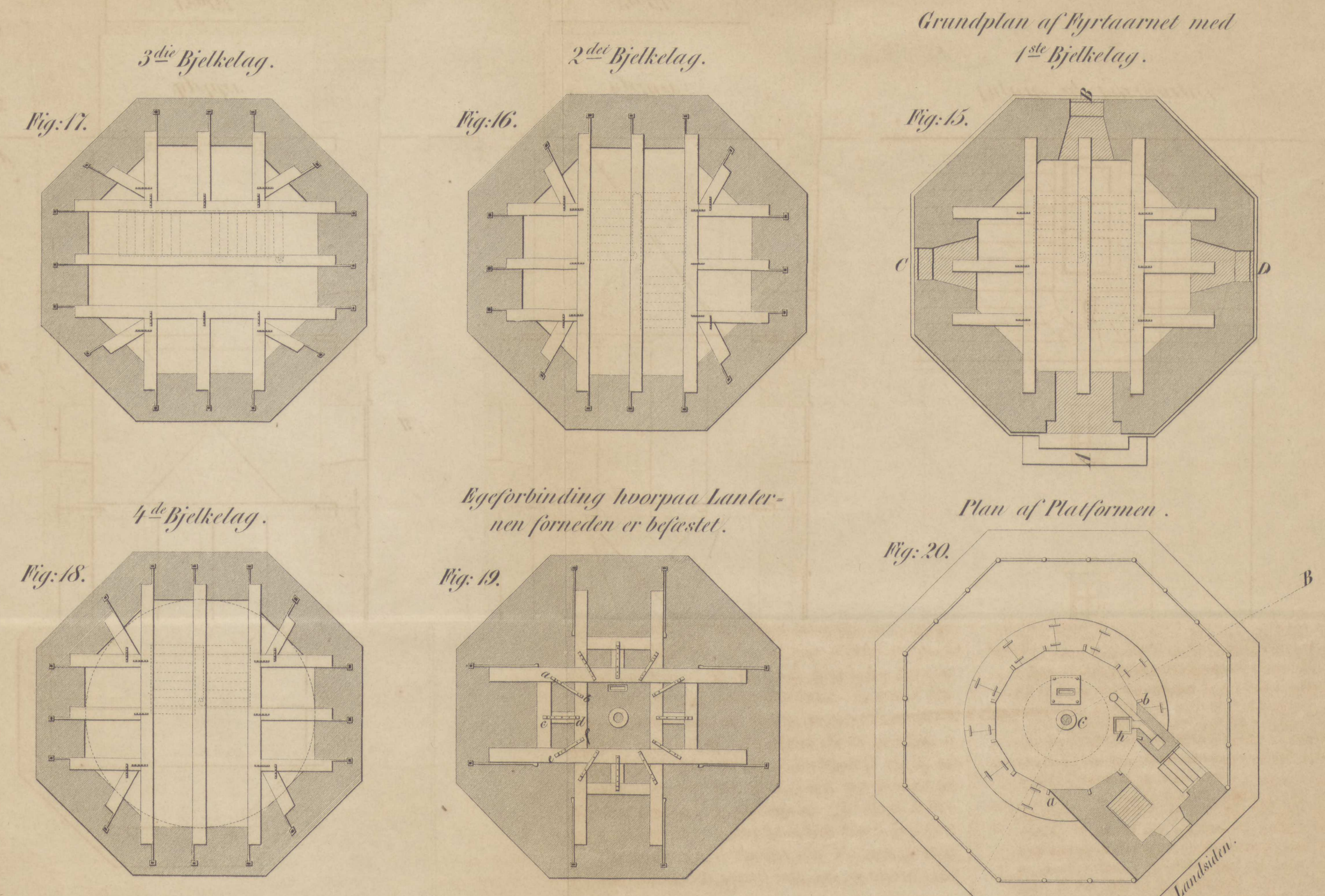
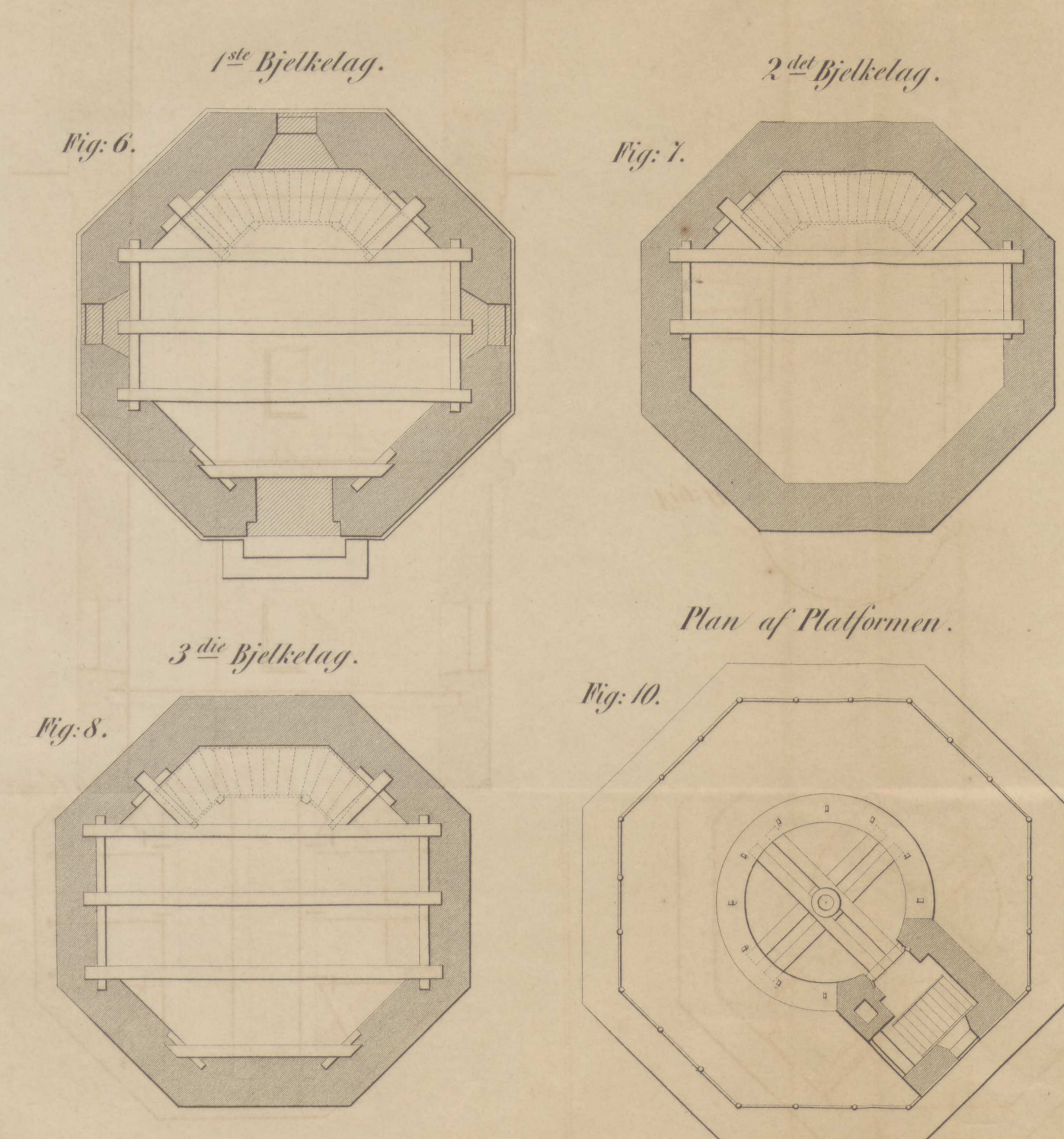
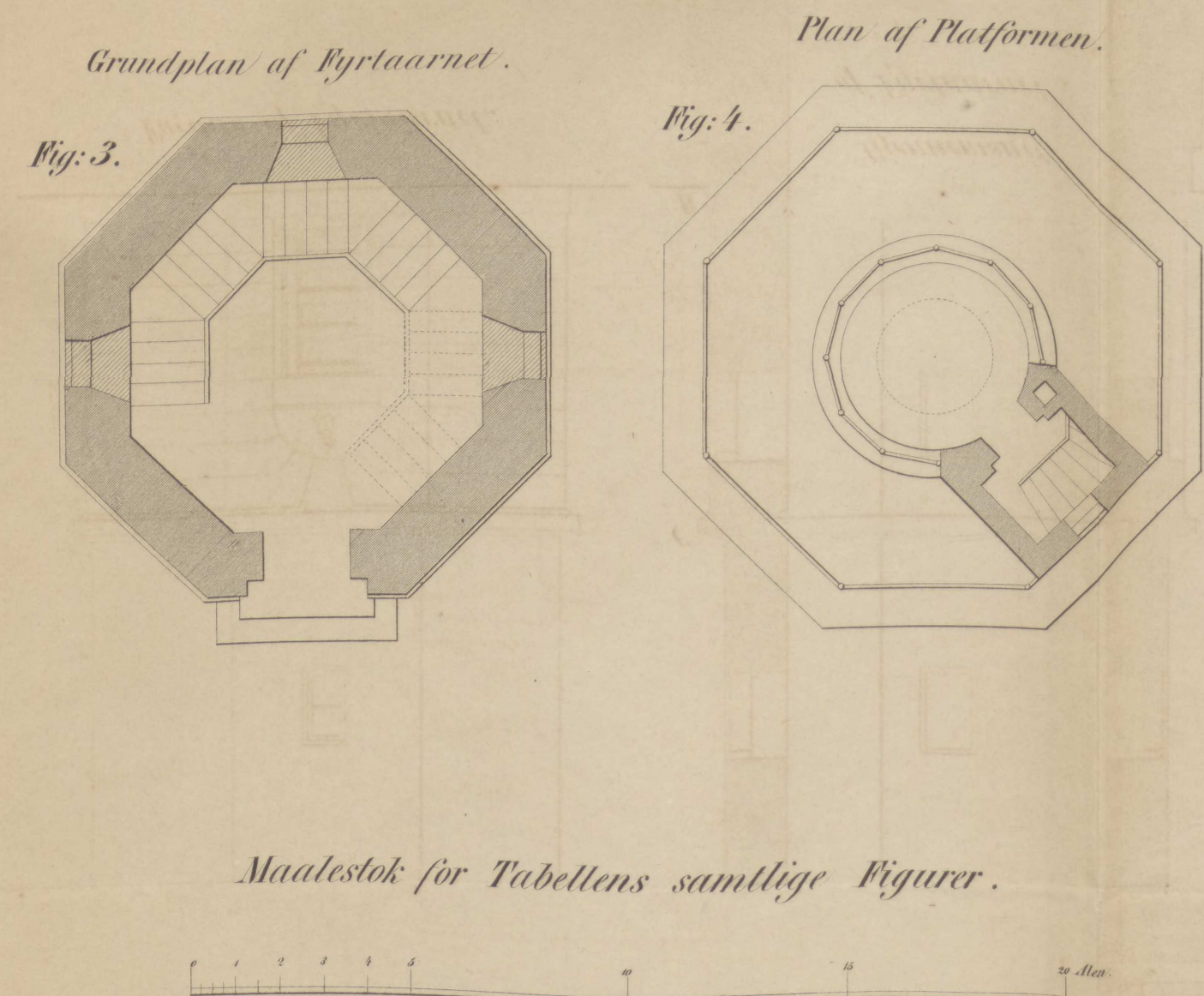
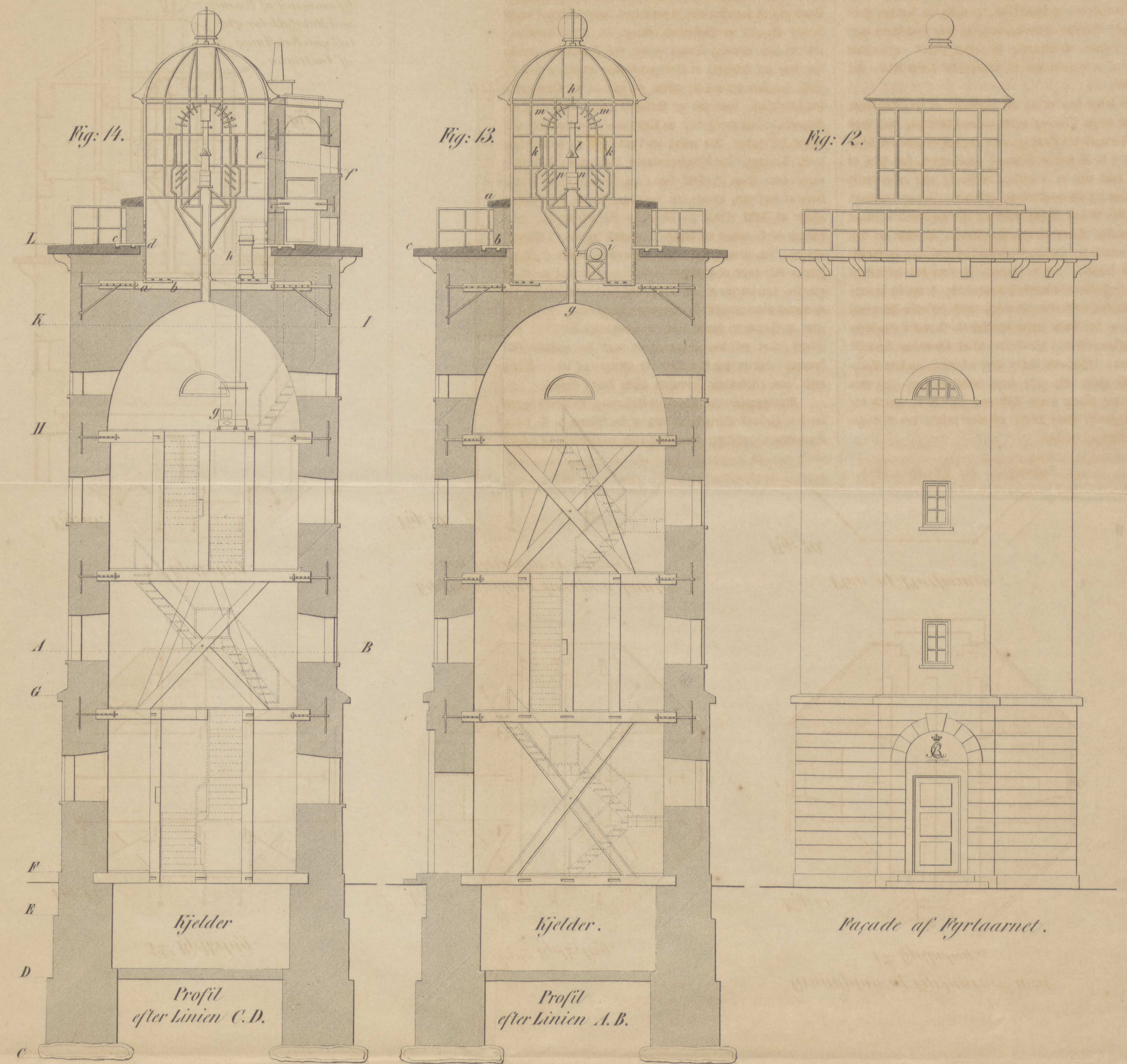
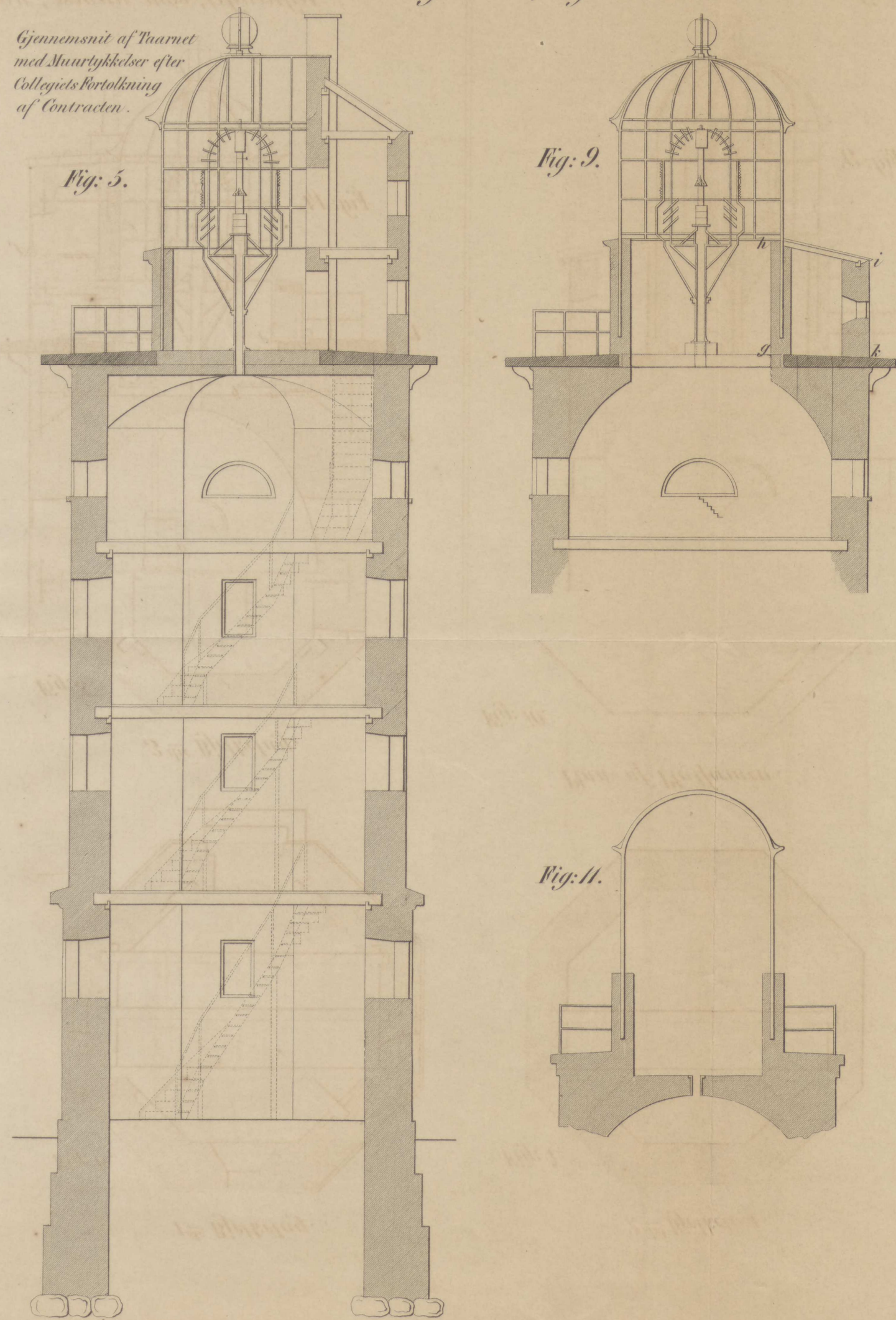
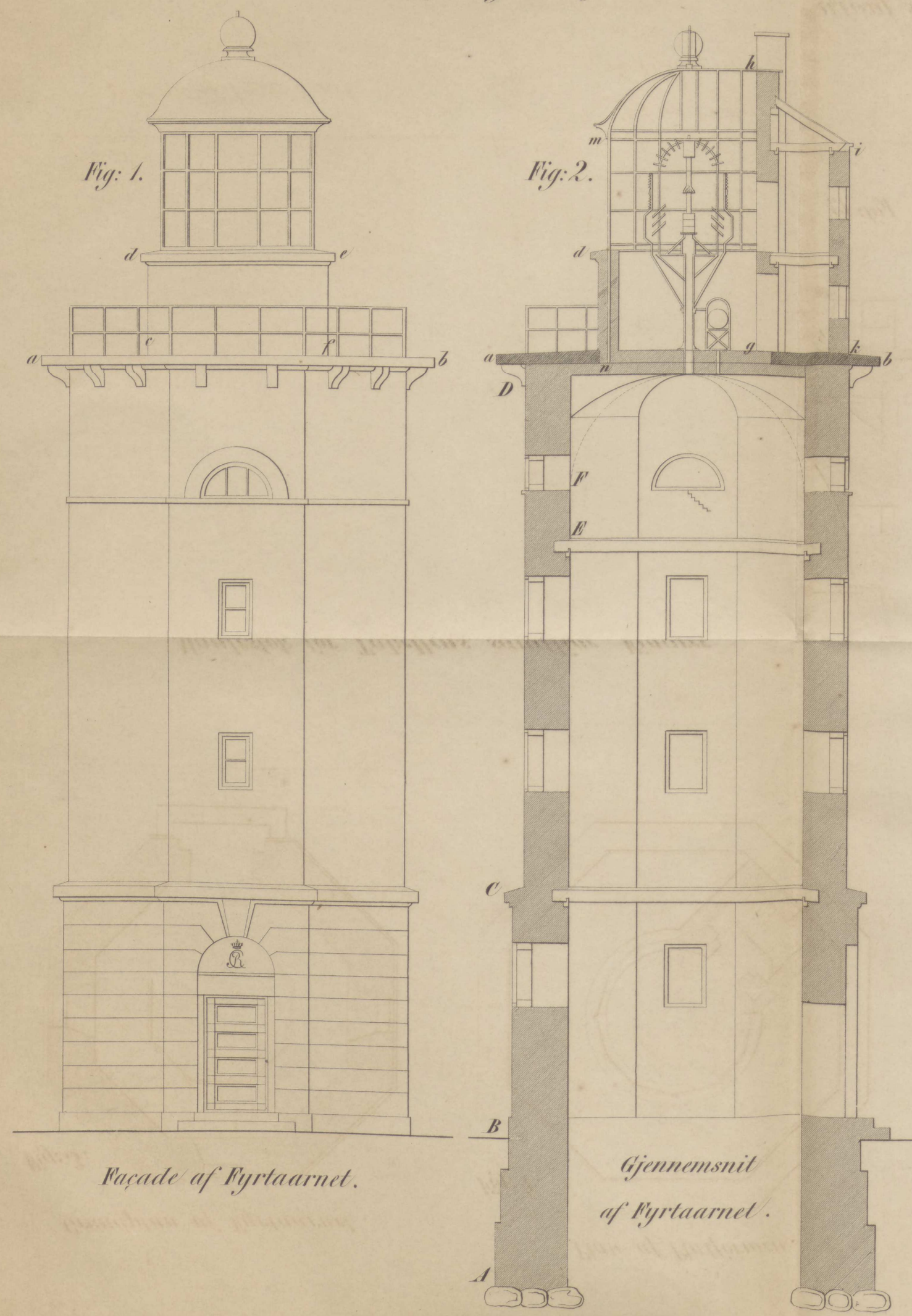

Tab. I.

De oprindelige Tegninger, Fig. 1 til 4.

Tegninger til Oplysning om Udførelsen i 1842 og om Stridighederne desangaaende, Fig. 5 til 11.

Tegninger, som udoise, hvorledes Tårnet nu (i Aaret 1843:) er opført. Fig. 12 til 20.

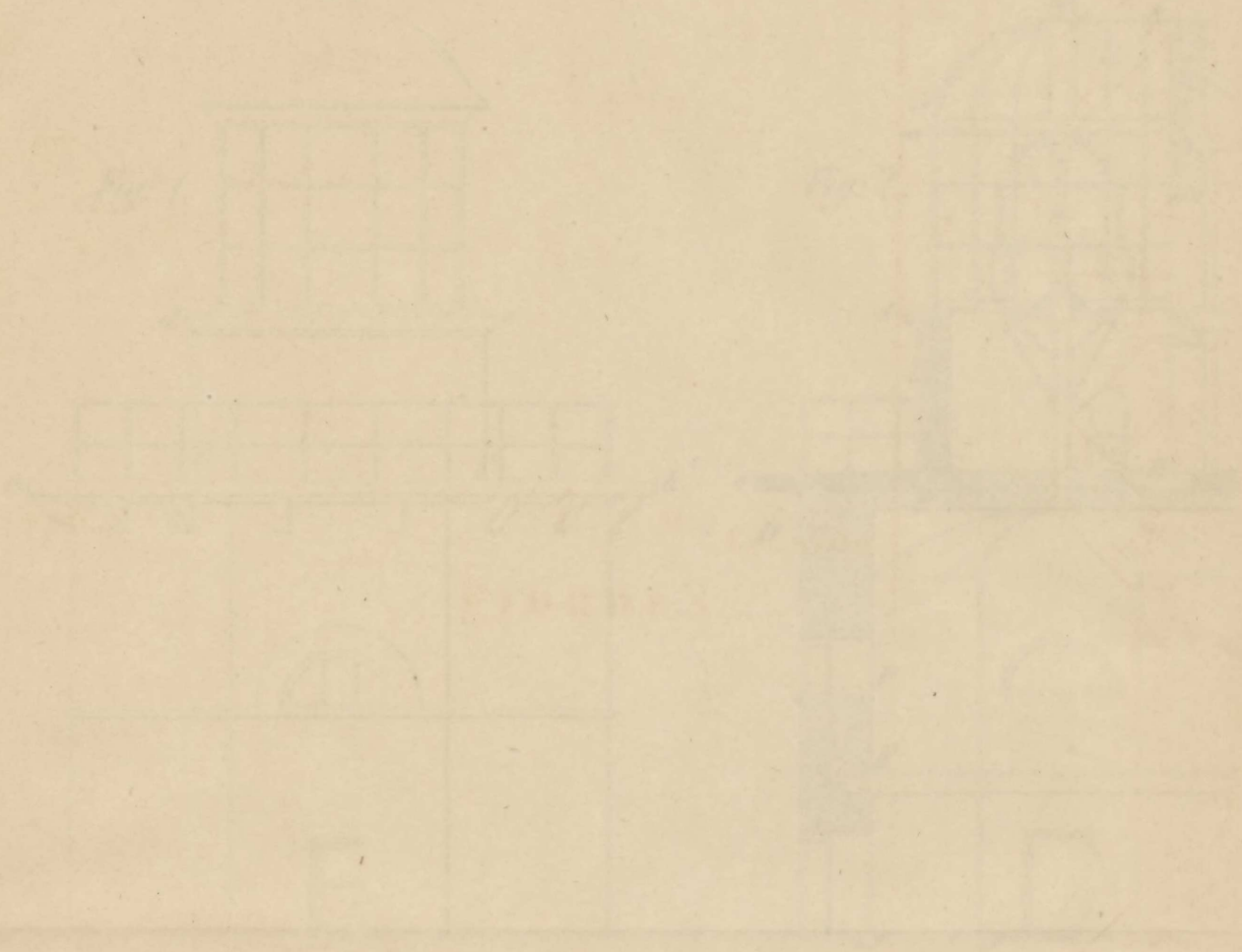

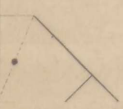
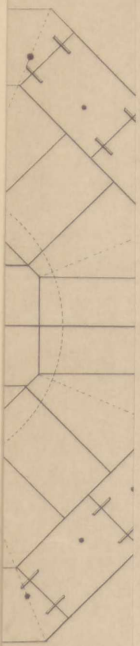
Tabl. I.

Lauphrochloa Pectinifera, Fig. 1 et 2

Fig. 1

Fig. 2

Tab: II.

Fig. 1.

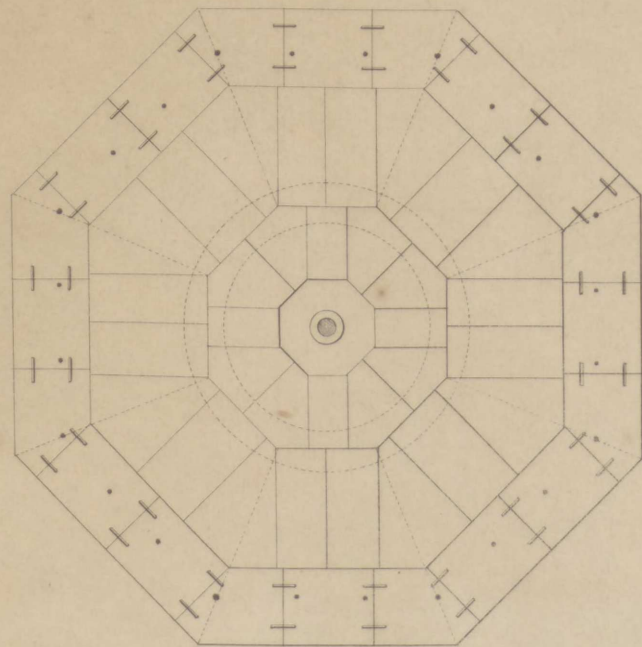

Fig. 2.

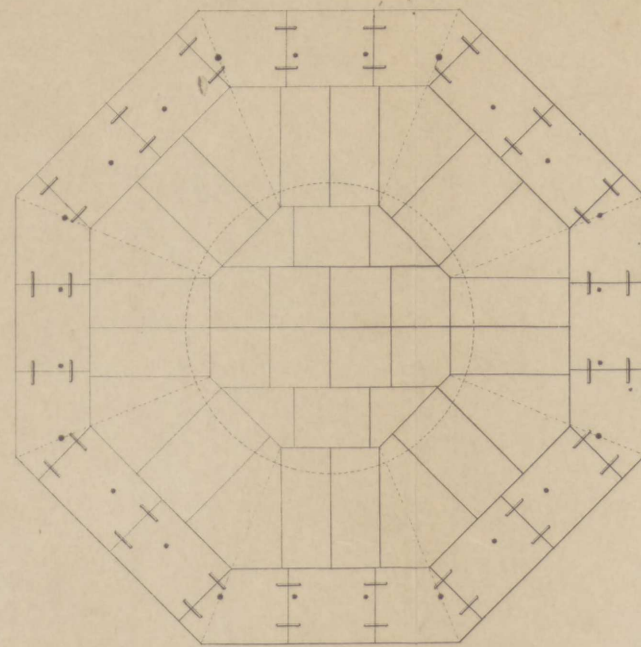

Fig. 3.

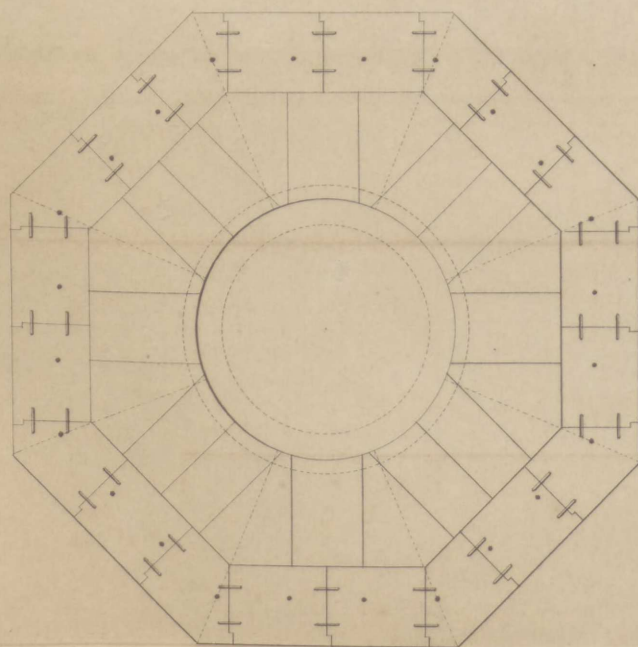
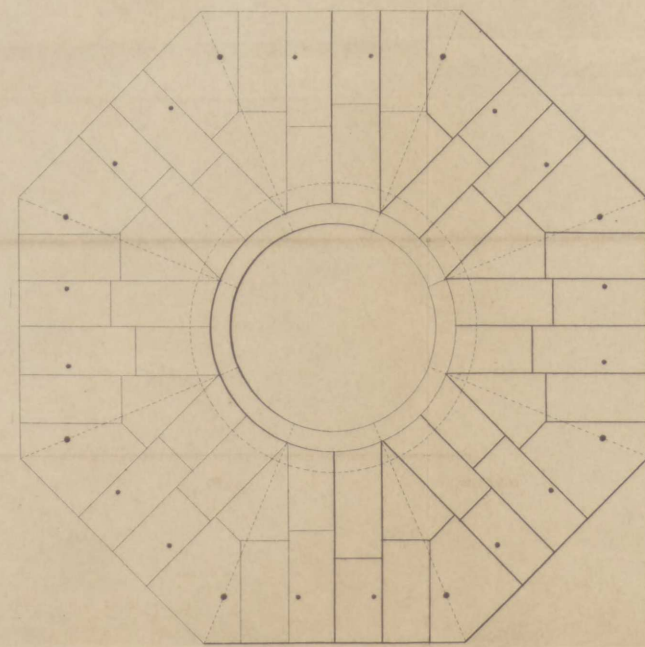

Fig. 4.

0 1 2 3 4 5 10 15 20 Alen.

Fig. 6.

Almindelige danske Måle.

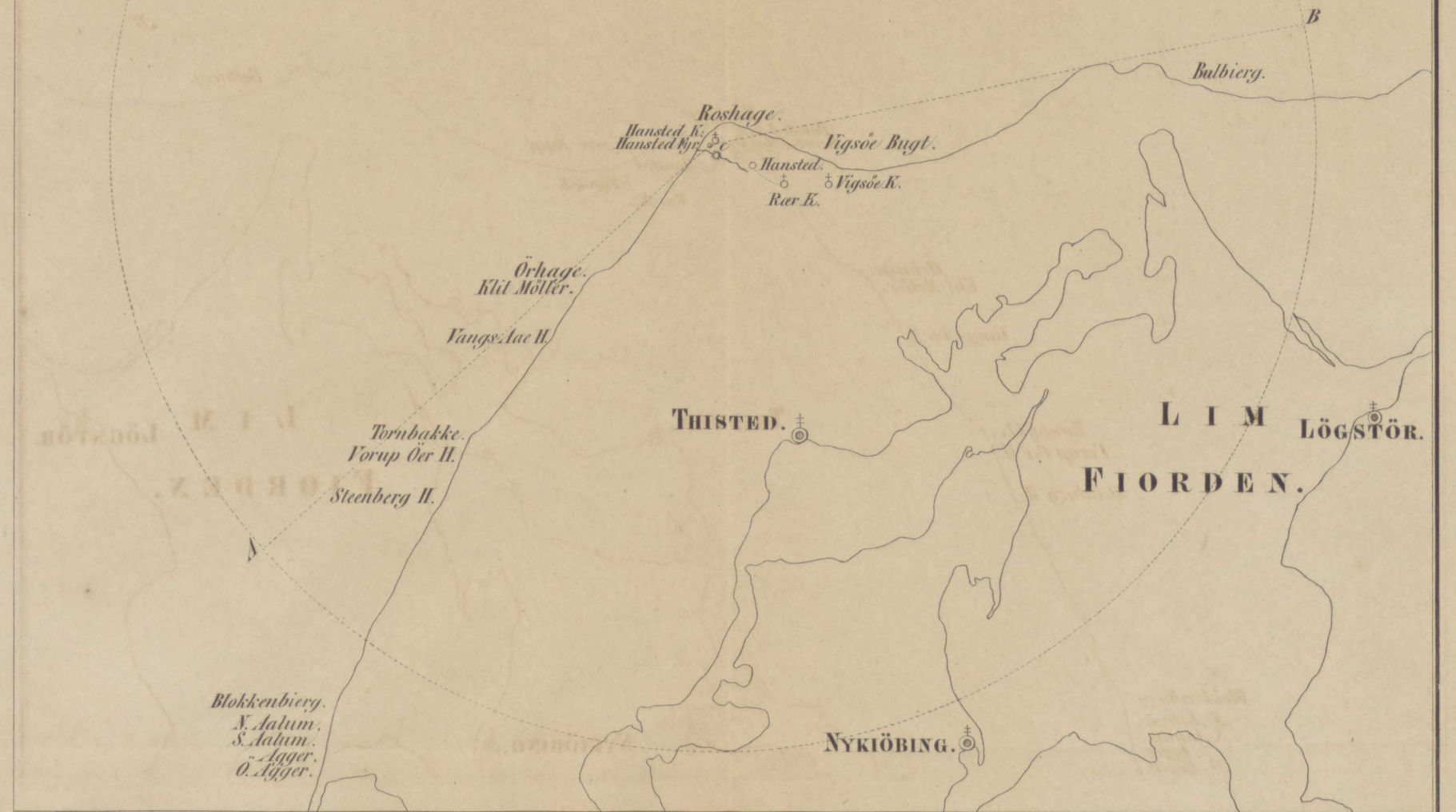

Fig. 5.

